

**NOSITELÉ PŘESHraniČNÍ SPOLUPRÁCE
NA ČESKO-NĚMECKÉ HRANICI**

František Zich

WP 99:4

1999

OBSAH

Abstrakt	5
Abstract	6
Annotation	7
1. Úvod	9
Metodická poznámka	11
2. Přeshraniční spolupráce	13
2.1. Podíl nositelů přeshraničních kontaktů v rámci pohraniční populace	14
2.2. Nositelé vytváření přeshraničního společenství	17
2.2.1. Hodnocení významu přeshraničních styků	18
2.2.2. Postoj nositelů přeshraničních styků k Němcům	21
2.2.3. Některé aspekty národního vědomí nositelů vytváření přeshraničního společenství	27
Problémy nacionalismu	28
Názory na význam německé kultury pro českou populaci	30
Obavy ze spolupráce s Němci	31
Role Německa	33
Sociální distance	33
Dílčí shrnutí	35
3. Výpovědi respondentů – hloubkové rozhovory	37
3.1. Nositelé s převahou rodinných (příbuzenských) vazeb	37
3.2. Nositelé s převahou pracovní – ekonomických motivů spolupráce a vazeb	48
3.3. Nositelé s převahou vazeb plynoucích ze spolupráce nevládních organizací	61
3.4. Nositelé s převahou vazeb plynoucích z úředního styku	76
Dílčí shrnutí	93
4. Závěrečná poznámka	98
Shrnutí	100
Summary	101
Zusammenfassung	102
Literatura	104

NOSITELÉ PŘESHraniČNÍ SPOLUPRÁCE NA ČESKO-NĚMECKÉ HRANICI

František Zich

ABSTRAKT

Procesy evropské integrace zahrnují rovněž občanskou spolupráci přes hranice. Důsledky rozdělené Evropy v období „studené války“ se projevují nedostatečně rozvinutými kontakty a vztahy zejména mezi obyvateli na česko - německé hranici. V současné době nelze hovořit o existenci přeshraničního společenství v těchto regionech. Podle empirických šetření kvantitativně přibývá přeshraničních kontaktů, ale jen částečně se mění v trvalejší vazby. Bylo zjištěno, že přibližně jen 5 % obyvatel česko - německého pohraničí má trvalejší, opakované vztahy s někým v Německu. Tito lidé tvoří aktivní část populace a jsou *nositeli* vytváření přeshraničního společenství. Na poznání jejich sociální povahy a motivace ke spolupráci přes hranice byl zaměřen empirický výzkum v roce 1998. Bylo použito jak dotazníkové šetření (n = 432), tak kvalitativních hloubkových rozhovorů. Tato práce shrnuje poznatky z empirických šetření první etapy řešení projektu GAČR „Nositelé vytváření přeshraničního společenství na česko-německé hranici“.

KLÍČOVÁ SLOVA

přeshraniční společenství, nositelé (aktéři), nacionalismus, ethnocentrismus, národní vědomí, sociální distance, motivace přeshraniční spolupráce

ACTORS OF OVER-FRONTIER COMMUNITY DEVELOPMENT IN THE CZECH – GERMAN BORDERLAND

František Zich

ABSTRACT

The European integration processes also include over-frontier civic cooperation. The impacts of the split Europe during the “cold war” are manifested in insufficiently developed contacts and relations particularly between the inhabitants of the Czech – German borderland. At present we can hardly speak about any over-frontier communities in these regions. It follows from empiric investigations that over-frontier contacts become more numerous but they change into somewhat longer-lasting relations only partly. It was found out that about as few as 5% inhabitants of the Czech-German borderland have more stable, repeated relations with somebody in Germany. These people form an active part of population and they are *actors* of over-frontier community development. The 1998 empiric research was focused on the investigation into their social character and motivation to cooperation over frontiers. Both questionnaire survey (n=432) and qualitative depth interviews were used. This work includes the findings of empiric investigations of the first stage of the GAČR project “Actors of over-frontier community development in the Czech – German borderland”.

KEY WORDS

Over-frontier community, actors, nationalism, ethnocentrism, national awareness, social distance, motivation of over-frontier cooperation

TRÄGER DER GRENZÜBERGREIFENDEN ZUSAMMENARBEIT AN DER TSCHECHISCH – DEUTSCHEN GRENZE

František Zich

ANNOTATION

Die Prozesse der europäischen Integration schließen auch die Zusammenarbeit von Staatsbürgern verschiedener Staaten über die Grenzen hinweg in sich ein. Die Auswirkungen der Teilung Europas während der Epoche des „Kalten Krieges“ äußern sich u.a. in den heute unzureichend entwickelten Kontakten und Beziehungen insbesondere zwischen den Anwohnern an der tschechisch – deutschen Grenze. Zum gegenwärtigen Zeitpunkt kann man nicht davon sprechen, dass in diesen Regionen eine grenzübergreifende Gemeinschaft bestünde. Empirischen Erhebungen zufolge nehmen die grenzübergreifenden Kontakte zwar quantitativ zu, aber nur ein Teil von ihnen mündet in dauerhafte Beziehungen. Die Untersuchungen ergaben, dass nur etwa 5% der Bewohner des tschechisch – deutschen Grenzgebiets dauerhaftere, wiederholte Beziehungen zu jemandem in Deutschland unterhalten. Diese Menschen bilden den aktiven Teil der Population und sind *Träger* des Prozesses der Herausbildung einer grenzübergreifenden Gemeinschaft. Ihren sozialen Charakter sowie ihre Motivation zur Zusammenarbeit über die Grenze hinweg versucht eine empirische Erhebung aus dem Jahre 1998 festzustellen. Dabei kamen sowohl Fragebogenuntersuchungen (n=432), als auch auf die Erfassung der Qualität der Beziehungen ausgerichtete tiefergehende Gespräche zur Anwendung. Die vorliegende Studie fasst die Erkenntnisse der empirischen Erhebung im Rahmen der ersten Etappe der Bearbeitung des Projektes der Grantagentur der Tschechischen Republik „Träger des Prozesses der Herausbildung einer grenzübergreifenden Gemeinschaft an der tschechisch – deutschen Grenze“ zusammen.

SCHLÜSSELWORTE

grenzübergreifende Gemeinschaft, Träger (Akteure), Nationalismus, Ethnozentrismus, Nationalbewußtsein, soziale Distanz, Motivation der grenzübergreifenden Zusammenarbeit

1. ÚVOD

Základem evropských integračních procesů je spolupráce přes hranice. Smyslem a cílem je překonávání omezenosti národních států a nacionalismu, odstraňování předsudků a překážek soužití a vytvoření systému dlouhodobé všestranné spolupráce. Jsou to i procesy umožňující využití potence jednotlivých národů. Z obecného hlediska jsou v neposlední řadě integrační (stejně jako diferenciační) procesy přirozenou součástí života lidské společnosti.

Procesy evropské integrace ovšem neprobíhají hladce. Hlavní problémy vyplývají z faktu mimořádně komplikované národnostní diferenciaci Evropy a s tím spojených historických zkušeností lidí. V Evropě existují přes tři desítky států a ještě více národů, národností a etnických skupin. Jejich setkávání a střetávání má bohatou historii a obsahuje vždy jak pozitivní, tak i negativní zkušenosti ze vzájemného soužití. Vypjatý nacionalismus vyvolaný "národními zájmy" eskaloval v tomto století ve dvou světových válkách s řadou následných politických, kulturních i občanských konsekvencí. V paměti národů se nahromadily představy o křivdách, které způsobili „ti druzí“, o vlastních hrdinech, kteří jsou ovšem pro jiné národy naopak nepřáteli a bandity. Tato historická zátěž má v integračních procesech svoji váhu, ale není konec konců, jak ukazuje každodenní praxe i sociologické výzkumy, rozhodující. Její vliv rovněž slábne v souvislosti se stárnutím a ubýváním nositelů bezprostřední osobní zkušenosti ze vzájemných otevřených konfliktů.

Po druhé světové válce vznikly v Evropě dva, na rozdílných ekonomických a politických principech, fungující systémy. Tato skutečnost dodnes zásadním způsobem určuje povahu procesů soužití a integrace v celé současné Evropě. I když i v zemích samotné Evropské unie existuje řada problémů, plynoucích z rozdílné ekonomické vyspělosti i z historických zkušeností vzájemného soužití těchto národů, největší problémy pro současné integrační procesy v Evropě spočívají právě v následcích rozpadu bloku "reálného socialismu". Centralistický politický systém, fungující desetiletí v tomto systému, řešil mnohé problémy související s národnostní otázkou nejen necitlivě, ale značně voluntaristicky. Nahromadilo se tak mnoho problémů ve vztazích mezi těmito národy a pro mnohé po rozpadu tohoto bloku vznikla jako prvořadá, potřeba vlastní národní emancipace cestou vytvoření národního státu. Rozpad socialistického bloku přinesl tedy novou vlnu nacionalismu, jehož projevy pocítujeme dodnes nejsilněji právě na Balkáně. Procesy evropské integrace v této části kontinentu musí zřejmě nejdříve projít etapou "národního státu" a vytvoření potřebných srovnatelných politických a přiměřeně i ekonomických podmínek pro to, aby mohla nastat další etapa sjednocování národních států. Ve svých důsledcích rozpad socialistického tábora vedl k oživení vědomí národnostní rozdílnosti v Evropě, vyostřil problém "chudých" a "bohatých" národů, který tak prohloubil již dosti silnou evropskou heterogenitu.

Diferenciace se v Evropě projevuje významně i v oblasti ekonomické vyspělosti jednotlivých států, je většinou podmíněna jak historicky, tak také reálnými přírodními podmínkami jednotlivých zemí.

Pro celkový další vývoj v Evropě a spolupráci mezi jednotlivými zeměmi je důležité, že v politické oblasti převažuje dobrá vůle spolupracovat a případné problémy řešit dohodou. Jsou zde ovšem, jak ukazuje současná situace na Balkáně, výjimky a mnohá potenciální ohniska sporů.

Největší nadějí pro evropský integrační proces jsou země Evropské unie. Jejím jádrem je spolupráce mezi Francií a Německem, která je řadou politiků chápána jako nejdůležitější článek zakládající možnost evropské integrace. To, že bylo překonáno vědomí historických křivd, že došlo k usmíření těchto států (je otázka do jaké míry a zda došlo k usmíření národů), je považováno za počátek vzniku Evropské unie.

Činnost evropských nadnárodních struktur je založena především na ekonomické a politické spolupráci a následně (respektive spolu s tím) pak na občanské spolupráci. Sama Evropská unie je však stále poznamenána skutečností, že vznikla jako reakce na rozdělenou Evropu, ve vztahu k té "druhé" Evropě vystupuje stále silně (je tak vnímána) jako "ochranářská" instituce hájící zájmy zemí EU (ekonomická opatření, kvóty, ochrana hranic apod.).

Procesy integrace Evropy tak zdaleka neprobíhají hladce a vždy jen úspěšně. Je navíc třeba vidět tuto integraci ve světových souvislostech. Zde je otázka, zda se Evropa sjednocuje také z těch důvodů, aby potvrdila vlastní identitu vůči ostatnímu světu. V jakém vztahu jsou procesy územní integrace s procesy odvětvové ekonomické a technologické integrace, kterou provádějí nadnárodní (světové) korporace, jak se v těchto procesech promítají vlivy globalizace. Samy tyto otázky naznačují složitost a mnoharozměrnost evropské integrace.

Za hlavní směry (nebo aspekty) integračních procesů je možné považovat:

- Politickou oblast, zahrnující hlavně bilaterální dohody mezi státy a existenci a fungování různých nadnárodních politických institucí, jako je Evropské společenství (Rada Evropy, Evropský parlament, Evropská komise, ale také dohoda OBSE, a další). Patří sem i víceméně úspěšné pokusy o propojení regionálně blízkých států (Visegrád, Pobaltské státy apod.). Součástí politické integrace jsou i různé dokumenty, jako je Dokument o základních lidských právech, Sociální charta a další. Význam procesů politické integrace je mimořádný a dá se říci, že rozhodující pro vytvoření rámcových podmínek a pravidel pro všechny druhy další, především občanské, spolupráce přes hranice. Bez těchto dohod a jejich uvedení v život by nebylo možné realizovat řadu dalších integračních procesů. Na druhé straně je však zřejmé, že tyto politické dohody jsou v mnohém ohledu důsledkem již fungujících procesů spolupráce, zejména v ekonomické, ale i občanské oblasti, a jsou tedy dělány v zájmu podpory těchto procesů.
- Druhou významnou oblastí integrace Evropy je ekonomická spolupráce. Ta však nemá jen evropský charakter, ale s ohledem na globální povahu ekonomických

vazeb jde o specifické procesy světové integrace. Do této oblasti patří i vytváření sítí (dopravní, komunikační apod.). Globalizace ve svém celku zahrnuje nejen fungování nadnárodních ekonomických korporací, ale i procesy informační, komunikační, kulturní a další. Svými vlivy působí do určité míry jako rušivý element regionální integrace založené na ekonomické a politické spolupráci. Zájmy světových korporací narážejí na národní, případně „federální“ hranice a stávají se často předmětem sporu velkých územních celků nebo států (viz např. opakující se spor o dovoz banánů do Evropské unie z USA).

- Dalším směrem integrace jsou procesy probíhající v rovině místní regionální spolupráce přes hranice. Myšlenka „Evropy regionů“ a větší samostatnosti „přirozených regionů“ je zatím zdůrazňována spíše teoreticky, nicméně i v této oblasti vznikají a fungují reálné procesy sblížení a spolupráce. (Sem je možné zahrnout práci euroregionů, kulturní spolupráci přes hranice, spolupráce různých občanských a zájmových organizací apod.)
- Spontánní procesy občanské spolupráce, které tvoří základní předpoklad pro integraci Evropy. **Právě občanské kontakty jsou předmětem zájmu této studie.** Setkávání lidí a navazování přátelských vazeb, které jsou oproštěny od formalismu a institucionální účelovosti, jsou výsledkem dlouhodobého sousedského soužití. Teprve na tomto základě vzniká přirozená přeshraniční komunita s převahou sociálních vazeb založených na osobním pojetí.

METODICKÁ POZNÁMKA

Na problematiku vytváření přeshraničního společenství a poznání jeho nositelů je zaměřen grantový projekt GAČR č. 403/98/1420 „Nositelé vytváření přeshraničního společenství na česko – německé hranici“.

Výzkum usiluje o poznání sociální povahy hlavně těch obyvatel pohraničí, kteří aktivně spolupracují s Němci (případně s jinými etnickými skupinami žijícími v pohraničí), udržují s nimi kontakty a usilují o rozšiřování přeshraničních vazeb. Součástí výzkumu je poznání motivace této spolupráce a trendů jejího rozvoje. Jde o procesy vytváření „normálních“ občanských vztahů, které tvoří základ přeshraničního společenství a rozhodující součást spontánních procesů evropské integrace.

Výzkum navazuje na dosažené poznatky z předcházejících let, kdy se výzkumný tým Sociologického ústavu AV se sídlem v Ústí nad Labem zabýval otázkami česko-německých občanských vztahů, dopadem ekonomické transformace a přeshraniční spolupráce na sociální systém česko – německého pohraničí, sudetoněmeckou problematikou, fungováním pohraničí, jako prostoru zprostředkování a některými dalšími tématy.¹ Mezi hlavní poznatky tohoto zkoumání patří informace o změnách, jak

¹ Srovnej například: „Kdo žije v pohraničí?“, kolektiv autorů F. Zich, V. Houžvička, M. Jeřábek, Q. Kastner, Sociologický ústav AV Praha 1996. „Sudetoněmecká otázka v názorech a postojích obyvatel českého pohraničí“, V. Houžvička, Pracovní texty, SoÚ AV ČR, 2, 1996. „Individuální kontakty obyvatel na česko -německé hranici“, M. Jeřábek, Pracovní texty SoÚ AV ČR 11, 1996. A další práce.

se dříve většinou uzavřené pohraniční území mění v prostor zprostředkování a občanské spolupráce. Důsledkem rozvoje přeshraničních vztahů je vzrůstající nerovnoměrnost rozvoje českého pohraničního území. Předcházející výsledky potvrzují růst stability (domestifikace) českého obyvatelstva v pohraničí, jeho převážně pozitivní postoje k Německu, Němcům a otevřenost pro spolupráci. Pokud jde o sudetoněmecký problém, většina obyvatel pohraničí považuje odsun za spravedlivý a záležitost považuje za ukončenou. Potvrdil se rovněž kvantitativní růst počtu vzájemných kontaktů přes hranice a jejich postupná přeměna v pevnější sociální vztahy. Především na tyto poznatky navazuje současný projekt zkoumání dynamických změn v sociální sféře česko - německého pohraničí.

Tříletý projekt „Nositelé vytváření přeshraničního společenství na česko – německé hranici“ v první etapě sledoval především objasnění teoreticko - metodologických otázek (hlubší objasnění pojmů „přeshraniční společenství“, „nositelé vytváření přeshraničního společenství“- aktér a další). Součástí první etapy bylo rovněž provedení kvalitativního a kvantitativního empirického šetření. V druhé etapě (1999) je pozornost soustředěna hlavně na kvantitativní reprezentativní šetření nositelů přeshraniční spolupráce. Třetí závěrečná etapa (2000) si klade za cíl vyhodnocení poznatků a jejich shrnutí v podobě závěrečné monografické syntézy. Současně se předpokládá provedení dílčích doplňkových šetření.

Zde předkládaný text shrnuje především poznatky z empirických výzkumů provedených v rámci první etapy řešení projektu „Nositelé vytváření přeshraničního společenství na česko – německé hranici“.

V první etapě výzkumu (1998) těchto procesů byl proveden *kvantitativní sociologický výzkum*. Byl založen na dotazníkovém šetření nositelů přeshraniční spolupráce.

Výběr respondentů byl záměrný, tj. dotazování v rámci pohraničních okresů byli pouze ti lidé, kteří udržují alespoň občasné kontakty s někým v Německu. Dotazník sledoval frekvenci těchto vztahů, jejich náplň a hloubku. Dále zde byla předložena baterie výroků, které měly za cíl měřit některé aspekty vzájemných vztahů a zjistit stav národního vědomí respondentů. V dotazníku byly použity také některé baterie otázek z dřívějších výzkumů obyvatel pohraničí. To umožňuje posoudit rozdíly v názorech a postojích nositelů spolupráce a celkovou českou pohraniční populaci. Dotazník obsahoval rovněž některé otázky týkající se politiky státu v oblasti evropské integrace.

Pro další etapu zkoumání představují výsledky tohoto výzkumu sumu poznatků umožňujících formulovat předběžné závěry a v metodickém směru ověřuje použitelnost otázek a zejména výroků měřících národní identitu, etnocentrismus a otevřenost ke spolupráci. Výsledky tohoto dotazování byly zpracovány standardní metodou s využitím programu SPSS a hlavní výsledky jsou prezentovány v této práci. Výběrový soubor tvoří 473 nositelů přeshraniční spolupráce.

Pro první etapu tohoto výzkumu byla použita, vedle kvantitativního dotazníkového šetření, rovněž **kvalitativní metodika**. Základem jsou hloubkové rozhovory s respondenty, kteří mají stálé a dosti intenzivní přeshraniční kontakty. Tito "nositelé" vytváření přeshraničního společenství byly vybíráni tak, aby pokryli předpokládané typy těchto přeshraničních vazeb. Vycházeli jsme z následující předběžné typologie těchto vazeb:

- *rodinné vztahy* (existující, udržované, obnovované, nově vznikající apod.),
- *pracovní - ekonomické vztahy* (práce v zahraničí, podnikatelské aktivity přes hranice apod.),
- *organizační vztahy* vyplývající z činnosti různých institucí a organizací neekonomického charakteru (spolupráce škol, mládežnických, sportovních, zájmových apod. organizací),
- *vztahy plynoucí z úřední povinnosti* (státní instituce - okresní úřad, policie, apod.).

Pokrytí těchto typů nositelů přeshraničních vazeb výzkumnými rozhovory není zcela rovnoměrné, nicméně v této práci uvedený text (kap.č. 4) obsahuje individuální výpovědi s názory a zkušenostmi ze všech těchto oblastí přeshraniční spolupráce.

Celkem bylo provedeno 26 hloubkových výzkumných rozhovorů. Do této práce bylo zařazeno jen 16 záznamů tak, aby byl vytvořen přiměřeně reprezentativní obraz o nositelích přeshraniční spolupráce.

Rozhovory byly prováděny hlavně v druhé polovině roku 1998 a doplněny o některé další v roce 1999. Byly zaznamenávány na magnetofon a ze záznamu většiny z nich byl pořízen přepis.

Výpovědi dotázaných nejsou nikterak významově upraveny, pouze jsou kráceny tam, kde se rozhovor stočil na méně podstatné záležitosti, nebo tam, kde se objevily určité technické problémy záznamu. Případně je provedena jednoduchá stylistická úprava tam, kde nebyla jasná návaznost na otázku nebo předchozí text. Výpovědi nejsou rovněž upraveny jazykově. Přes značnou názorovou pestrost je možné z analýzy výpovědí vyvodit některé obecnější hypotetické závěry. Jsou uvedeny ve shrnutí závěrů z výpovědí dotázaných. Samy výpovědi však obsahují bohatý informační zdroj o názorech, zkušenostech, způsobu myšlení a také o motivaci nositelů přeshraničních sociálních vazeb.

Použitý kvalitativní výzkum poskytuje rovněž řadu poznatků pro následující kvantitativní zkoumání nositelů přeshraniční spolupráce pomocí dotazníkového šetření.

2. PŘESHHRANIČNÍ SPOLEČENSTVÍ

Spolupráce občanů a různých místních institucí přes hranice je důležitý předpoklad evropské integrace. V každodenních kontaktech občanů různých národů je třeba hledat základ společného soužití bez ohledu na hranice států.

Přeshraniční spolupráce na česko–německé hranici je každodenní skutečností. Projevuje se jak ve spolupráci místních národních správních a veřejnoprávních institucí, v ekonomické oblasti v kooperaci firem, zaměstnání přes hranice, tak ve spolupráci občanských sdružení a kontaktech jednotlivých občanů. Je to důkaz faktu, že jsou úspěšně překonávány důsledky násilné izolace způsobené uzavřenou hranicí s jednou částí Německa a rozvíjeny intenzivnější vztahy tam, kde sice hranice byla prostupná, ale vzájemné kontakty přes hranici byly v důsledku silné administrativní kontroly s převahou formální. Přesto nemá občanská spolupráce přes hranice dosud všeobecný a zcela spontánní charakter.

2.1. PODÍL NOSITELŮ PŘESHHRANIČNÍCH KONTAKTŮ V RÁMCI POHRANIČNÍ POPULACE

Rozvoj občanských vztahů přes hranice je součástí složitých procesů evropské integrace. Jde o procesy normalizace občanských vztahů v duchu vzájemné důvěry, znalosti, respektování a v neposlední řadě i oboustranné výhodnosti. Rozvoj spolupráce přes česko – německou hranici je pochopitelně poznamenán mnoha okolnostmi. Z nich nejvýznamnější spočívá v rozdílné ekonomické úrovni obou zemí a v historických souvislostech vzájemného soužití, především pak průběhem a důsledky druhé světové války a komunikačními problémy, plynoucími z nedostatečné vzájemné znalosti jazyků.

V subjektivní reflexi obyvatel české části pohraničí s Německem jsou, jak ukazují sociologické výzkumy, jako překážky vnímány nejvíce následující okolnosti: rozdílná kupní síla měn obou zemí (uvedlo 81 % dotázaných obyvatel), rozdíly v cenách zboží a služeb (77%), historické události (fašismus, okupace, odsun) (57%). Rozdílné národní povahy (49%), rozdílný jazyk, problémy s komunikací (46 %), rozdílné národní zájmy (35%), rozdíly ve fungování politických systémů obou zemí (30 %), nedostatek informací o sousedech (24 %).²

Přes určitý vliv historických událostí (válka, odsun) je většina respondentů přesvědčena, že s Němci lze žít v klidu a míru (91 % všech dotazovaných) a že bychom měli více usilovat o spolupráci s Němci (85 %). Tuto spolupráci jako výhodnou hodnotí 88 % zkoumaných občanů českého pohraničí.

Tomuto vysokému podílu názorů o užitečnosti spolupráce s Němci ale neodpovídá právě reálný stav občanských kontaktů a vztahů.

Podle zjištění opakovaných výzkumů značná část obyvatel pohraničí (kolem 40 %) jezdí do Německa alespoň 1x za rok.³ Ti, co nejezdí za hranice, jsou většinou starší lidé

² Údaje jsou z výzkumu, který byl uskutečněn v říjnu 1997 ve všech pohraničních okresech sousedících s Německem (velikost výběrového souboru 929 osob). Výzkum uskutečnil tým "Pohraničí" Sociologického ústavu AV ČR, pracoviště Ústí n. L.

³ Pro ilustraci intenzity přeshraničních styků uvádíme výsledky celostátního výzkumu:

Součástí celostátního empirického sociologického výzkumu, který v lednu 1998 uskutečnila agentura sociálních a marketingových analýz AMASIA, byly rovněž otázky, které zjišťovaly, jak často a za jakým účelem vyjíždějí obyvatelé ČR do Německa. Celkem bylo dotázáno přes 1000 obyvatel v rámci celé ČR, do zpracování bylo zařazeno 961 dotazníků. Výběr respondentů byl proveden podle kvótního rozpisu

podle znaků: pohlaví, věk a vzdělání. Posuzovaný soubor je v mezích možností kvótního výběru reprezentativní pro dospělé obyvatelstvo ČR.

Základní otázka zněla: *Řekněte prosím, zda jste v letech 1996 - 1998 navštívil Německo? Pokud ano, za jakým účelem?*

Odpovědi na tuto otázku jsou následující: (údaje v %)

Důvod cesty:	Navštívil 1x	Navštívil vícekrát	Nenavštívil
nákupy	7	16	79
turistika	9	15	76
sport	3	4	93
výstavy, veletrhy	4	3	93
obchodně, služebně	2	6	92
projížděl Německem	13	16	71

Z tabulky je zřejmé, že nejčastějším důvodem návštěvy Německa, odhlédneme-li od důvodu, kdy se Německem projíždí s cílem navštívit jinou zemi, jsou nákupy a turistika. Tyto dva motivy většinou splývají a potvrzuje se, že základní občanské kontakty mezi Čechy a Němci v současné době vznikají v oblasti tzv. nákupní turistiky, a to na obou stranách hranice. Podobné důvody převažují patrně i u návštěv Němců v ČR.

Další důvody jsou již dosti speciální a reprezentují ty skupiny českých obyvatel, kteří jsou obchodně či jinak služebně v přímém či zprostředkovaném spojení s nějakou německou institucí. Většinou se jedná o zastupování českých firem, úřadů a dalších institucí.

Frekvence návštěv Německa i důvody těchto cest, diferencují podle věku, vzdělání a místa bydliště respondentů. Předně velice významně a celkem podle očekávání existují rozdíly podle krajů. Nejvíce na nákupy jezdí obyvatelé západočeského a severočeského kraje. Vyplývá to z následující tabulky.

Podíl respondentů, kteří byli 1 a vícekrát v Německu: (%)

Kraj	Nákupy	Turistika	Sport	Projíždí
Praha	17	29	5	45
Středočeský	23	17	5	21
Jihočeský	28	20	7	24
Západočeský	59	53	18	43
Severočeský	53	33	5	32
Východočeský	12	18	6	22
Jihomoravský	9	18	6	24
Severomoravský	15	21	9	28

Je evidentní, že zejména Západočeši využívají možnosti nákupu v Německu velice intenzivně, většina z 59 % dotázaných, kteří uvedli, že byli v Německu na nákupech, uvedla, že tam byla vícekrát a jezdí tam dosti pravidelně. Relativně intenzivní návštěvy vykazují Západočeši i v oblasti turistiky a sportu. O něco méně často v tomto ohledu vyjíždějí Severočeši. Kategorie "projíždí" ukazuje, že nejvíce cestovatelů do jiných zemí na západě je z Prahy.

Nebyly zjištěny významnější rozdíly ve frekvenci vyjíždění do Německa mezi muži a ženami. Pouze z pracovních důvodů vyjíždí o něco více mužů než žen.

Podle očekávání statisticky významně více cestují mladší lidé. Na nákupy nejčastěji jezdí střední generace.

Posouzení souvislosti podle velikosti místa bydliště ukázalo, že statisticky významně o něco častěji cestují za nákupy do Německa lidé z měst mezi 20 až 100 tisíci obyvatel a projíždějí Německem do dalších zemí lidé z větších měst.

Ostatní důvody cestování se podle velikosti místa bydliště neliší.

a lidé s nižším sociálním statusem. Mezi těmi, kteří navštěvují Německo alespoň jedenkrát za rok pak převažují ti, kteří cestují za nákupem nebo spojují výlet a nákup. Většinou jde o jednodenní a časově kratší cesty, během nichž nedochází k intenzivnějšímu sociálnímu kontaktu s Němci. Převažuje pouze formální kontakt a málokdy přerůstá do opakovaného setkávání či do sociálního vztahu. Podobná situace je zřejmě i na německé straně. Ve svých důsledcích to znamená, že až dvě třetiny obyvatel českého pohraničí fakticky nemá žádné sociálně zakotvené vztahy s německými sousedy.

Přibližně jedna třetina obyvatel pohraničí má různě intenzivní přeshraniční vztahy s Němci. Jen asi 5 % obyvatel má přeshraniční vztahy, které jsou opakované a mají povahu sociální vazby s "osobním pojítkem". Jsou založené převážně na věcné spolupráci mezi institucemi, na společných zájmech a na příbuzenských a přátelských základech.

Tato kvantifikace, opírající se o empirické výzkumy, spíše svědčí o tom, že právě občanské vztahy, které jsou nutnou a svým způsobem nejdůležitější součástí vytvoření přeshraničního společenství, se na česko – německé hranici nerozvíjejí dostatečně intenzivně. Každodenní občanské kontakty a vztahy jsou důležitou součástí procesů sblížování a překonávání sociální a kulturní distance mezi příslušníky obou národů. Skutečnost je tedy taková, že přesto, že jsou hranice mezi oběma zeměmi celkem dostatečně prostupné a že dochází k častým kontaktům mezi obyvateli pohraničí přes hranici, existuje zde fakticky stále výrazná nejen ekonomická, ale i sociální a kulturní distance.

Nositelé utváření přeshraničního společenství, za které považujeme právě ty, kteří mají přeshraniční vazby s "osobním pojítkem", tvoří poměrně málo početnou část obyvatel pohraničí. Jsou to především lidé na obou stranách hranice, kteří se často stýkají se sousedy za hranicemi, uskutečňují spolu různé činnosti, komunikují spolu a je mezi nimi relativně stálý vztah.

Kdo jsou tyto lidé, jaká je jejich motivace k přeshraničním vazbám a aktivitám, vyznačují se nějakými specifickými dispozicemi, jaký je jejich vztah k národnímu státu, jeho kultuře tradici, hodnotám, jaká je jejich občanská orientace, co očekávají od rozvoje přeshraniční spolupráce...? To jsou otázky, které nás v současných politických podmínkách a v souvislosti s procesy integrace v Evropě zajímají a na které by měl alespoň hypoteticky odpovědět kvalitativně zaměřený výzkum.

2.2. NOSITELÉ VYTVÁŘENÍ PŘESHraničNÍHO SPOLEČENSTVÍ

Dotazování provedené v roce 1998 v pohraničních okresech ČR se záměrně soustředilo jen na ty respondenty, kteří mají alespoň občasné osobní kontakty přes hranici, a můžeme je tedy považovat za „nositele“ vytváření přeshraničního společenství.⁴

Ve zkoumaném souboru bylo nejvíce těch, kteří udržují osobních kontakty přes hranice v souvislosti s výkonem nějaké funkce v rámci instituce nebo organizace, ve které pracují. Na dalším místě jsou to pak ti, kteří mají v Německu příbuzné nebo známé. Podrobněji odpovědi na otázku „*Máte v současné době nějaké, alespoň občasné osobní kontakty, či spolupráci apod. s Němci?*“ shrnuje následující tabulka 1.

Tabulka 1 Podíl souhlasných odpovědí podle typu kontaktů

Typ kontaktu	%
Kontakty a spolupráce plyne z typu mé pracovní funkce	68
Mám v Německu známé, příbuzné	63
Jsem členem organizace, která spolupracuje s Němci (kulturní, sportovní apod.)	33
Zúčastňuji se práce v rámci euroregionu	28
Obchoduji s německými firmami	21
Pracuji zde u německé firmy	7
Zastupuji německou firmu	5
Pracuji v Německu	4

Respondenti mohli podle toho, jaké mají kontakty, uvést i více odpovědí (tedy např. má v Německu příbuzné a současně zastupuje německou firmu a pracuje v nějaké organizaci atd.). Dá se říci, že v daném souboru převažují institucionální kontakty plynoucí z pracovních souvislostí a členství v různých zájmových organizacích. Tomu odpovídá i odpověď na otázku *o jaký druh setkávání se většinou jedná*. 38 % odpovědí se týká pracovních vztahů, 23% setkávání se známými (ne s příbuznými), 14% zájmových setkání v rámci spolupráce různých kulturních, sportovních apod. organizací a jen 10 % ze všech odpovědí se týká příbuzenských kontaktů.

Podle tohoto šetření tedy příbuzenské vazby nejsou nejpočetnější, pokud jde o obsah přeshraničních kontaktů. Podle jiné otázky tohoto šetření má 32 % respondentů mezi svými příbuznými Němce, přičemž 12,5 % uvádí, že jde jen o velmi vzdálené příbuzné.

⁴ Jde o dotazování provedené na podzim roku 1998. Celkem bylo dotázáno 473 osob. Cílem šetření bylo zjistit sílu přeshraničních osobních vazeb, názory na význam přeshraniční spolupráce a orientační zjištění motivace. Výzkum byl rovněž změřen na některé aspekty národního povědomí, etnocentrismu a názorů na procesy evropské integrace. Výběr respondentů byl záměrně určen požadavkem, aby dotazovaný měl osobní vazbu (spolupráci, kontakt) s někým v Německu. Dotazování bylo provedeno ve všech okresech sousedících s Německem. Složení výběrového souboru: Pohlaví: muži 68 %, ženy 32 %. Věk: 20-30let 11%, 31-45 let 29 %, 46 – 60 let 53 %, starší 7%. Vzdělání: základní 1 %, vyučen bez maturity 11 %, střední s maturitou 40 %, vysokoškolské 48%. Ekonomická aktivita: zaměstnanec 67 %, podnikatel 27 % ostatní 6%.

92 % těch, kteří udali, že mají příbuzné Němce uvedlo, že tito příbuzní žijí v Německu nebo v Německu i v Čechách. Příbuzenské vztahy nehrají tedy v rámci našeho zjištění rozhodující roli pro navazování a udržování kontaktů přes hranice. To nikterak nesnižuje jejich význam pro přeshraniční vazby.

Intenzita kontaktů všech nositelů se zahraničními partnery je poměrně silná. Nejméně jedenkrát za měsíc se setkává se svými německými partnery 72 % dotázaných. Skoro denně 29,2 % respondentů. Pokud jde o místo setkávání, pak poněkud překvapivě uvádí 42,5 % respondentů, že se setkávají nejčastěji v rámci České republiky, nebo v Německu i zde (38,9%). Německo jako nejčastější místo setkávání uvedlo jen 10 % respondentů. (Doplňk do 100% neuvedl odpověď.)

2.2.1. HODNOCENÍ VÝZNAMU PŘESHHRANIČNÍCH VZTAHŮ

V rámci tohoto šetření bylo také zjišťováno, jaké významy přikládají respondenti svým kontaktům a vztahům s Němci. Otázka byla formulována takto: „Uvedl jste, že mezi Vašimi známými (pracovními partnery, přáteli, příbuznými) jsou Němci. Jak byste celkově zhodnotil význam vašeho vztahu, pokud jde o následující oblasti.“ Respondentům byl předložen seznam hodnotících soudů, který posuzovali na škále od 1 do 5, kde 5 znamená velký význam ... a 1 znamená zcela nevýznamné. Výsledky dotazování shrnuje tabulka 2.

Tabulka 2 Průměrné hodnocení významů vlastních přeshraničních kontaktů respondentů.

Význam vztahu pro:	Průměrné hodnocení
Mít vztah s dobrými lidmi	4,05
Vytvoření dobrých vztahů se sousedy	3,86
Zdokonalení němčiny	3,65
Poznávání kultury sousedů	3,45
Evropskou integraci	3,25
Překonávat zátěže minulosti	3,24
Ekonomický přínos obecně (pro podnik, instituci apod.)	3,14
Řešení místních přeshraničních problémů	3,07
Případný vlastní podnikatelský záměr	2,87
Pomoc při rozvoji obce, města	2,80
Osobní ekonomický přínos	2,66
Prohloubení příbuzenských vztahů	2,13

Nejvýše jsou ceněny víceméně obecné hodnoty přeshraničních kontaktů (vztah s dobrými lidmi, sousedské vztahy, poznávání kultury sousedů, evropská integrace). Poměrně vysoko je rovněž hodnocen význam kontaktů s Němci pro překonávání zátěže minulosti. Mezi tyto vysoko ceněné přínosy patří rovněž spíše osobní význam, tj. prohloubení znalosti němčiny.

Méně, ve vztahu k těmto obecným hodnotám spolupráce, je respondenty tohoto souboru oceňován přínos osobních vztahů a kontaktů s Němci v oblasti činnosti institucí (ekonomický přínos pro podnik, pomoc při rozvoji města, obce, ale i řešení místních přeshraničních problémů). Velmi málo je oceňován význam těchto vztahů pro vlastní osobní ekonomický přínos. Nízký průměr hodnocení vztahů pro prohlubování příbuzenských vazeb je dán reálně skutečností, že tyto příbuzenské vztahy má jen necelá třetina respondentů.

Z těchto výsledků je možno usuzovat na fakt, že spolupráce (navazování, udržování vztahů a kontaktů přes hranice) má v této skupině respondentů s převahou altruistický charakter. Motivace k pěstování těchto vztahů spočívá zřetelně v oblasti obecných hodnot překonávání hranic mezi lidmi, tedy odpovídající ideám občanské společnosti. Nakolik je převaha této motivace obecná, tj. platí pro všechny lidi, kteří mají vztahy s Němci, bude nutno dále ověřit. Výsledek předvýzkumu může být ovlivněn výběrem respondentů (rozhodujícím kritériem byla přeshraniční vazba). Podle ekonomické aktivity je 67,2 % respondentů v zaměstnaneckém poměru, 27,4 % jsou podnikatelé a zbývajících 5,4 % tvoří ekonomicky neaktivní.

Hodnocení významu vztahů s Němci podle ekonomické aktivity respondentů se u většiny hodnocených výroků, statisticky významně liší. Je to evidentní z tabulky č. 3.

Tabulka 3 Souvislost průměrného hodnocení významů vlastních kontaktů s Němci podle zaměstnání respondentů

Význam vztahu pro:	Zaměstnanci	Podnikatelé	Hladina statistické významnosti
Mít vztahy s dobrými lidmi	4,05	3,96	1%
Vytvoření dobrých vztahů se sousedy	3,89	3,74	Nevýznamné
Zdokonalení němčiny	3,68	3,61	Nevýznamné
Poznávání kultury sousedů	3,54	3,20	1%
Evropskou integraci	3,29	3,07	5%
Překonávat zátěže minulosti	3,25	3,05	1%
Ekonomický přínos obecně (pro podnik, instituci apod.)	3,00	3,47	1%
Řešení místních přeshraničních problémů	3,14	2,80	5%
Případný vlastní podnikatelský záměr	2,60	3,65	1%
Pomoc při rozvoji obce, města	2,84	2,55	1%
Osobní ekonomický přínos	2,37	3,41	1%
Prohloubení příbuzenských vztahů	2,06	2,14	5%

Motivace navazování a rozvíjení vztahů přes hranice je významně ovlivněna pracovním zařazením respondentů. Podnikatelé jsou v tomto ohledu méně altruističtí.

Větší důraz, ve srovnání se zaměstnanci, přikládají těm významům, které souvisí s ekonomickým profitem, a naopak menší důraz kladou na vztahy, které podporují to, co bychom mohli označit jako všelidské hodnoty (vztah s dobrými lidmi, poznávání kultury sousedů, evropská integrace, zátěž minulosti apod.).

Pokud jde o souvislost s *věkem*, pak se ukazuje, že statisticky významně přikládají větší váhu altruistickým významům starší respondenti (Význam pro poznání kultury sousedů, pro integraci Evropy, dobré vztahy se sousedy, zátěž minulosti a poznat dobré lidi). Naopak mladší respondenti (do 30 let) kladou větší důraz na osobní ekonomický přínos. Mladší respondenti se v tomto ohledu jeví tedy více pragmatičtí.

Také pokud jde o souvislost se *vzděláním* respondentů, konstatujeme významné rozdíly. Je však třeba nejdříve připomenout, že zkoumaný soubor nositelů přeshraničních vazeb má, ve srovnání s pohraniční populací, netypické vzdělanostní složení. Osob se základním vzděláním a vyučených je v souboru celkem 12,6 %, středoškoláků s maturitou 39,6 % a vysokoškoláků 47,6 %. Toto složení koresponduje s tím, že ve zkoumaném souboru je vysoký podíl vyšších zaměstnanců, včetně zaměstnanců veřejných a správních institucí. Statisticky významné rozdíly v hodnocení významů vztahů s Němci se pak projevují hlavně u těch tvrzení, která souvisí s altruistickou motivací. Respondenti s vyšším, ale zejména s vysokoškolským vzděláním oceňují přínos těchto vztahů výše, zejména pokud jde o poznání kultury sousedů, významu pro evropskou integraci, ale také významu pro řešení problémů pohraničních regionů, rozvoje obce či města. Menší význam přikládají naplnění ekonomických přínosů pro podnik nebo rozvoj příbuzenských vztahů.

Významy, jaké přikládají respondenti svým kontaktům s Němci, byly rovněž posouzeny podle jejich *deklarované politické orientace*. V celém souboru respondentů se k jasné levici hlásí 4,3 % , spíše nalevo je 12,9%, střed tvoří 39,3 % spíše napravo je 27,9 % a jasná pravice je 15,7 %. (Souvislost politické orientace se vzděláním respondentů se neprokázala jako statisticky významná.) Pokud jde o posouzení významů vztahů s Němci ve výše uvedených intencích, ukazuje se, že statisticky významné rozdíly jsou jen u oceňování přínosu těchto vztahů pro poznání kultury sousedů a pro evropskou integraci. V obou případech se pravicově orientovaní přiklánějí k těmto významům výrazněji. Ve všech zbývajících posuzovaných významech přeshraničních styků se hledisko politické orientace neprokázalo jako statisticky signifikantní.

2.2.2. POSTOJ NOSITELŮ VYTVÁŘENÍ PŘESHraničNÍHO SPOLEČENSTVÍ K NĚMCŮM

Některé aspekty vztahu nositelů přeshraniční spolupráce k Němcům byly již obsaženy v předcházející baterii hodnocení významů spolupráce. Zde si všimneme odpovědí na otázku s výroky, které tyto postoje zjišťují poněkud přesněji. Respondenti posuzovali výroky vyjadřující vztah k Němcům a Německu na škále 1 až 3, kde 3 znamenalo úplný souhlas s výrokem, 2 částečný a 1 plný nesouhlas. Respondenti mohli ještě uvést odpověď, že neví.⁵

Výroky mohou být rozčleněny podle významů na výroky:

- a) posuzující kulturní blízkost obou národů. Viz tabulka 4,
- b) týkajících se historických souvislostí soužití obou zemí (tabulka 5),
- c) možnosti ohrožení (tabulka 6),
- d) významu spolupráce s Němci (viz tabulku 7).

Tabulka 4 Odpovědi na výroky o kulturní blízkosti obou národů (%)

Výrok	Soubor	Souhlasím:		
		Zcela	z části	Vůbec ne
Německo má ze všech evropských států na nás největší vliv	Populace	48	43	8
	Nositelé	54	39	4
Němci jsou naši přátelé	Populace	14	74	13
	Nositelé	22	71	2
Od Němců se máme vždy co učit	Populace	15	56	29
	Nositelé	14	70	14
Německá kultura je nám velmi blízká	Populace	12	46	42
	Nositelé	11	57	28

Poznámka: dopočet v každém řádku do 100% tvoří respondenti, kteří odpověděli „nevím“.

Kolem poloviny respondentů souhlasí s tím, že ze všech evropských států má Německo na nás největší vliv. Výrazně menší je plný souhlas s tím, že se od Němců máme vždy co učit a že německá kultura je nám velmi blízká. Skeptičtější v tomto ohledu jsou pak respondenti výběru z celé populace pohraničí. 42 % nesouhlasí s tím, že německá kultura je nám velice blízká. Rozdíly v kultuře obou národů jsou tedy vnímány jako dosti silné. (V čem je však tento rozdíl spatřován, nelze z uvedených dat vyvodit.) Také výrok o přátelství je posuzován dosti rezervovaně.

⁵ Jde o výše zmíněný výzkum obyvatel pohraničí provedený výzkumným týmem „Pohraničí“ Sociologického ústavu AV ČR pracoviště Ústí n. L. v roce 1997.

Tabulka 5 Odpovědi na výroky o historických souvislostech soužití (%)

Výrok	Soubor	Souhlasím:		
		Zcela	z části	Vůbec ne
Nikdy nesmíme zapomenout, co nám Němci udělali po Mnichovu	Populace	50	33	16
	Nositelé	39	39	16
Odsun sudetských Němců byl spravedlivý	Populace	45	44	10
	Nositelé	34	45	14
V Německu může znovu zvítězit nacismus	Populace	43	40	16
	Nositelé	7	20	50

Poznámka: dopočet v každém řádku do 100% tvoří respondenti, kteří odpověděli „nevím“.

Historické souvislosti (události, zkušenosti) hrají nadále značnou roli v postojích zejména celé populace česko-německého pohraničí. Nositelé přeshraniční spolupráce jsou v tomto ohledu ovšem výrazně tolerantnější. Soubor respondentů z pohraniční populace také projevuje větší obavy z případného problémového vývoje v Německu.

Tabulka 6 Odpovědi na výroky o ohrožení ze strany Německa (%)

Výrok	Soubor	Souhlasím:		
		Zcela	z části	Vůbec ne
Německo potencionálně ohrožuje samostatnost ČR	Populace	14	36	50
	Nositelé	3	19	70
Na Němce si vždy musíme dávat pozor	Populace	36	49	15
	Nositelé	12	50	30
S Němci můžeme žít v klidu a míru	Populace	70	25	5
	Nositelé	86	12	1
Vůči Německu jsme vždy bezmocní	Populace	9	30	61
	Nositelé	6	25	65

Poznámka: dopočet v každém řádku do 100% tvoří respondenti, kteří odpověděli „nevím“.

V odpovědích na tuto baterii výroků převažuje důvěra v německého souseda, počet těch, kteří mají obavy z Německa, že by mohlo ohrozit samostatnost ČR, je výrazně nižší než těch, kteří takovou možnost nepřipouštějí. Nositelé přeshraniční spolupráce i zde projevují významně vyšší toleranci a důvěru. Projevuje se to, i pokud jde o rozvoj spolupráce (viz tabulku 7).

Tabulka 7 Odpovědi na otázky o spolupráci (%)

Výrok	Soubor	Souhlasím:		
		Zcela	z části	Vůbec ne
V zájmu státu je co nejužěji spolupracovat s Němci na všech úrovních	Populace	41	50	10
	Nositelé	48	45	3
Měli bychom více usilovat o spolupráci	Populace	41	51	8
	Nositelé	54	40	3
Sousedství s Německem je pro nás ekonomicky výhodné	Populace	30	63	7
	Nositelé	34	61	2
Vůči Němcům bychom měli projevovat více hrdosti	Populace	72	17	11
	Nositelé	63	26	7

Poznámka: dopočet v každém řádku do 100% tvoří respondenti, kteří odpověděli „nevím“.

Přehled průměrů odpovědí podle uvedené škály (3 souhlasím zcela, 2 souhlasím z části, 1 nesouhlasím) je uveden v tabulce 8. Jsou zde rovněž výsledky souhlasu s těmito výroky u souboru respondentů, kteří reprezentují celou populaci obyvatel česko - německého pohraničí.

Nositelé přeshraniční spolupráce se s hodnocením výběrového souboru z populace pohraničí shodují pouze u výroku, že vůči Němcům bychom měli projevovat více hrdosti (63 % nositelů souhlasí s tímto výrokem zcela).

Přes tyto rozdíly se zde projevují přibližně stejné trendy (Viz graf 2). Oba soubory prokazují převahu pozitivního postoje. Projevuje se to značnou důvěrou (můžeme žít v klidu a míru, 86 % všech dotázaných nositelů přeshraniční spolupráce zcela souhlasí s tímto výrokem) a vstřícnost (měli bychom více spolupracovat), oceňuje se vliv Německa (má na nás ze všech evropských zemí největší vliv). Přesto u souboru reprezentujícího populaci obyvatel pohraničí se projevují vyšší míra ostražitosti a kritičnosti. Viz nižší souhlas s výroky „Němci jsou naši přátelé“, „Od Němců se máme vždy co učit“, „Německá kultura je nám blízká“ a naopak vyšší souhlas s tím, že odsun byl spravedlivý, na Němce si musíme dávat vždy pozor, v Německu může znovu zvítězit nacismus, nebo že Německo potencionálně ohrožuje ČR.

Tabulka 8 Průměrné hodnocení postojevých výroků a jejich srovnání s hodnocením výzkumu populace pohraničí.

Výrok	Populace pohraničí 1997	Nositelé 1998
1. S Němci můžeme žít v klidu a míru	2,64	2,87
2. Vůči Němcům bychom měli projevovat více hrdosti	2,60	2,58
3. Měli bychom více usilovat o spolupráci	2,33	2,53
4. Německo má ze všech evropských států na nás největší vliv	2,40	2,52
5. V zájmu státu je co nejužěji spolupracovat s Němci na všech úrovních	2,31	2,47
6. Němci u nás nakupují lacino nemovitosti	2,62	2,43
7. Sousedství s Německem je pro nás ekonomicky výhodné	2,23	2,33
8. Nikdy nesmíme zapomenout na to, co nám Němci udělali po Mnichovu	2,34	2,24
9. Němci jsou naši přátelé	2,01	2,20
10. Odsun sudetských Němců byl spravedlivý	2,34	2,20
11. Od Němců se máme vždy co učit	1,85	2,00
12. Německá kultura je nám blízká	1,70	1,82
13. Na Němce si musíme dávat vždy pozor	2,20	1,80
14. V Německu může znovu zvítězit nacismus	2,26	1,43
15. Vůči Německu jsme vždy bezmocní	1,48	1,37
16. Německo potenciálně ohrožuje ČR	1,64	1,27

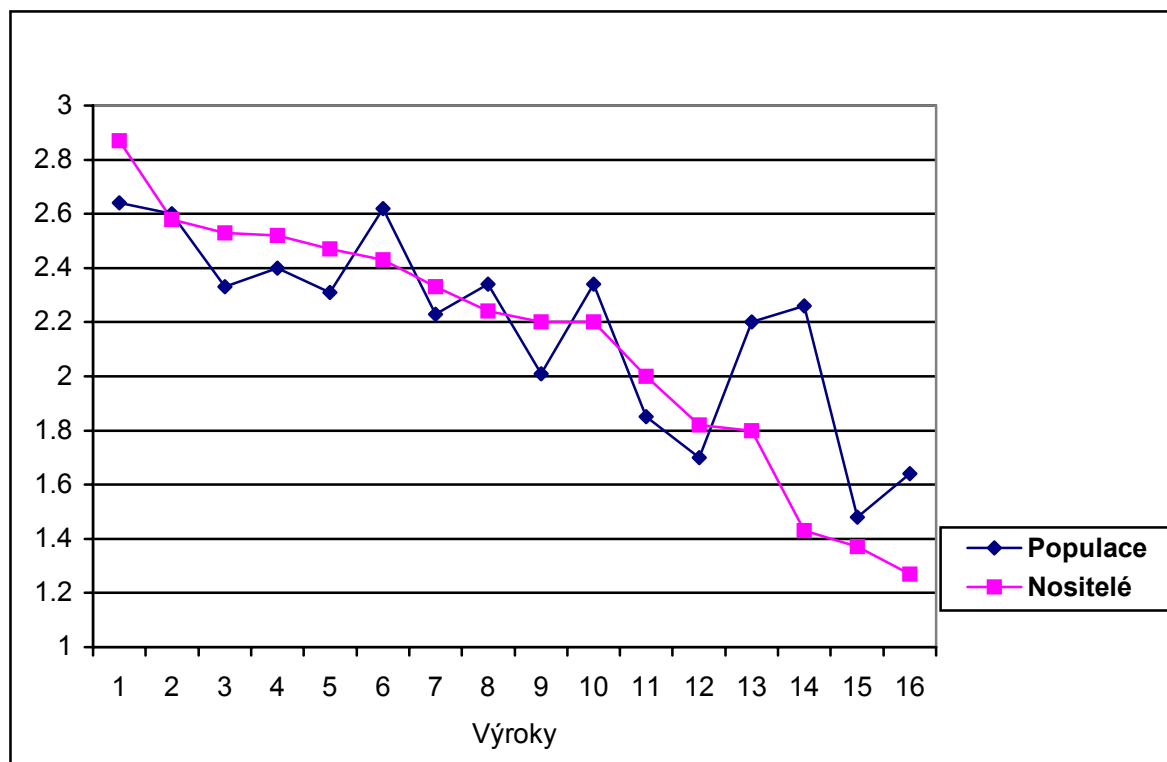
Pozitivnější postoj nositelů přeshraniční spolupráce není překvapivý, je konec konců výrazem samotné této aktivity, základem motivace ke spolupráci. Všechna uvedená srovnání průměrů hodnocení těchto výroků se, s výjimkou výroku o nezbytnosti prokazování více hrdosti vůči Němcům, prokázala jako statisticky významná.⁶ Nositelé jsou ve většině případů rovněž lépe informováni jak o vzájemných vztazích, tak o projektech, aktivitách a perspektivách přeshraniční spolupráce.

Pro snadnější orientaci jsou výsledky sestaveny do grafu 1.

Čím vyšší hodnota průměru, tím vyšší souhlas s výrokiem.

⁶ Rozdíly v průměrech byly posouzeny T testem. S ohledem na to, že výroky byly posuzovány pouze na třibodové škále, byly testovány rovněž distribuce odpovědí na jednotlivé výroky pomocí testu Chi-kvadrát. Také tyto testy prokázaly významnost (5 % hladina významnosti) uvedených rozdílů v hodnocení výroků mezi oběma soubory.

Graf 1 Průměrný souhlas s výroky

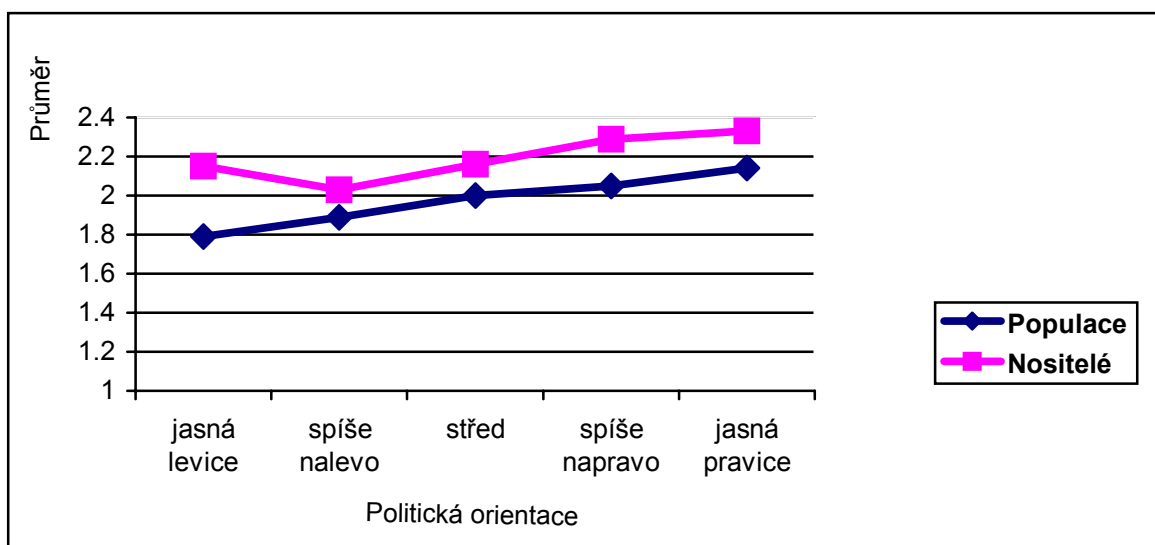
Výroky:

1. S Němci můžeme žít v klidu a míru
2. Vůči Němcům bychom měli projevovat více hrdosti
3. Měli bychom více usilovat o spolupráci
4. Německo má ze všech evropských států na nás největší vliv
5. V zájmu státu je co nejužěji spolupracovat s Němci na všech úrovních
6. Němci u nás nakupují lacino nemovitosti
7. Sousedství s Německem je pro nás ekonomicky výhodné
8. Nikdy nesmíme zapomenout na to co nám Němci udělali po Mnichovu
9. Němci jsou naši přátelé
10. Odsun sudetských Němců byl spravedlivý
11. Od Němců se máme vždy co učit
12. Německá kultura je nám blízká
13. Na Němce si musíme dávat vždy pozor
14. V Německu může znovu zvítězit nacismus
15. Vůči Německu jsme vždy bezmocní
16. Německo potencionálně ohrožuje ČR

Graf je sestaven podle velikosti průměrné míry souhlasu s jednotlivými výroky podle odpovědí nositelů přeshraniční spolupráce. Křivka znázorňující polohu průměrného hodnocení výroků respondenty výběrového souboru z celé populace česko-německého pohraničí osciluje kolem křivky nositelů. Přesto je trend obou křivek podobný. Z grafu je patrné, že respondenti reprezentující populaci, jsou vždy o něco kritičtější, ostražitější a méně vstřícní vůči Německu než nositelé přeshraniční spolupráce.

Postoje k Němcům a Německu zjišťované uvedenou metodou posuzování výroků diferencují podle sociodemografických znaků, především podle věku, vzdělání a u většiny ukazatelů i podle politické orientace. Souvislost s politickou orientací se přitom projevuje především v tom smyslu, že levicově orientovaní respondenti obou zkoumaných souborů prokazují výrazně kritičtější postoje k Německu a k možnostem spolupráce. Vykazují rovněž menší míru důvěry. (Politická orientace respondentů v tomto souboru „nositelů“ statisticky významně nediferencuje podle vzdělání, věku a pohlaví. Ostražitější postoj tedy souvisí hlavně právě jen s politickou orientací respondentů.) Pro ilustraci těchto tendencí uvádíme následující graf 2. Čím vyšší hodnota průměru, tím vyšší souhlas s výrokem.

Graf 2 Průměrný souhlas s výrokem "Němci jsou naši přátelé" podle politické orientace

Poznámka: Vyšší průměrné ocenění výroku u krajní levice je neprůkazné pro malý počet těchto respondentů v souboru „nositelé“.

2.2.3. NĚKTERÉ ASPEKTY NÁRODNÍHO VĚDOMÍ NOSITELŮ VYTVÁŘENÍ PŘESHRAŇIČNÍHO SPOLEČENSTVÍ

Národním vědomím zde rozumíme to, jak lidé myslí o sobě jako příslušnících svého národa, jak se vymezují jako „my“ ve vztahu k těm „druhým“ národům. Co si tedy myslí o těch „druhých“, jak dalece vnímají jejich odlišnost a jak jsou ochotni ji tolerovat. „My“, to jsou všichni ti, s nimiž jsme se identifikovali (zpravidla v procesu individuální socializace), jejichž hodnoty, činy, osudy, způsob myšlení atd. jsou nám blízké, a hlavně jsou námi uvědomované jako jiné než totéž těch „druhých“. Rozdíly nemusí být ve skutečnosti tak významné, ale je důležité, že jsou tak vnímány a slouží jako předpoklad oddělení a jako potvrzení vlastní identity. Z. Bauman píše, že „Dělicí čára mezi vlastní a cizí skupinou, mezi „námi“ a „jimi“ náleží k hranicím nejvášnivěji hájeným ..“⁷ Hranice mezi skupinami vystupují o to silněji, oč více se jejich členové ztotožňují jen se svými vlastními hodnotami, které považují nejen za jiné, ale hlavně za lepší až výjimečné, a oč více si neváží, opovrhují a odmítají hodnoty, kulturu, způsob života těch druhých. Zde leží zdroje vlastenectví, altruismu, ale také nesnášenlivosti, xenofobie a nacionalismu, které pak zpětně vedou k odmítání všeho, co dělají, jak myslí ti „druzí“.

Hranice mezi příslušníky různých národů ve skutečnosti není tak ostrá, jak to různé zdroje identifikace skupin prezentují. I v tomto ohledu existuje určitá diferenciacie od krajního odmítání až po kolaboraci přecházejí v úplnou asimilaci. Vždy tedy existují spolupracující jedinci nebo skupiny (šedá zóna - Bauman), které umožňují překlenout období krajního nacionalismu a xenofobie. Mnohokrát se ovšem v historii společného soužití vyskytly události, které vyústily ve vyhrocené rozdíly mezi lidmi různých národů, které pak přerostly v nenávisť a otevřenou nepřátelství. Stejně tak je ovšem mnoho příkladů, že i přátelství a spolupráce jsou možné. Prostřednictvím poznatků o národním vědomí, ve výše uvedeném pracovním vymezení, je možno usuzovat na současné vzájemné vztahy mezi Čechy a Němci a stav hranice mezi „námi“ a „jimi“.

Pomocí baterie výroků byly zjišťovány některé hodnotové orientace nositelů vytváření přeshraniční spolupráce související s problematikou národní identity. Následující výroky zjišťují míru etnocentrismu respondentů.

⁷ Z. Bauman: Mysllet sociologicky. Praha, Slon 1996, str. 60.

Tabulka 9 Hodnocení výroků o etnocentrismu (%)

Výrok	Hodnocení výroku - míra souhlasu				
	Zcela ne-souhlasím	Spíše ne-souhlasím	Ani/ ani	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím
Mám blíže k Němcům než k Čechům	74	13	8	1	3
Je smůla narodit se Čechem	70	14	10	3	3
Brát dnes ohledy na národní zájmy je přežitek	30	35	17	13	5
Chtěl bych, aby se moje děti přiřazenily do německé rodiny	17	23	56	3	1
Správnější je jednat(cítit se) jako Evropan a pak teprve jako příslušník nějakého národa	16	27	20	20	17
Styky a spolupráce s Němci ještě neznamenaají ohrožení státu	4	3	4	26	63
Spolupráce s kýmkoliv je nezbytná pro integraci Evropy	2	3	6	34	54

Etnocentrismus, jak jej chápe například Z. Bauman (viz citovaná práce) jako přesvědčení, že vlastní národ a všechno, co se k němu vztahuje, je nejlepší – krásné, morálně chvályhodné, nejlepší, že národní zájmy mají přednost před zájmy ostatních skupin a jednotlivců, nemusí mít vždy jen takto vyhraněnou krajní podobu. Jako vztah k jiným národům je vždy určitým způsobem odstupňován a je diferencován podle sociálních souvislostí a skupin. Na kontinuu od krajní (až xenofobní) pozice po jeho naprostou nepřítomnost je možné identifikovat míru této vlastnosti příslušníků sociálních skupin. Etnocentrismus (ostatně podobně jako nacionalismus) jako jeden z faktorů sebeidentifikace jednotlivce je tedy vždy v té nebo oné míře přítomen u příslušníků všech národů a etnických skupin. Pokud jde o nositele vytváření přeshraniční spolupráce, kteří jsou předmětem našeho zájmu, lze očekávat, že u většiny lidí nepůjde o krajní pozice etnocentrismu, ale že je zde současně přítomna složka tolerance, spolupráce a otevřenosti vůči jiným národům.

Odpovědí na výroky, které se snaží měřit vybrané aspekty etnocentrismu vyplývá, že čeští nositelé přeshraniční spolupráce na česko-německé hranici se vyznačují dosti silným národním cítěním, nepovažují za zbytečné ani respektování národních zájmů, které nepokládají za přežitek. Na dosti silný etnocentrismus lze usuzovat i z hodnocení výroků, které se týkají případného manželství dětí s Němci. Evropanství a národní vědomí je rozloženo celkem rovnoměrně. Vyplývá to z hodnocení výroku, zda je správné jednat jako Evropan, nebo příslušník národa. Současně se však respondenti nikterak nezřikají významu spolupráce jak s Němci (nesouhlasí s výrokem, že tato spolupráce ohrožuje stát), tak také vysoko oceňují význam spolupráce přes hranice pro integraci v Evropě.

Z pohledu těchto ukazatelů se jeví soubor nositelů jako dosti homogenní, neprojevuje se ani výraznější diferenciace podle znaku vzdělání a věku respondentů. Pouze u některých ukazatelů se prokazuje statisticky významný rozdíl podle proklamované politické orientace. Jde o výroky „spolupráce s kýmkoli je nezbytná pro integraci Evropy“, „styky a spolupráce s Němci ještě neznamená ohrožení státu“ a „je smůla narodit se Čechem“, kde levicově orientovaní respondenti projevují o něco silnější nesouhlas, tedy ve svých důsledcích to svědčí o jejich silnějším etnocentrismu.

PROBLÉMY NACIONALISMU

Také nacionalismus, jako určitou vlastnost sociálních subjektů, kterou lze empiricky evidovat, je možné chápat kontinuálně. Pohybuje se od krajní pozice bezpodmínečné oddanosti národu (nic než národ), přes „rozumné“ vlastenectví a „občanský nacionalismus“ po otevřený kosmopolitismus. O nacionalismu tedy uvažujeme jako o určité vlastnosti lidí, jako o určité více nebo méně vyhraněné hodnotě jejich myšlení a jednání. Ve výzkumu bylo použito několika výroků, které byly zaměřeny na zjištění názorů respondentů na český a německý nacionalismus.

Tabulka 10 Odpovědi na výroky o nacionalismu (%)

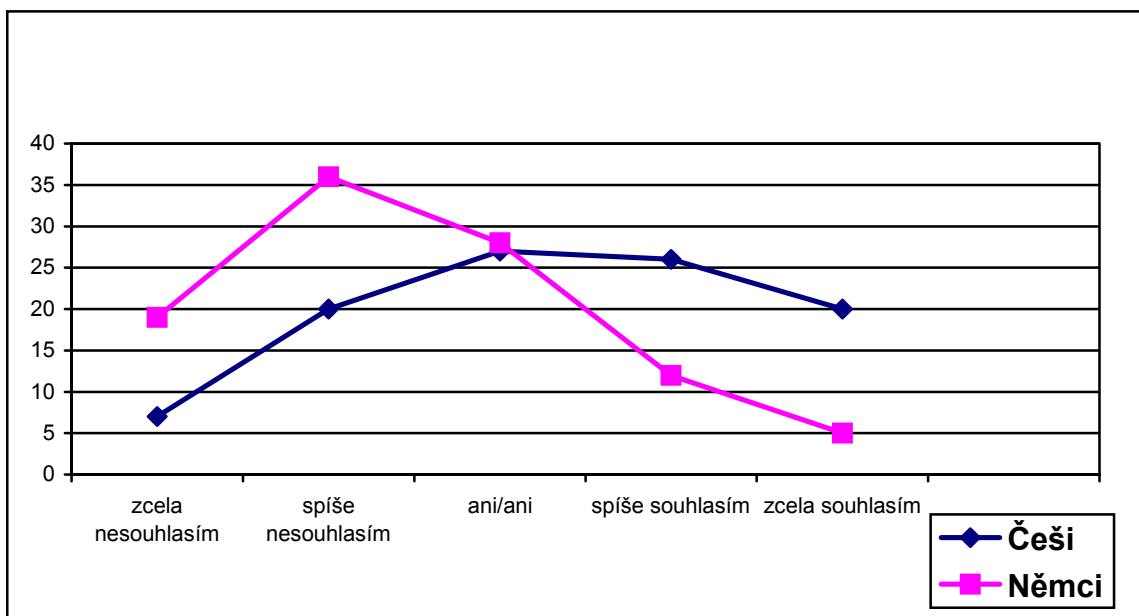
Výrok	Hodnocení výroku - míra souhlasu				
	Zcela ne-souhlasím	Spíše ne-souhlasím	Ani/ ani	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím
Češi jsou vesměs nacionalisté	26	35	26	10	3
Němci jsou vesměs nacionalisté	11	28	24	24	11
Češi se nemají za co stydět	7	20	27	26	20
Němci se nemají za co stydět	19	36	28	12	5

Rozdíly vyjádřené v % odpovědi o míře souhlasu s výroky o českém a německém nacionalismu jsou zjevné, stejně tak jako u výroku o tom, zda by se měli Češi či Němci za něco stydět. Zkoumaní nositelé přeshraniční spolupráce pozitivněji posuzují výroky týkající se Čechů. Je to rovněž patrné z následujícího grafu 3. I když respondenti fakticky vyjadřují svůj názor na to, jak se jim jeví nacionalismus Čechů a Němců, nepřímou tím také vypovídají o svém vlastní nacionalismu, respektive o jeho určité míře. Výsledek ukazuje na rozdílné zkušenost a představy o sobě a německých sousedech.

Rozdíly v hodnocení výroků jsou statisticky významné. Souvislost s politickou orientací respondenta se projevuje u výroku „Češi se nemají za co stydět“, kde levicovní respondenti častěji souhlasí. Odpovědi na oba výroky potvrzují, že nositelé většinou vnímají Němce jako „jiné“. Tato odlišnost však v žádném případě u této skupiny (jak plyne u dalších poznatků) nemá podobu averze, nebo dokonce xenofobie. Spíše se zde projevuje reflexe určitého kulturního rozdílu, případně se zde promítají hodnocení a

způsob tradování některých historických událostí. Vyplývá to i z dalších posuzovaných výroků.

Graf 3 Posouzení výroku "Češi (Němci) se nemají za co stydět" (%)

NÁZORY NA VÝZNAM NĚMECKÉ KULTURY PRO ČESKOU POPULACI

Tabulka 11 Hodnocení výroků o významu německé kultury a způsobu života na Čechy (%)

Výrok	Hodnocení výroku - míra souhlasu				
	Zcela ne-souhlasím	Spíše ne-souhlasím	Ani/ ani	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím
Němci měli na Čechy většinou pozitivní vliv	13	33	40	11	3
Svým životním způsobem, nám Němci mohou být vzorem	12	26	37	21	4
Od Němců se máme vždy co učit	6	14	33	35	11
Spolupráce s Němci nás kulturně obohacuje	5	15	29	38	13

Tyto výroky nevyjadřují samozřejmě objektivní posouzení historického vlivu německé kultury na Čechy. Tento vliv zde, v té či oné míře, nesporně existoval a

existuje i v současné době. Míra souhlasu s těmito výroky spíše vyjadřuje postoj (ocenění) k německé kultuře a německému způsobu života. V této souvislosti stojí za povšimnutí, že zde existuje určitý rozpor v hodnocení uvedených výroků. Na jedné straně jde o poměrně vysoké ocenění výroků o kulturním obohacování a o Německu jako zdroji poučení a naopak na druhé straně o převahu spíše nesouhlasného hodnocení výroku o pozitivním vlivu Němců na Čechy a výroku o tom, že nám německý způsob života může být vzorem.

I když se tedy v obecné rovině celkem oceňuje přínos Německa pro náš život, nejsou nositelé přeshraniční spolupráce jednoznačně přesvědčeni, že tento vliv byl vždy pozitivní a že je třeba přebírat německý způsob života. Zhruba třetina respondentů přitom není rozhodnuta a na uvedené výroky odpovídá neutrálně.

Statisticky významná souvislost se prokázala hlavně u výroku o tom, že spolupráce s Němci nás kulturně obohacuje. Častěji lépe hodnotí tento přínos respondenti **starší a s vysokoškolským vzděláním**.

OBAVY ZE SPOLUPRÁCE S NĚMCI

Několika výroky bylo dále zkoumáno, zda respondenti nepocítují, v souvislosti s rozvojem spolupráce, nějaké obavy z Německa. Hodnocení těchto výroků je uvedeno v tabulce 12.

Tabulka 12 Hodnocení výroků o rizicích spolupráce s Německem (%)

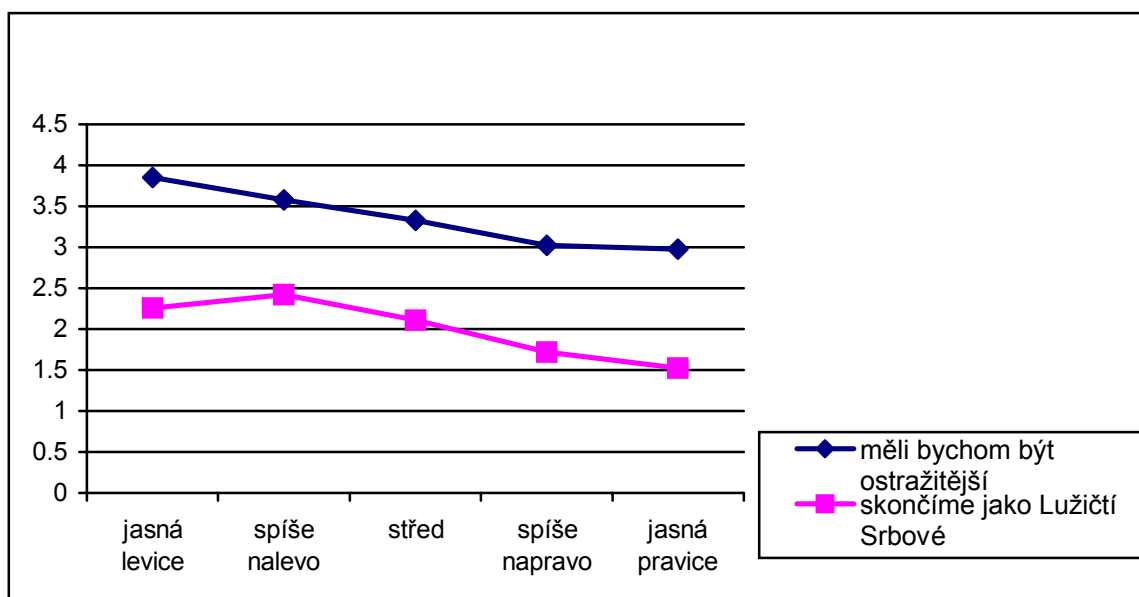
Výrok	Hodnocení výroku - míra souhlasu				
	Zcela ne-souhlasím	Spíše ne-souhlasím	Ani/ ani	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím
Kdo spolupracuje s Němci, ohrožuje svůj národ	72	20	5	1	2
Za 100 let na tom budeme stejně jako Lužičtí Srbové	47	21	22	6	3
Ze své zkušenosti vím, že některé kontakty s Němci jsou v neprospěch českých národních zájmů	17	22	28	20	12
Spolupracovat s Němci ano, ale měli bychom být ostražitější	8	21	23	33	14
Někteří lidé se Němcům podbízejí	2	3	7	36	52

Spolupráce, jak to vidí respondenti, neznamená ohrožení vlastního národa. Nejsou frekventované ani obavy z asimilačního vývoje národa. Nicméně zkoumaní nositelé

přeshraniční spolupráce z větší části souhlasí s tím, že někteří lidé se Němcům podbízejí, a uvědomují si, že bychom i při rozvoji spolupráce měli být ostražitější. Proč a v čem vidět potřebu této ostražitosti nelze z uvedených dat vyvodit.

Častěji obavy z možných následků spolupráce a potřebu ostražitosti vyslovují opět respondenti z levé strany politického spektra. Rozdíly **hodnocení levicově a pravicově orientovaných** respondentů jsou statisticky významné. Pro ilustraci jsou uvedeny v následujícím grafu 4. (Čím vyšší hodnota průměru, tím vyšší míra souhlasu.)

Graf 4 Průměrné hodnocení výroků o rizicích spolupráce s Němci

Se **vzděláním a věkem** respondentů statisticky významně souvisí hodnocení výroku o tom, že kdo spolupracuje s Němci, ohrožuje svůj národ. Mladší respondenti a lidé s vysokoškolským vzděláním významně méně souhlasí s tímto výrokem. Podobně je tomu i u výroku o příkladech toho, že některé kontakty s Němci jsou v neprospěch českého národa.

ROLE NĚMECKA V EVROPĚ

Tabulka 13 Hodnocení výroků o významu Německa v evropské integraci

Výrok	Hodnocení výroku - míra souhlasu				
	Zcela ne-souhlasím	Spíše ne-souhlasím	Ani/ ani	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím
Bez Němců se „nedostaneme do Evropy“	17	29	22	21	11
Proti silné marce nemáme šanci	11	24	17	32	16
Pokud jde o střední Evropu, pak Němci vědí, co chtějí a jdou za tím	4	8	17	39	30
Spolupracovat se sousedy je vždy oboustranně výhodné	1	4	6	31	58

Jen třetina respondentů se domnívá, že náš vstup do Evropy záleží na Německu. Většina se pak domnívá, že Německá politika vůči střední Evropě je cílevědomá.

Odpovědi výrazně souvisí s politickou orientací respondentů, a to u výroků o cílevědomosti německé politiky vůči střední Evropě, silné marce a významu spolupráce se sousedy. Ve všech těchto případech levicově orientovaní respondenti častěji souhlasí s výrokem. Naopak statisticky nevýznamné je hodnocení podle politické orientace u výroku, že bez Němců se nedostaneme do Evropy. Zde je rozložení odpovědí podle politické příslušnosti respondentů málo diferencované.

SOCIÁLNÍ DISTANCE

Pojem sociální distance se v sociologii (mimo jiné) používá k vyjádření míry vzájemného porozumění mezi lidmi nebo skupinami lidí. Je tedy vhodným východiskem k zjišťování povahy vztahů mezi příslušníky různých národů. Je zpravidla operacionalizován prostřednictvím výroků, které tvoří určitou škálu (chtěl bys, aby si tvůj syn vzal...., jak bys hodnotil, kdyby se do vašeho domu nastěhoval... atd.) a umožňují tak posoudit míru přijatelnosti jiného sociálního nebo kulturního prvku ve vlastním prostředí.⁸ V obou zde analyzovaných výzkumech byla položena baterie otázek, zjišťující potenciální reakci na určité okolnosti. Otázka zněla: „*Jak byste reagoval na to, kdyby se do vašeho okolí: (následují výroky). Posuzoval bych to: spíše záporně = 1, bylo by mi to jedno = 2, spíše kladně = 3.*

⁸ Tato operacionalizace pojmu „sociální distance“ se do určité míry přibližuje u nás dosti častému, metodicky nepřesnému zkoumání postojů. Ve skutečnosti však jde pouze o operacionalizaci zjišťující jen emotivní složku postojů. Další složky postoje (kognitivní, konativní) vyžadují vlastní techniku zjišťování. Sociální distance se tedy nekryje s pojmem postoj jako obecné kategorie.

Ve vztahu k Němcům bylo položeno jen 5 výroků. Výsledky dotazování jsou uvedeny v tabulce 14. (Čím vyšší hodnota průměru, tím pozitivnější hodnocení možné události.)

Tabulka 14 Průměrné hodnocení výroků zjišťujících sociální distanci

Výrok: Jak byste reagoval, kdyby ve vašem okolí:	Populace	Nositelé	Pořadí
	pohraničí		
Začala pracovat německá firma	2,08	2,38	2
Přistěhovala se německá rodina	2,02	2,19	3
Přistěhovala se sudetoněmecká rodina	1,85	2,01	5
<i>Přistěhovali lidé postižení záplavami</i>	<i>2,51</i>	<i>2,44</i>	<i>1</i>
<i>Přistěhovala vietnamská rodina</i>	<i>1,56</i>	<i>1,69</i>	<i>9</i>
<i>Přistěhovali ukrajinští dělníci</i>	<i>1,42</i>	<i>1,45</i>	<i>10</i>
<i>Přistěhovala romská rodina</i>	<i>1,21</i>	<i>1,33</i>	<i>11</i>
<i>Usadili bezdomovci</i>	<i>1,33</i>	<i>1,18</i>	<i>12</i>
Váš syn (dcera) si vzal (a) Němku (Němce)	1,87	1,97	6
<i>Váš syn (dcera) si vzal (a) Francouzku (Francouze)</i>	<i>2,11</i>	<i>2,03</i>	<i>4</i>
Vaším vedoucím by se stal Němec	1,64	1,81	8
<i>Vaším vedoucím by se stal Angličan</i>	<i>1,99</i>	<i>1,95</i>	<i>7</i>

Rozdíly mezi průměrným hodnocením obou souborů jsou ve všech případech statisticky významné (Byl opět použit test T). Je tedy možno konstatovat, že nositelé, ve většině případů, vykazují menší sociální distanci než soubor reprezentující celou populaci česko-německého pohraničí. Výjimku tvoří porozumění pro lidi postižené záplavami a pozitivnější hodnocení toho, aby se příbuznými stali Francouzi a vedoucím stal Angličan. Právě na hodnocení výroku o přiřazení do Francie a vedoucím může být Angličan se projevuje větší sociální distance průměrné populace pohraničí oproti aktérům vytváření přeshraničního společenství.

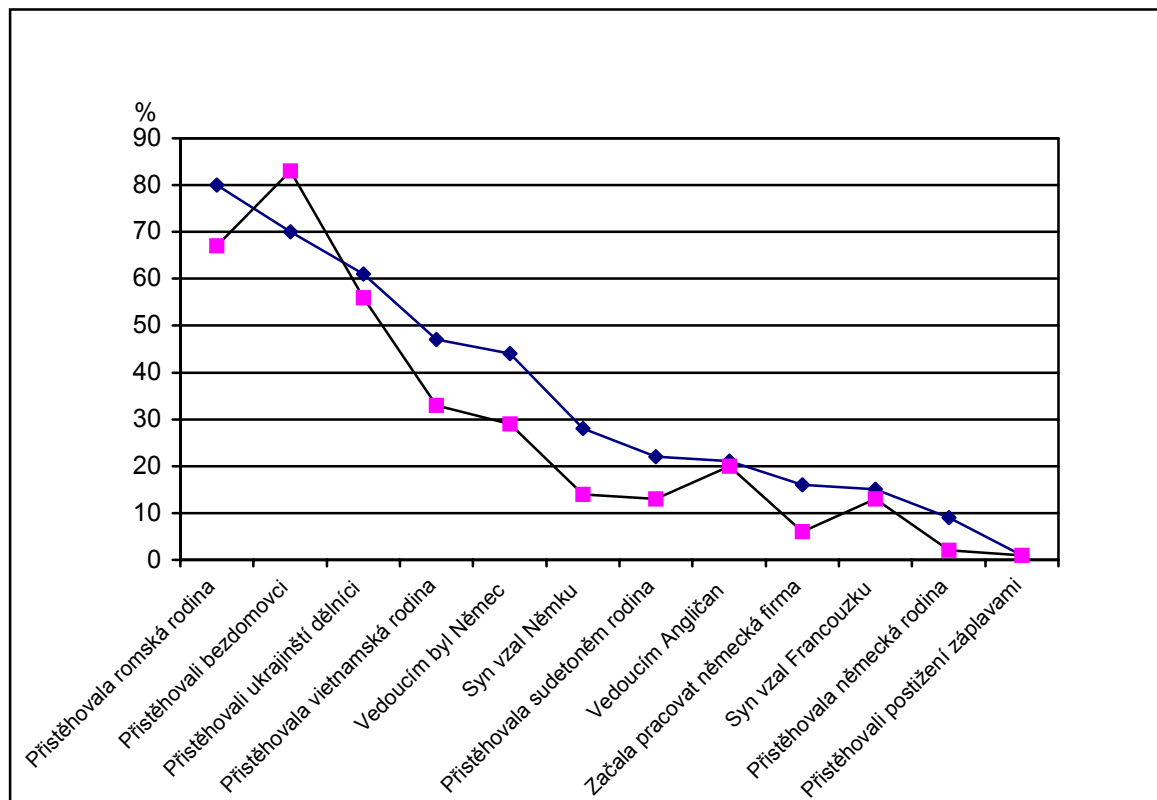
Z tabulky vyplývá, že nad průměrem neutrálního hodnocení („bylo by mi to jedno“) je hlavně výrok o pochopení pro lidi postižené záplavami a o fungování německé firmy v okolí. Výroky spíše osobního charakteru (navázání příbuzenského vztahu a práce pod německým vedoucím) jsou hodnoceny spíše pod průměrem, tedy více záporně.

Vysoký podíl respondentů u většiny výroků (50 - 80%) volí střední hodnocení „bylo by mi to jedno“, které sice nevyjadřuje vstřícnost, ale prokazuje značnou míru tolerance.

Největší sociální distanci vykazují dotazovaní vůči bezdomovcům, Rómům, ale také vůči spolužití s vietnamskými rodinami a ukrajinskými dělníky. Přehledně je tolerance k různým sociálním situacím, a tedy i míra sociální distance vyjádřena podílem záporného hodnocení v následujícím grafu 5. S výjimkou bezdomovců prokazují nositelé přeshraniční spolupráce, ve srovnání s respondenty ze souboru reprezentujícího

obyvatele pohraničí, významně vyšší toleranci, a tedy i pochopení pro soužití s jinými etnickými prvky.

Graf 5 Podíl záporného hodnocení možných situací

DÍLČÍ SHRNTÍ

Shrme-li poznatky výroků, které vypovídají o některých aspektech stavu národního vědomí, je možné konstatovat, že nositelé procesů vytváření přeshraničního společenství se vyznačují vysokou mírou pochopení významu přeshraniční spolupráce v souvislosti s procesy integrace Evropy. Chápu užitečnost této spolupráce a fakticky se proto také v této oblasti většina z nich angažuje.

Oceňují význam spolupráce s Německem, která pro nás znamená kulturní obohacení. Naprostá většina nositelů nepocítuje jakékoliv obavy, které by mohly plynout ze spolupráce, nesouhlasí s výroky o tom, že by snad tato spolupráce vedla k ohrožení Čechů a České republiky. Značná část ovšem souhlasí s tím, že bychom vůči Německu měli být ostražití. V tomto ohledu se tedy v rámci celého zkoumaného souboru projevuje jistá ambivalence způsobu myšlení ve vztahu k Německu. Tyto postoje jsou silně ovlivněny vzděláním respondentů (obecně – čím vyšší vzdělání, tím více respondentů s pozitivním postojem). Podobně je tomu u faktoru politické orientace, kde

pravicově orientovaní respondenti jsou vstřícnější. Naproti tomu jako nevýrazný se ve většině případů projevil vliv věku a pohlaví respondentů.

Můžeme usuzovat na dosti silné národní cítění (je třeba brát ohledy na národní zájmy), až dosti silný ethnocentrismus (nemáme se za co stydět, nejsme nacionalisty a nepotřebujeme německý vzor způsobu života). Je možno uvažovat o závěru, že nositelé přeshraniční spolupráce důvěřují v sílu vlastního národa a svoji otevřenost vůči světu a Německu zvlášť spojují s národním státem. Ve srovnání s celkovou populací obyvatel česko-německého pohraničí je však tento ethnocentrismus výrazně měkčí (Srovnej kapitulu 2.1. o postojích).

Rozdíly mezi Čechy a Němci jsou vnímány hlavně jako odlišnost kultur, jako vědomí samostatnosti a nezávislosti na Německu. V jiných souvislostech je pak dána především ekonomickými rozdíly a možnostmi obou zemí.

Sociální distance nositelů přeshraniční spolupráce se výrazněji projevuje vůči romskému a vietnamskému etniku, a zejména vůči bezdomovcům, než vůči etniku německému. Pokud jde o tuto distanci vůči Němcům, pak je silnější v osobní rovině, než v rovině sousedských, případně obecně ekonomických vztahů.

3. VÝPOVĚDI RESPONDENTŮ – HLOUBKOVÉ ROZHOVORY

V této kapitole jsou uvedeny autentické výpovědi 16 respondentů, s nimiž byl proveden hloubkový rozhovor o přeshraniční spolupráci, vztazích mezi Čechy a Němci a názorech na jejich vývoj. Tyto hloubkové rozhovory byly provedeny s cílem získat hlubší informace o tom, jak nositelé přeshraničních kontaktů vnímají celou složitou problematiku vzájemných vztahů, jakou roli zde hrají osobní zkušenosti a sociální zázemí lidí. Výběr respondentů byl prováděn záměrně tak, aby byly zahrnuty hlavní typy nositelů přeshraniční spolupráce. Přihlíželo se při tom hlavně na to, čím jsou přeshraniční kontakty motivovány a jaké sociální prostředí dotazovaní reprezentují.

Výpovědi respondentů obsahují významné informace o problematice mezilidských vztahů v hraničních a přeshraničním prostoru. Je možno v nich usuzovat na některé obecnější tendence vývoje česko-německých vztahů. Pro celý výzkumný projekt pak znamenají hlavně významný zdroj tvorby hypotéz, jež budou v dalších krocích upřesňovány. Jsou zde uvedeny ve formě stručného shrnutí na závěr této kapitoly. Vlastní výpovědi obsahují ještě další sociologicky relevantní informace o osudech lidí žijících v česko-německém prostředí.

3.1. NOSITELÉ S PŘEVAHOU RODINNÝCH (PŘÍBUZENSKÝCH) VAZEB

Respondentka č. 1

- Prosím řekněte mi stručně Váš příběh, jak jste se ocitla v Čechách?

Pocházím ze Saska, z průmyslové vesnice sousedící s bývalým Karl Marx- Stadtem a Zwickau. V Lipsku jsem studovala na universitě ruštinu a angličtinu 5 let, specializaci vzdělávání dospělých. Třetí rok jsem byla v Rusku, což mě velice ovlivnilo, začali jsem navazovat kontakty s cizinci. Bylo to v roce 1982, ve Voroněži. Pak jsem začala pracovat na báňské akademii, učila jsem ruštinu a angličtinu. Tam jsem se seznámila s manželem, který tam studoval. Každý rok se tam koná akce, kam přijeli zástupci z vysokých škol, jednalo se o výměnách studentů, já jsem tam překládala a tam jsme se seznámili v roce 1986, v roce 1988 jsme měli dítě. Míra se chtěl vrátit, a já jsem chtěla jít s ním. Zkusit nový jazyk. Pak byla revoluce, sjednocení, nikdo to nemohl pochopit, proč sem jdu. Tam byla také špatná situace, vztahy mezi těmi učiteli. Byla jsem ráda, že jsem tu. Míra šel na vojnu, já byla s Honzíkem sama, on byl nemocný, bylo to těžké, byla jsem ještě v Německu, ale byla to zkušenost. Pak jsem začala po roce pracovat.

Míra pracoval na šachtě jako měřič. V březnu 1990 jsme se přestěhovali sem, od té doby to bylo pro mě lehký, v září jsem začala pracovat. Od té doby učím. 2 roky jsem byla s druhým dítětem doma a pak jsem tam opět nastoupila. Máme druhé dítě. Manžel změnil zaměstnání, byl u Báňských staveb, pak šel zpátky do Mostu a nyní pracuje u australské firmy, která má zde zastoupení, byli jsme 3 měsíce v Americe, manžel byl tam na školení.

Velká zkušenost to byla i pro mne jako angličtinářku.

Z lidského hlediska nemám zde problémy, v Německu bych jako Češka měla velké problémy. Zde mi uznali školy, půl roku jsem pracovala za plat nekvalifikovaného učitele, než

mi poslali papíry. Cítím, že jsem trošku jiná, že mám jiné zkušenosti z mládí, jiné zkušenosti na vysoké škole. Ve škole mám dvě velice dobré kamarádky, tento vztah mi pomohl, jak mne brali. Jako rodina máme zde přátelé. Nevyhledávám Němce, nemám potřebu. Cítím, že jsem zde přijatá. O určitých věcech se mohu bavit jen s kamarády v Německu, ale to jsou spíše politické otázky. Stýkám se s maminkou a bratrem pravidelně každý měsíc. Mám tam kamarádku. Děti umí česky i německy, od začátku jsem s nimi mluvila německy, ale první jazyk mají češtinu. Domluví se. I malý se snaží psát německy. Mají být nová pravidla pravopisu. Od lidí jsem neslyšela nic negativního, že jsem Němka, v tom jsem měla štěstí než jedna paní z Ruska, ta je na tom hůře. Kdo je lepší, se nedá posoudit. Němci jsou takový že si vezmou všechny starosti na sebe, i politické názory, Češi jsou spíše taková, že to nemohou zlepšit. Němci stále nadávají, naříkají. - Jinak si myslím, že mentalita je podobná, češi jsou spíše adaptabilní, je to stylem života?

Zvyky – v Německu na Vánoce musí být všechno akorát, musí být určitý stereotyp.

Hádám se s žáky, že zde jsou velké předsudky vůči všemu cizímu. Nová generace má názory hodně kategorický, třeba vůči Romům, taková xenofobie. Češi znají jenom sebe, myslí si že Němci mají rádi jenom sebe, ale Němci jsou zvyklí na cizince, což Češi ještě ne. Cítím se stále jako Němka, mám občanství německé a nechám si ho, moje identita je německá. A to dětstvím, jazykem, co jsem prožila. Nechci být jiná. Mám dvě kamarádky v Chile, tam to mají těžší než já. Manžel se cítí Čechem. Jsme oba ovlivněni tím, jak žijeme, nikdo nepopíráme národní identitu, ale nejsem hrdá na to, že jsem Němka. Někdo se mě ptal, jak se cítím jako příslušník velkého národa. O tom jsem nikdy nepřemýšlela.

Prostředí Mostu se mi nelíbí, Freiberg má lepší prostředí, universitu, pořádali se tam koncerty. Tam se mi líbilo, bylo to hezké období... Co bych zde postrádala, je České středohoří, jezdíme na výlety. Chtěli jsme zde být na 5 let, ale asi zde zůstaneme. Chtěli jsme se vrátit do Německa. Ale slyšíte lidi, jak jsou nespokojení v tom východním Německu, já bych tam nesehnala práci a Míra taky, nevím, jestli je to navždy, je to těžký. Nechtěla bych zpátky do NDR, nyní můžeme cestovat, nedovedu si představit zavřít se do státečku. My jsme ani nechtěli cestovat. Snažíme se udržovat mezinárodní kontakty, máme ve škole Angličana a Míra pracuje s Poláky, hodně zveme známé, Dány – u nich jsme byli na návštěvě. Snažíme se tak toto rozšířit – takovou elitu. Jezdíme do divadla, využívám, co se dá. Do Prahy také občas jezdíme. Hodně lidí mi vypráví, že měli známí v NDR a po revoluci, jak se ekonomická úroveň liší, ekonomicky, tak se vztah přerušili. V Sasku mají velice kladný vztah k Čechům, i když jsem se chtěla vdát do Čech, tak nic neříkali. Tento vztah je pozitivní. Na západě jim to moc neříká.

- Co soudíte o sudetských Němcích a o celé této záležitosti?

Sudetoněmecký pohled na věc – jen co jsme se učili ve škole jako u vás, že vina je pouze na německé straně. Pak jsem zde četla knihu Válka Čechů, napsal to Čech, který mi rozšířil obzor. A pak ještě jednu knížku ... To je z pohledu sudetoněmeckého Němce ze Šumavy, jak prožívá tu českou samostatnost, jak za to bojují. Němci žili odjakživa v tom prostoru... a Češi začali bojovat o svůj stát ve 30. letech. To myšlení bylo pro mě objevem. Dnes to tak jednoznačný není,

Loni na školení učitelů německého jazyka – přednášky o holocaustu, tam byl pán, co přežil Terezín, ... byla jsem trošku dojatá. Pořád se ještě dost neinformuje o tom, jak tady žili Češi

s Němci po staletí, mladá generace o tom neví nic. Někteří myslí, že sem Němci přišli po 1. světové válce. I Němci se s tím musí vyrovnat, musí připustit, že vina je i u nich. V NDR byli sudetoněmečtí Němci, ale oni se neprojevovali, až teď, když se dávalo odškodnění. Ten pán, co nic nechtěl, chtěl být odškodněn, aby ho Češi uznali. To je ještě otevřený problém. Není tady informovanost. Kolegyně žije v domě po Němcích a lidé se bojí, že jim to Němci vezmou. To ještě není vyřešené. Němci to nechtějí. Hodně se psalo o deklaraci.

... Němci to hodně prožívali a měli dobrou vůli, snažili se, to bychom Němcům křivdili, snažili se to urovnat, ale Češi se chovají, jako že - nás se to netýká...

Za pár let, až tu budou mladší lidi, kteří to nezažili, se budou tomu více zabývat. A budou více kritičtější. V Německu jsou revanšisti, ty nemůžeme házet do jednoho pytle.

- Jaká tedy asi bude Evropa za 10 – 20 let?

Evropa za 10 let – doufám, že ČR bude v EU, kvůli hranicím, hledat i zaměstnání v jiné zemi, spíše z toho důvodu. Ekonomická situace se tak rychle nezlepší. Musí se něco dít v makroekonomice. Dál to takhle nedotáhneme z českou politickou situací.

V informovanosti cítím osobně jako deficit na české straně. Čtete jen každoročně jen zprávy jen ze Sudetskonoěmeckého sjezdu, lidi neslyší, jak mluví jiní, v Berlíně to byl zase druhý extrém – v tom Stalsbergu na tom školení.

Jako ekonomický kapitál, co k tomu patří, jde mimo nás – to není německý nebo anglický, to je propletený, není ovlivněn jedním státem. Spíše je to nadvláda ekonomická. Myslím, že Německo nemá to zaměření... možná někteří lidé, ale ta tendence, že by chtěli vládnout, asi ne. Organizačně to asi nebude fungovat, předpisy, jak se to bude regulovat, na tom by to mohlo ztroskotat. Ale myšlenka Evropy – jsem nakloněna. Všechno co my – jsem trochu mimo, to je nezajímá, je důležité, jestli budeme chtít, to jde mimo ostatní národy.

- Takže česko-německé vztahy celkově?

Česko-německé vztahy. Nechala jsem napsat v 2. ročníku o Němcích. Většina mi napsala, že je osobně neznají. Oni vnímají Němce, jen když tady vyvádějí, což není dobré. Němci jsou všude neoblíbení, ve Francii, v Dánsku. Já říkám, vy vidíte jen ty, co hulákají, nevidíte ty, co se za nich stydí. Lidi mi vyprávějí, jak jezdili nakupovat, a nyní to není atraktivní. Jedna skupina našich studentů byla v Německu, sami se bavili, ale to je předpoklad, že si budou rozumět. Čeština je těžká. Já říkám uče se angličtinu a budete si rovni. Maminka mi vystřihuje v místních novinách články o aktivitách v Čechách, občas zde něco slyším v Mostě. Oficiální spolupráce spíše přibývá, po revoluci to trochu upadlo, ale dnes to začíná z německé strany – školení apod. Němci jezdí na vietnamský trhy, tankovat.

Kontakty budou lepší, až se zlepší ekonomická situace. Pak mohou chodit spolu na pivo. Pocity, že mě zajímáš jako člověk a ne že máš peníze. Dokud někdo jezdí za holkami na E 55, tak tam budou pořád. Vina je na obou stranách poptávka – nabídka.

Češi mě rozčilují názory na cizí a jejich úzkoprsost. I v Německu je to samé. V NDR také nebyli cizinci, byli tak jako pod pokličkou. Zábrany byly.

Během vyučování na to přijdeme, pak jsou různé reakce, při němčině tam mám kapitolu Němci a oni mi řeknou, jak je vidí, tak já jim k tomu něco řeknu. Je jim 17 a 18 let, tak oni moc

neví, ale jejich názory mě rozčilují. Hodně lidí mělo špatné zkušenosti, že je Rómové zbili – mají názor ”Já bych je dala do táborů koncentračního” a to vám řekne jedničkářka, a to mě leká. Ta tolerance chybí a v tom by měla škola něco dělat v Čechách i v Německu. V Dánsku škola učí pocitu tolerance. Tady chceme z každého mít úspěšného člověka a tam, aby byl tolerantní a aby si hájili svá práva. V hodině angličtiny, pasová kontrola – jeden byl černoch, druhý byl na něj protivný a učitelka už na to reagovala. Ta výchova k rovnoprávnosti je v Dánsku .

.....Sasko je protestantský.

Lidský vztahy jedine přes osobní kontakt. Na to jsem přišla s těmi Bavory. Němci mají stejný předsudky jako Sasové, jako na východě. Došli jsme k názoru, že se musíme se stýkat, scházet poznat se navzájem, Jinak to nejde. Myslím, že se to trochu lepší. Jsou zde ekonomické problémy. Dříve jsme měli kontakty s Poláky, s Rusy i Maďary. Dnes se snažíme jen se Západem a trochu se zapomíná mě schází, že nevím, co je v Polsku apod.

Respondentka č. 2

- Nejdříve mi prosím řekněte příběh vašeho života?

Narodila jsem se u Nýrska, u Hojsovy Stráže, to byly Sudety. Bylo tam málo Čechů, jen státní zaměstnanci, jako poštovní, doktor, velká fara, veliký kostel, byli tam samí Němci. Byla tam česká a německá škola, česká tam byla jen jednotřídky, potom dvoutřídky,

Byli tam zaměstnanci ve strážních domcích, bylo tam hodně židů, před válkou mluvili hodně německy, uměli perfektně česky, ale mezi sebou mluvili německy. Měli tam svůj kostel. Na dráze byli čeští zaměstnanci. Nás bylo 7 dětí, tatínek nechtěl, abychom chodili do německé školy. Starší sestra chodila jeden rok do německé školy, a když udělali českou, tak jsme chodili tam. Moje maminka byla sama ze smíšeného manželství. Ale narodila se také v Němcích od Suchého kamene, kde měli hospodářství. Potom ho rozparcelovali. Maminka dostala nejmenší podíl, protože si brala Čecha, rodičům se to nelíbilo. Před válkou, než jsem chodila do školy, tak nás naši odvezli do ... abychom se naučili česky.

...naši si tam postavili barák, tatínek dělal u dráhy. Když přišel 38. rok, tak jsme šli pryč. Byl tam konzum, vycházeli jsem s Němcema dobře, než přišel 38 rok. Až ke konci nám začali nadávat. Já jsem chodila do měšťanky do Nýrska a báli jsme se do školy. Chodili jsem zvlášť, a oni nám nadávali. Pak začali nosit uniformy, ty košile. Maminka nás nechtěla pouštět ven, ale nestalo se nic. ... trať se přerušovala a on nepřišel dlouho domů a nevěděli jsme, co je s ním. Sestra dělala v Německu v kanceláři. Učitelé byli narukovaní, byli tam je kantorky a staří učitelé a vojáci na dvorku u školy v uniformách. Baráky měli oblepený kuřatama – to byl jejich znak, aby všichni věděli, že s nimi sympatizují. Ještě před tím měli sraz, to bylo v Nýrsku a my jsme se báli. Celou noc to byly průvody, samí Němci, byli vyzbrojeni cepy kosy. Křičeli „Heil Hitler“ a ... Zástupy šly od Rudy, byli strašně zfanatizovaní. My jsme byli před válkou ve Strážově u tety, byli jsme roztrkaný mezi příbuznými. Tatínek nás v noci převedl, aby nás nikdo nevyděl. Příbuzní z maminy strany – maminka se s nimi nestýkala potom, když byli zfanatizovaní. Maminka tam zůstala a jedna sestra byla ve Francii. Čtyři jsme šli s tatínkem a druhý den tam odvedli také maminku a sestru. Já na to nerada vzpomínám.

Tatínek se učil v Sudetech řezníkem a neuměl německy, u žida se vyučil, potom šel dělat k té dráze. Maminka trochu česky uměla, spíše rozuměla, vždycky říkala, kdyby mě táta vzal mezi Čechy, tak jsem to uměla líp.

Po roce 1945 jsme, to mi bylo 16 let, jsem se sebrali přes les do ... Němci tam po nás koukali. Šli jsme do hospody s klukama a oni na nás koukali – pak jsme šli do toho domu, kde jsme bydleli – měli jsme strach, co bude dál, pokřikovali po nás český svině. Až pak jsme později tam šli – bydleli tam nějaký lidi a říkali, že jim to nějaký spolek slíbil. Oni bydleli v nějakém vagónu v lese, byli chudí. Z židovského kostela udělali byty. Koukali na nás – a až když měli být odsunutí, tak za námi přišli, abychom si to vzali. A tatínek to od nich nechtěl. My jsme se s nimi nestýkali ani po válce, oni se sami stáhli, nechtěli to pochopit, byli tam někteří antifašisti, ti tam mohli zůstat, ale oni taky odešli, byli to asi čtyři rodiny. Ty si mohli vzít všechno. Šli většinou do NDR. S jedním jsem se setkávala – byl tu několikrát se podívat na strážní domek – říkal, že se mu stýská. Oni někteří už změnili názor. Oni se někteří Němci se mnou dali do řeči a vykládají, kde bydleli, někteří to chápou, ale jiní jsou hrdí. Jedni mi jednou řekli – nám starým se stýská, ale naše děti by tu nechtěly být. Jednou za mnou jedna paní přišla, že chtějí něco kvůli lesům, šla jsem s nimi na Lesní závod. Ta Němka ječela a nadával, že jejich rodiče – byl tam pivovar na Hojsovice – tam bydleli ... ty měli dvě dcery a ty prodaly kus lesa jejich rodičům a oni chtějí se podívat a strašně pořád ječela, že si s tím budou hospodařit. V závodě jim řekli, že mapy mají a vědí komu patří, nemusí si dělat obavy, a že nemají žádné nařízení a kdyby k něčemu došlo, tak že jim to dají. Ta to chtěla. Já věřím, že by sem jezdili. Slyšela jsem, že budou dělat výjimky, ale když jim podáte prst tak... Dnes když přijdou do kostela na jejich mši, tak si udělají slávu a myslí si, že je to jejich. Kapličku pod Belvederem nechali znovu postavit a slaví tam. Jsou čím dál suverennější.

Oni ty osady bourali, v Lešenicích byl pivovar, ten zbourali, český lidi, co sem přišli, ty neuměli hospodařit. Jak si vzpomínám, nebylo to hezký ten odsun, to chodili lidi z vnitrozemí do pohraničí, okukovali chalupy a aniž by měli dekrety, zabrali si ji a Němci nebyli odsunutí. To bylo děsný, a proto oni říkali, že byli vyhnáni, oni ti Češi jim všechno sebrali, a nechali je zatím jen v malé komůrce. Oni přišli a neměli nic a všechno jim vzali. Prali se o nádobí před Němci. To byla ta doba, ale s odstupem času to bylo hrozné. Oni Němci to nepřiznají, co bylo před tím, co se stalo. Oni jsou nyní proti nám ve výhodě s ekonomikou. Dělalí se jim velké ústupy. To, co Hitler nedokázal, to oni dnes udělají postupně. Chtějí nás poněmčit, vždyť už několik chalup je tu Němců. Oni to nesmějí kupovat, ale je jich tu dost. Mají tu rekreačky, všechno krásně zařízený, pěkně pomalu, staví bytovky, dělají to chytře, pěkně pomalu, až tam budou lidi bydlet, tak jim tam postaví školu, dají jim zaměstnání a nás pošlou, jak říkal Hitler, na Sibiř, to nás snad nepošlou, ale my jim budeme sloužit. Co můžeme dělat, když jim všichni jdou na ruku. V roce 1955 skončil manžel studia a pak dělal na kratičkový čas v Plzni v Lesprojektu, jenže to musel ráno brzy dojíždět, tak tady bylo míst volný i byty, sestra tu byla taky, tak jsme sem přišli. Máme příbuzný na obě dvě strany, ale nebyla jsem u nich ještě. Tady přímo v Železný Rudě měla maminka sestru. Nikdy jsem ji neviděla.

Dnes už by možná nebyly problémy, když si vezme Čech Němku nebo naopak, už se to stalo.

Paní se provdala do Německa a bydlí a pracuje tam. Mladí, když se sejdou, si možná budou rozumět, nevím, co čas udělá. Starý mají jiné zkušenosti. Mladým to třeba půjde. Jsou tu ještě

dvě rodiny Němců předválečných. Muži byli za války v zajetí v Rusku. Rodiny tady zůstaly asi proto, že nechtěli trhat rodinu. Dnes již žijí jen jejich ženy. Bratranec dělá starostu v Bavorské Rudě. Jsou to slušní lidé. Jeden nám dělal vodu, tak vyprávěl, jak byli v zajetí a co tam zažili. Němci byli strašně zfanatizovaní Hitlerem. Byli zde prý utiskováni, já bych neřekla, oni zde měli všechno, drůbežárnu – byli to velcí páni, vesnici ovládali. Ve škole nás vyučovali, když nevěděli česky, řekli to německy – všechno to bylo německý, bylo zde jen pár Čechů.

Respondentka č. 3

-- Vy umíte krásně česky, ...jak dlouho žijete v Německu?

** 30 let, víc než 30 let. A musím říct, že bohužel, my jsme utekli, moji rodiče utekli. Já jsem byla malé dítě.

-- V kterém roce?

** V r. 1968. Já jsem byla malé děcko a můj tatínek byl doktor práv, a protože byl strašně veliký antikomunista, angažoval se proti komunistům, chtěli ho tehdy zavřít, tak jsme museli utéct. A já musím říct, že od té doby, tady v Česku i v Německu, byla, všechno, co záviselo s Českem bylo tabu. Protože moji rodiče měli tak strašnou zlobu, nenávist na Českou republiku, že to bylo všechno tabu. A dneska toho strašně lituju, hlavně kvůli řeči. Ani doma jsme nemluvili česky. A všechno, co bylo s Českem, bylo hnůj. Tatínek říkal hnůj. Takže já jsem vyrostla ve velké nenávisti proti Česku a jako dospělá to teď reviduju, protože vím, že to tak není, protože vím, že ta nenávist přišla z osudu mého otce. Od roku 1954 vůbec nepracoval jako právník, jako pomocný dělník vždycky, on byl spisovatel, napsal 23 her. Ale to nemůžete znát. Ale před komunistama byly jeho hry, se hrály, a potom se nesmělo.....

-- Neznáte Suchého, Šlitra?

** Ne. Ne.

-- Takže vy vůbec o české kultuře nic nevíte?

** Ne, nevím. Já vám právě vysvětluju, že to pro mě bylo tabu, čehož strašně lituju. O to jsem prakticky přišla, to jsou moje prameny, které vůbec neznám.

-- No Suchý, Šlitr to byli šedesátníci, to určitě vaši rodiče znali.

** No moji rodiče určitě, ale já ne.

-- To je taková novodobá klasika, písně, kabaret, Matuška. Ani ty zpěváky neznáte? Matušku?

** Jo Matušku znám a ještě Karel Gott.

-- To je to z toho Semaforu.

** Ach tak, to je Semafor. ... vidím ty věci z úplně jiného hlediska.

** Já si myslím, že je to takový všeobecný osud těch uprchlíků, kteří emigrovali, když musí svou zem opustit, tak někdy potom přijde ta nenávist. Proč se nám to muselo stát? Proč jsme museli opustit svoji zemi? Já vím, že moji rodiče strašně trpěli, pro ně to bylo hrozně těžké tady

(v Německu) začít nový život. Můj otec měl 50 let, když jsme sem přišli. To bylo pro ně strašně těžký.

-- A on byl Čech?

** On byl Čech, jistě. Od prapůvodu.

-- Celý rod byl český a on se rozhodl odejít? A maminka byla taky Češka?

** Ano. My vůbec nemáme jiný prameny. Můj otec musel z politických důvodů odejít, on se strašně angažoval právě v těch letech 68 a říkal pořád, ta budoucnost mých dcer, já mám ještě sestru, abychom mohli studovat. Na druhou stranu, to je velmi zvláštní, můj taťka právě v roce 1989, když přišel ten převrat, těžce onemocněl. A potom dostal najednou takovou, chtěl tak žít, jenom aby se mohl dostat zpátky do Česka, to byl jeho sen..... on potom o dva měsíce později zemřel. Pro mě je to zvláštní, ta strašná nenávist, ale na druhou stranu zase pro to žil, přijít zase do své mateřské země.

-- A vy se cítíte? Jako Němka nebo jako Češka?

** Já se cítím jako Němka samozřejmě. Já jsem tu vyrostla. Já jsem se ihned naučila řeč, já nemám silné kontakty do Česka. I když sestřenice a tak, ty všichni žijou v Čechách, ale mezi námi jsou, to jsou dva světy. My jsme pořád žili na Západu a oni pořád žili tam v tom Česku a moji rodiče taky hrozně proti tomu. To jsou ty osoby, kvůli kterým jsme museli utéct, ty podporovaly ten komunismus.

-- I ti příbuzní?

** No jistě. I ti příbuzní, to je to zvláštní. My jsme v příbuzenstvu měli, to byl velký komunista, ten byl vysoký voják. Ale dneska jako dospělá to vidím jinak. Já rozumím, proč oni se tak chovali. Já si myslím, že to vždycky není řešení utýct z té země. Člověk může taky pracovat pro to, a může se angažovat i proti a tam zůstat. A já rozumím i lidem, kteří se tak přizpůsobí, protože chtějí taky žít, každý nechce utýct, každý není tak odvážný začít nový život v exilu. Tak co jim jiného zbude, než se přizpůsobit režimu. A myslím, že většina těch lidí to udělala. A já jsem v tom vyrostla, že toto moji rodiče velmi odsuzovali. To přizpůsobení.

** ... žili jsme v Hamburku.

-- Celou tu dobu?

** Ne. Celou dobu ne. Moji rodiče jo. Já jsem potom šla do Münsteru. Tam je třetí největší univerzita v Německu, když má 270 tisíc obyvatelů a z toho je 50 tisíc studentů, takže každý pátý je vlastně student. Je to nádherné město. A tam jsem studovala, já jsem tam tehdy šla kvůli studiu. Kvůli právu. To jsem převzala od otce.

-- A sem jste přišla kdy?

** Do Görlitz? Já tady žiju teprve 4 týdny.

-- A zůstane tady?

** Já myslím, že ne. Já jsem na vysoké škole, pracuji, tady jsem dostala místo. Ale já jsem přišla kvůli manželovi. On je tady primář. On už přišel v lednu 1997 a já rok a půl hledám místo a nic jsem nenašla. Až teď čtyři týdny.

-- Děláte překladatelku.

** Jo, tak překládám, ale dělám něco jiného, než jsem měla dělat. Natolik česky neumím, abych překládala nějaké vědecké přednášky. Já to umím, kdybych se na to mohla připravit, ale takhle beze všeho ne.

-- Teď se vrátíme k těm pocitům, říkáte, že se cítíte jako Němka. Co to znamená? A jak si potom představujete Čecha? V čem je ten rozdíl mezi Čechem a Němcem?

** A proč já se cítím jako Němka a ne jako Češka, i když jsem se tam narodila, protože u mě chybí ty vztahy. Já nemůžu vám říct, jací jsou Češi a jací jsou Němci.

-- No jací jsou Němci, to můžete říct, to znáte. Jací jsou Němci?

** No jistě, ale každý Němec je přece jiný. Já to nemůžu nějak všeobecně říct.

-- No jistě, jako každý člověk je jiný. Ale mají nějakou povahu národní?

** To je taky velmi rozdílné od zemí, v jaké zemi jste. Třeba ti Bavoráci jsou velmi takoví volný, hned s nimi přijdete do rozhovoru, ale když žijete v Hamburku nebo třeba úplně na severu, tak to je úplně opak. Ale na druhou stranu v Bavorsku je to třeba tak, že ty vztahy jsou velmi povrchní. Ale ty ze severu, tam to není tak lehké navázat styky, ale ty vztahy ty jdou do hluboka. Že když tam člověk má přátele, tak jsou to opravdoví přátelé. To jsou úplně jiné mentality mezi Bavorskem a severním Německem, nevím jestli se to tak všeobecně může říct, Němci jsou takoví a takoví, to je velmi rozdílné. A já taky ani nevím, jestli to, co jsem řekla, opravdu platí na každého Bavoráka a na každého ze severního Německa. Já se takových rozsudků, rozhodnutí bojím, říct, ti jsou takoví a ti jsou takoví. A Češi, to bych ani nemohla říct jak. Já tím, že jsem tady měla všechny přátele, já jsem tady chodila do školy, já jsem tady studovala, tím se cítím jako Němka. Já mám sice prameny v Čechách, ale já je ani neznám. Já neznám tu kulturu českou.

-- A zajímala by vás?

** No jistě že ano. Já teď tím tak trošku začínám, že se zabývám o hodně víc tou češtinou. ... No a já teď taky vidím, co jsem ztratila. Pro mě je to velký deficit. Víím, jsem Češka, ale vůbec nic z té kultury, třeba v muzice, to znám dost, protože miluju muziku, české komponisty.

-- Klasiku?

** Ano. Dost pravidelně jezdím do opery do Národního divadla do Prahy. To jo.

-- Myslíte si, že je to tedy ztráta?

** Jistěže. Pro mě to je osobní ztráta. Co já taky nemám ráda u lidí, když ty věci vidí jenom tak emocionálně a nediferencují. Tak v tom jsem já vyrostla. Ale to je z toho těžkého osudu mého otce. Pro mě to byl velmi inteligentní člověk, ale po této stránce byl strašně emocionální a ty

věci opravdu neviděl tak, jak jsou. A to pro děcko, když v tom vyrůstá, tím mu uzavře hodně možností.

-- Je to strašně zajímavý osud. A děti? A vaše dcery jsou Němky?

** Ano. Bohužel vůbec neumějí česky. Já jsem je neučila česky. A teď myslím, můj první manžel byl Němec a já jsem tak přemýšlela, že když děti vyrůstají ve dvou řečech, tak musí oba dva rodiče umět tu řeč. Když to tak není, jako u nás, tak to znamená, že jeden díl rodičů je potom z hodně rozhovorů vyřazeno, protože tomu nerozumí. Nejvíce jsou rozhovory u jídla, kde se sedí společně, a kdybych s nimi česky mluvila, to by muselo být velmi konsekventní, aby se to naučily, a to by nerozuměl zase manžel a tím by byl z mnoha rozhovorů vyřazen.

** Já jsem hodně o tom přemýšlela, jestli to mám udělat. To byl ten jediný důvod, proč jsem to neudělala. Ale já, to moji rodiče k nám taky jezdili, a kdybych já to nezvládla, tak aspoň oni.

-- Takže vy jste necítila nějaký odpor k tomu jazyku?

** Ne. Odpor vůbec ne. Ten odpor chtěli rodiče, já jsem sice v tom odporu vyrůstala, ale já jsem ho stejně neměla, teprve když jsem dospívala, tak jsem o tom hodně přemýšlela, proč můj otec má takovou nenávist. A teprve dneska, nebo jako dospělá, jsem teprve tomu porozuměla a tím také jsem z toho pro mě vyvázala konsekvence. Potom jsem si uvědomila, že já tu nenávist nemám, já jsem neměla ty všechny zážitky, a proto jsem tu nenávist nemohla mít.

- A jak se vám jeví obyčejní Češi, když se s nimi takhle potkáte, setkáte? Máte na ně nějaký názor, jsou jiní než Němci?

** Já to tak nemůžu posoudit. Co můžu posoudit, já jsem byla v tom Ústí na konferenci, tam jsem taky ty lidi tak trochu omrkla, večer jsem se s nimi bavila. Byl to pro mě velmi pozitivní zážitek. Velmi pozitivní. Já jsem měla ten pocit, že Češi k nám byli velmi otevření, já jsem se velmi dobře pobavila, otevřeně jsem se s nimi mohla bavit, já jsem i kritizovala a byla jsem překvapená, jak taky s tou kritikou zacházeli, že se mnou o tom začali bavit.

-- Co jste kritizovala?

** Já jsem zažila ty celé diskuse na konferenci a jestli jsem tomu všemu rozuměla, já jsem taky všemu nerozuměla - musím po pravdě říct, ale co mě tak, co jsem viděla, že každá přednáška obsahovala nějaký výzkumy a to se mluvilo o výzkumech, které se dělaly před 20 lety, pak před 10 lety a teď se zase pořád dělají, pořád jenom takový průzkum situací. A to bylo, si myslím, velmi odborně všechno děláno. Ale já jsem si myslela, ten rozdíl od Němcům, jak já to vidím, u nás se taky ten průzkum situace dělá, ale potom přijde ten Němec a řekne, ta situace je tak a tak a z toho vychází, že budeme teď dělat to a to. A to je to, co jsem ani v jedné přednášce neslyšela, že by se řeklo, situace česká, nebo tyhle regiony, nebo o čem se právě mluvilo, je taková, to znamená pro nás, že musíme dělat to a to, aby se ta situace změnila. Názor máme všichni, je to velmi špatné a teď musíme něco změnit. A ta změna, ani žádný "avans" - že se neřeší, jenom se mluví. Já jsem žasla nad tím, že jsem ani jednoho Čecha neviděla, aby něco četl. To tady profesori čtou a ti mluvili všichni tak velmi suverénně, bez nějakého čtení, ale stejně se to omezovalo jenom na ty výzkumy situace a nešlo to dál. Samozřejmě, že je to důležité, napřed udělat výzkum situace, ale člověk musí potom vidět nějaké změny. Když potom slyším, že se tyhle výzkumy už dělají 20 let, to jsem slyšela víckrát, už se to dělalo v roce 1978,

takhle to vždycky začínalo, rozumíte, tak jsem se ptala, co se změnilo, jaké změny, proč nemluví o změnách.

-- A co vám na to říkali?

** Oni mě odpověděli, že to leží na tom, že nemáme peníze. Já jsem to taky trochu přirovnávala s východním Německem. To přirovnání není správné, protože to východní Německo má teď opravdu hodně peněz, to víte, že každý obyvatel Německa, který pracuje, jde z jeho platu 5 % na spojování Německa. To jde všechno na východ, to se všechno modernizuje, všechny domy se opravují, to jde do nemocnic, to jsou miliardy, co sem jdou. Samozřejmě Češi to nemají, musí to dělat svými silami, nemají žádnou podporu jako tady východáci. Ale myslím, že to není jenom to.

-- A proč, teoreticky, Němci podporují jenom Němce a ne také jiné národy?

** Podporují také. Pamatujete si, když byly ty povodně. Minulý rok.

-- No, to jsou takové ty charitativní.

** Ano. Ty charitativní. Jistě.

-- Ty podporujeme i my.

** Já vím, že šlo jenom od Červeného kříže, sebral 7 milionů marek a polovička z těchto peněz šlo do Polska a do Česka, nebo ještě víc než polovička.

-- To je spíš teoretická otázka. Někteří lidé u nás říkají, že Němci jsou vlastně nacionalisty, protože drží jenom spolu, neuznávají jiné národy, že jejich ústava je založena na kmenovém příslušenství, když se někdo narodí v německé rodině, tak je Němec, ať se narodí kdekoli. A tím vším je vlastně v rozporu třeba s požadavky Evropské unie, evropanství, kde se zdůrazňuje: napřed občanství a pak národ.

** Já nevím. Já bych řekla, já pozoruji něco jiného. Třeba tady Görlitz, co pracuji, vidím, že tady Němci se strašně namáhají navázat kontakty a spolupracovat s Čechy i s Poláky.

-- A Češi posílají omluvné dopisy?

** No, přesně tak. A já opravdu sama zažívám, protože já telefonuji s těmi lidmi a víc lidí mě na české straně řeklo - nemáme zájem. My jsme teď organizovali diskusi na pódiu - před 4 týdny, psali jsme pozvánky, telefonicky jsem ty lidi volala, napřed říkali, nemáme čas, to je výmluva, to znám. Já jsem pořád chtěla co je, proč nechtějí přijít, a když potom ke mně byli otevření - víte, co z toho vyšlo? - my nemáme zájem.

-- Kdo, místní lidi z Liberecka?

** Z Liberce tam byli, ty mě opravdu řekli, nemáme zájem. Potom jsem se ptala, proč nemáte zájem a oni řekli, že je to pro ně moc teoretické.

-- Jako ty diskuse?

** Ano, že je to moc teoretické a že to není výnosné pro jejich práci.

-- To byli lidi z univerzity?

** Ne, to byli praktici, z úřadů, ze sociálních úřadů. A my jsme měli dneska pracovní skupinu a před týdnem s ženami, a já bych neřekla, že to je teoretický, tam to teoretické nebylo. Kde to bylo úplně teoretické, to bylo v tom Ústí nad Labem. To byla univerzita. Tohle je na jiné úrovni než na univerzitě. Já si myslím, že tady prakticky pracují, že tyhle pracovní skupiny se schází, mluví se o problémech.

Respondent č. 4

- Prosim o doplnění, o váš názor na národnostní problematiku v Německu.

Němci mají problémy dnes s Turky, tak jako my dnes s Cikány, a za dalších 10 - 15 let budeme mít problém s Vietnamci, protože oni se zde zabydlují, mají zde rodiny, vietnamský děti zde chodí do školy, to je už jasný. Je už smíšené manželství, česko-vietnamské to už funguje. Aby zde mohli zůstat, tak se uzavírají manželství za peníze. A při té porodnosti Romů a Vietnamců to nevidím dobře. Pokud bychom mysleli evropsky, tak by nám ten Vietnamec neměl vadit, ale nám vadí. Má jinou kulturu, kterou my neznáme, je nám cizí.

..... vadí nám tak jako před 20 lety si vzali Němci Turky na práci, tak jako my Vietnamce, jinak by se sem nedostali. My jsme si je sem vzali v rámci socialismu. A takhle si Němci před 20 - 25 lety Turky a dnes na ně nadávají, protože se jim tam roztáhli. To je etnikum, jako jsou u nás Romové, tak v Německu jsou to Turci, Jugoslávci, ale těch Turků je tam nejvíce, ty se rozdělili na Kurdy a teď se tam mlátí. Když to dnes sledujete v tom Německu, tak říkají - to jsme si sem nasadili - my se jich nezbavíme. Tak jako my se nikdy nezbavíme Vietnamců - nikdy. A jak se otevrou hranice, tak se Turci roztáhnou i u nás. Ale s tím se musíme smířit, budeme v EU. To příhraničí - ty Sudety, tady se bude mluvit mezinárodně - hodně německy. Bude zde německý kapitál, který je sice zde, ale tak na černo, jako nemovitosti, zatím se domluví: Čech to na sebe koupí a Němec mu za to dá peníze. Čech buď začne podnikat, nebo je rozfrcá. Kdo umí, ten umí, kdo neumí, nemá nic. Tomu nezabráme. Hranice se otevřely a pár lidí, kteří uměli řeč i později se uplatní. Jakmile se dostane německý kapitál zde, bude hodně pracovních příležitostí. Zde jsou zatím je filiálky. Češi budou rozprodávat příhraniční pozemky, až se to rozkřikne, tak ti co mají peníze to koupí a pak budou prodávat Němcům. Němci to koupí, protože tu budou stavět průmyslové giganty, ty tady budou stavět fabriky, protože pro ně ten pozemek bude desetinasobně levnější, než by si ho měl koupit v Německu. A tam už těch parcel – pozemků už volných moc není. Ty sedláci, co mají svá políčka při hranicích, ty si je nechají, ty jdou z generace na generaci. Ti velcí podnikatelé od nich se rozšíří k nám, pracovní síla u nás bude zatím stále levnější (ještě alespoň o jednu generaci určitě). Až bude od příštího roku to euro, ta měna, takže furt bude ta měna u nás nižší než tam, ještě asi tak 10 let bude marka nebo to euro 1:10 v tom poměru k té koruně.

Já si myslím, že v tom příhraničí se budeme mít lépe, za těch 50 let tu zatím byl konec světa, tady nebylo nic. My jsme nesměli nikam, jenom na jednu stranu, tam jsme vždycky viděli.... Ale to i dneska, zatím, furt tady to příhraničí oproti Praze je nesrovnatelné ve všem, v zaměstnanosti, v platech. Já říkám Pražákům, dobře vám tak, vy to máte na ten západ dál než my. My když tady například, říkám z legrace, když budou teď stát na jaře brambory 40 korun,

říkám, Pražákům ať stojí 50 Kč, já si půjdu do ... koupit za marku a mám je za 18 korun. Teď je to pro nás v některých momentech výhoda, dříve jsme byli diskriminováni, vždycky proti vnitrozemí, tady byl zapomenutý svět, konec.

Teď se otevřely přechody, v tom příhraničí několik, mluvíme o Chebsku, a ta migrace tady je samozřejmě, a když půjdete po Chebu, tak uslyšíte víc německy jak česky, protože pro ty Němce je to výhodný. Když bývalo NDR, tak jsme tam také jezdili na nákupy také v 70. letech, protože to bylo výhodné, to byly kolony autobusů, před vánocemi, to bylo něco. Nesmělo se něco vozit, ale dnes Němci také smí převést jen karton cigaret do Německa, různé zákony jsou, co smí vozit, a celníci každý den zabaví hory cigaret. Lidi to zkouší – pašuje se furt. Riskují hlavně mladí.

.....Já jsem Čech – matka byla Němka a otec Čech. Jako vyučený holič se v Německu seznámil s matkou a přivedl ji sem, v Německu máme příbuzné.

3.2. NOSITELÉ S PŘEVAHOU PRACOVNĚ - EKONOMICKÝCH MOTIVŮ SPOLUPRÁCE A VAZEB

Respondentka č. 5

-- Jste z Liberce, tam jste se narodila, a teď co děláte, studujete?

** V Žitavě, na vysoké škole hospodářské a sociální a technické v Gerlitz.

-- To znamená, že umíte dobře německy? Kde jste se naučila?

** V Žitavě.

-- Doma se u vás německy nemluvílo?

** Nikdy.

-- Takže jenom ve škole a v Žitavě?

** Já mám střední textilní průmyslovou školu v Liberci, kde byla němčina, ale nebyla jako hlavní obor, asi 2 hodiny týdně.

-- A dělá vám to nějak problémy, ta němčina, jak vám to dlouho trvalo?

** Já jsem se němčinu naučila docela rychle. Já si myslím, že to záleží na typu člověka. Jestli se dostane do kontaktu s Němci nebo ne a já si myslím, že po tom půl roce už jsem byla schopna mluvit.

-- A jak jste tam dlouho?

** Byla jsem tam 1. semestr, to bylo, že jsem se učila německy, to bylo 4 nebo 5 hodin denně. Ale to jsem dojížděla každý den, takže jsem přijela domů a mluvila jsem česky. Ale ani ve škole jsem nemluvila německy, protože přednáška mi skončila a odjela jsem. Pak jsem znovu musela udělat maturitu, protože moje maturita mi nebyla uznaná, ta trvala dva semestry.

-- Maturitu v Německu?

** No, ale pod vysokou školou. To jsem si mohla vybrat buď technický, nebo hospodářský směr. Já jsem si začala technický, takže jsem měla fyziku, chemii, informatiku, němčinu a angličtinu, to jsou vlastně už tři semestry. Pak jsem měla jeden semestr volno, musela jsem čekat, až bude září nebo říjen, to bylo osm měsíců, to jsem odjela do zahraničí a učila jsem se anglicky, takže jsem vůbec nemluvila německy a pak jsem začala studovat ekologii a ochranu životního prostředí a to studuji teď třetím semestrem, takže dohromady v Německu jsem vlastně skoro šest semestrů, ale z toho jeden semestr jsem jezdila každý den domů a dva semestry byla ta maturita.

-- Kdo vám to platí? Máte nějaké stipendium, nebo rodiče?

** No stipendium je možné získat, na semestr 600 marek, ale jenom za podmínky, musí být na to známky. Musí být určitý průměr. Je počet financí a jde o to, kolik žáků se do toho vejde.

-- Takže Vám to platí rodiče?

** Ne.

-- Euroregion?

** Vlastně já si to financuju sama.

-- To na to vyděláte?

** Já mám pracovní povolení pracovat v Německu, takže o prázdninách mám možnost práce a v Německu je to tak, že když budu pracovat tři měsíce.

-- Když to přepočtete na koruny.

** Ne na koruny. Já všechno platím v markách v Německu.

-- Takže vy pracujete tři měsíce a pak co?

** No tak mi to stačí na ten rok. Vlastně můžu pracovat 2 měsíce v létě a 1 měsíc v zimě a mezitím můžu ještě vypomáhat škole 20 hodin měsíčně.

-- A co děláte?

** Je možnost vypomáhat škole.

-- A ty dva měsíce děláte taky ve škole?

** Ne, ne. To někam jedu.

-- Třeba do zemědělství.

** Tak třeba jednou jsem jela na Field, to je ostrov u dánských hranic, tam jsem pracovala v kasinu.

-- Jako krupierka?

** Jako páže, obsluha. Letos jsem pracovala v hotelu, to bylo v Flensburgu.

-- A teď mi řekněte, jací jsou Němci, co si o nich myslíte, po svých zkušenostech, jak se vám jeví?

** To je těžká otázka. Protože.

-- Třeba to srovnajte s Čechy.

** Ono se to musí vidět z různých hledisek. Můžu řešit Němce jako moje kamarády, kteří jsou pro mě perfektní, třeba mám kamaráda, který mi se vším pomáhá, ale vy to myslíte celkově, jak na mě působí. Jsou určitě jiní než my.

-- Lepší horší, v čem?

** Mají jiný styl, zajímají se o jiné věci, mají jiné problémy, vidí všechno úplně jinak než my, mají jiný humor.

-- A rozumíte tomu humoru?

** Nebo jako humoru rozumím, ale nemůžu se mu smát, mě nepřijde k smíchu.

-- Tak vy jste nad tím ještě nepřemýšlela, jací jsou Němci?

** Ale jo. To se ptá spousta lidí, proč zrovna v Německu studuju, nebo co si o tom myslím. No nevím.

-- Třeba ti kamarádi. Vzala byste si některého z nich?

** No, já mám německého přítele.

-- Vezmete si ho?

** Věřím tomu, že ano. To bych s ním asi nebyla.

-- Takže vám to bude fuk, že je to Němec, to nevadí?

** Já se na to nesmím dívat takhle, rozdělovat ty lidi, že někdo je Němec, Čech, Ital.

-- Nesmíte nebo nedíváte?

** Ne, já lidi nerozděluju.

-- A přitom říkáte, že jsou jiní.

** Jsou jiní. Když se mě zeptáte takhle, jako otázkou. Jako rozdělovat lidi, tak teď si řeknu, to je Němec a s tím nechci mít nic společného, tohle je Ital a s Italem by bylo bezvadný mít třeba něco společného. Nebo tamhleto je Američan, tak toho bych mohla využít, já nevím. Já prostě lidi nerozděluju, to se mi nelíbí, když někdo rozděluje. Kdybych je chtěla rozdělovat, tak nebudu studovat v Německu, vždyť já bych tam byla sama.

-- A co si myslí Němci o Čechách?

** Takhle - ze západního Německa, ty vůbec nemají ponětí, jak my žijeme. Mají nějakou představu, která není vlastně pravdivá. Třeba někdo mi řekl, chtěli jsme jet na dovolenou do Čech, ale mysleli jsme si, že tam není diskotéka, nebo že tam nebude bezvadná restaurace, tak jsme tam raději nejeli. Vůbec nevědí, jak se u nás žije, nezajímají se o to. Prostě to patří k východu a to nás nikdy nezajímalo. Ty vědí o Mallorce spoustu věcí, o Anglii, ale zase, když já

ty lidi poznám, tak i změni názor. Určitě bychom tě chtěli navštívit, vidět Prahu a tak. Vědí, že je to turistické město, ale to je asi tak všechno.

-- Ale tady ti z východu ti to znají lépe, ti mají jiné názory?

** No ti měli podobnou situaci, ale změnili se.

-- Jak se změnili?

** Jsou takoví, to pozoruji na Liberci. Jsou arogantnější, my jsme někdo. Když jedu v neděli večer do školy vlakem. Poslední vlak. Tak kdo nastoupí do toho vlaku, opilí lidi, kteří jsou na podpoře v Žitavě.

-- K čemu to tak nějak povede? Jak vidíte vaši budoucnost?

** No, chci dodělat v každém případě tu školu a pak si myslím, že půjdu tak na rok na dva někam do zahraničí.

-- Třeba do Anglie?

** Do Anglie ne, mimo Evropu. A někde pracovat, třeba v nějakém výzkumu, v národním parku (studuje ekologii), budu pomáhat, když jsou nějaké katastrofy nebo něco takového.

-- Potom? Po těch dvou letech se vdáte?

** Určitě nějakou představu mám, že budeme někde společně, on taky studuje ekologii, že budeme někde společně nebo budeme mít společnou práci.

-- A budete žít kde? V Liberci nebo v Žitavě?

** V Žitavě tam ta budoucnost není.

-- Proč ne?

** Za první je tam nezaměstnanost, jediné, kde lidi dostanou zaměstnání, je vysoká škola a pár obchodů, tam není žádný průmysl.

-- Takže nevíte, kde skončíte.

** No přemýšlela jsem o tom.

-- Třeba v Čechách, v Praze?

** Nevím. Já si myslím, že jsem flexibilní člověk a že budu žít tam, kde se mi bude líbit, kde budu mít práci a kde budou okolo mě bezvadný lidi.

-- A když se řekne domov, tak kde se cítíte doma?

** V Čechách.

-- I když byste žila někde jinde?

** Určitě.

-- Proč?

** Čechy jsou moje, tam jsem se narodila, tam jsem vyrostla. Přece nebudu dělat ze sebe někoho jiného, než jsem. Když už jsem se tam jednou narodila.

-- Takže se považujete za Česku?

** Určitě.

Respondenti č. 6

- Jak dlouho pracujete v Německu, jak jste tu práci získala?

** Jezdím do Německa od roku 1990 a všichni mě zrazovali, proč odcházím, chtěla jsem to zkusit, byla jsem zvědavá. Začínala jsem od píky, u jednoho pána, u kterého by se to dalo vydržet, ale byla jsem zvyklá pracovat 14 hodin denně, 2 dny v týdnu volno, za měsíc 240 hodin. Tak jsem to zkusila. Táhla jsem to u Fialků v Sušici a táhla jsem to v Reichenau. Tam jsem se domluvila s vedením, když to tam nezvládnou, jazykově, bavorský nářečí, nemají s vámi trpělivost, jsou nároční, týden jsem dělala v Reichenu od rána od devíti, dokud byli v hospodě hosti. Ráno jsem přišla, šéf mi řek, co ode mě chce, v půl jedenáctý přijel, dělali jsem spolu poledne, v půl třetí byla padla, já jsem neměla volno. Personál odešel domu, já jsem musela vše připravit na večere, a otevřít vepředu salónek pro štamgasty a obsluhovat do šesti, v šest přišel šéf, udělali jsme spolu večere, a byla jsem tam třeba do půl třetí – různě. Mohla jsem si vzít, co jsem chtěla. Plat mi dávali denně 50 marek. Platili mi také ubytování, jídlo, jeho žena měla obchod s textilem, oblekli mě. Byli ke mně hodní. Když jsem zjistila že to zvládnou i jazykově, tak jsem tady rozvázala pracovní poměr dohodou, s tím, že když mi to tam nepůjde, tak mě vezmou zpět. Tam jsem byla do ledna 1991, pak jsme se seznámili s jednou německou rodinou, on je policajt, jeho paní má původ český, zvali nás do Buchenau, velice dobře nás přijali, ptali se mě, kde dělám, jestli mám pracovní povolení, nabídli mi jiné místo a on mi vše vyběhal, a jsem tam pořád. Pár solidních lidí jsem poznala, pracovní úsilí, co chtějí od lidí, je ale neskutečný. Plat mám 2160 marek základ.

- Jaké jsou vaše zkušenosti z práce v Bavorsku... s Němci ...?

Němci nemají pocit viny, není tam o minulosti slyšet slovo, je to mentálně postižený národ. Bavoráky považují za dobrosrdečný národ, ať tam mezi ně jdou a udělají výzkum, oni jsou těžkopádní, huculové, strašně mazaní, a to že jsou dobrosrdečný, dělá jen na nás dojem, že jen vypadají. Oni říkají Já jsem Bajer, jsou nacionalisté, oni se mezi sebou rozlišují, horní Bavoro, dolní Bavorsko .. Österreich je pro ně pól. Co chcete s takovým hašteřivým národem dávat dohromady ? Dnes musí doplácet na východní Německo, byli nejbohatší zemí, musí odvádět tvrdý na daně pro Honeckerovy děti, to se jim nelíbí... Oni nechtějí evropskou korunu, oni chtějí svoji marku, co se píše v novinách, co se říká, v Bavorsku, oni jsou úzkoprsí, my jsme opravdu jiní, jsme opravdu Slovani, máme mezi sebou, takový škodolibý, jsme rejpalové. Oni nedrží pohromadě, oni táhnou na různé strany..... Mladí lidé v hospodě říkají, že potřebují jen takového malého Hitlera, to řeknou teď a my ho přivítáme. Oni chtějí malého Hitlera, nechtějí medvěda Kohla. Oni potřebují mít stručný instrukce. Oni nechtějí mít demokracii jako takovou, jim demokracie vyhovovala po ekonomický stránce do té doby, než se nasýtil trh, a měli nad sebou pevnou ruku, a najednou zjistili, páni Němci, že jsou precizní, ale že jejich výroba díky pedantnosti a preciznosti je tak pomalá svým způsobem, než oni to vypiplají a než prorazí na trh, tak jiní jsou dávno před nimi, jako třeba Japonci, kteří jedou pedantně a rychle, Němci

jedou pedantně, ale pomalu. A v hospodě říkají, že by stačil malý Hitler a bylo by to lepší, to říkají mladí kluci v hospodě, kteří Hitlera neznali akorát z filmu.

Je to špatné, alespoň v té hospodě, já se odreagovávám nadávkami česky, kdyby mě někdo rozuměl, tak mu řeknu, že jsem se s ním nebavila. Jsou tupý. Oni jsou spolu spříznění, oni po tý válce ztratili moc mužských, že opravdu jsou ty rodiny spřízněný takovým velikým množstvím, že kdybyste viděl, co tam chodí těch postiženejších, to samí Němci říkají, že se brali mezi sebou, bratr sestru a sestřenici, že nebyli chlapi a oni s tou mentalitou, já vám řeknu jen jedno, ale ti už nejsou chytrí, oni tam mají svoji elitu, ale to jejich gró, když dostane povel a to je důležitý, tak půjde, to je befel.

- A vztah k nám a k jiným?

Oni nás nikdy nebudou brát za rovnocenný partnery, oni nás vždycky budou brát o pár stupínek pod jejich rasou, to je v nich doposud. Tak s kým chceme mluvit o nějakém partnerství. Obchodním, to prosím, ale v obchodním partnerství ať od nich nikdo nečeká žádnou výhodu, budou se nás snažit vždycky dostat z kůže a diktovat si podmínky. To je jejich styl, a tyhle podmínky nemůžou uplatňovat jinde ať už vlevo v Americe, nebo kdekoliv jinde, tam couvají, oni je neuznávají, oni vědí, že Angličané s nimi opovrhují, že pro Angličana je potupou, pokud nemusí sedět víc jak hodinu u stolu s Němcem, tak tam sedět nebude, a to jsou takové perličky, a to je úplně normální. Angličané s nimi obchodují, ale nikdy si je nepřipustí k tělu. Ale my jó. My jsme blbci. My jim za marku vlezeme někam. Není to jenom v těch penězích. Pro mě je to výhodný kurs. Dělá tam, ale na druhé straně jsem neměla mindrák, oni si mysleli, že nám dávají kulturu, že když se otevřeli hranice, že k nim vyvalilo stádo zdivočelejších blbců, kteří vůbec neznali, pomalu ani co je klozet. Za to já dávám vinu těm našim bývalým pánům. Násobilku a dělení neovládají, ale kupecký obyčejný počty, nebo když narazíte na něco, jsou obyčejný kupecký lidičky, kteří nemají o ničem ánunk, ale mají peníze, tak mají inteligenci. To oni říkají - mám v kešeni, tak jsem inteligent. Ale neví kolik je 6x80 feniků. Když jim vrátím, tak nad tím stojí a koukají na to, za chvíli řeknou, že je to v pořádku. To není tím, že jsou pomalí... Oni si u piva nemají o čem povídat. Oni tupě čumí a lejou do sebe pivo. Dají si pivo a řvou, vytahují se, kdo má lepší motorku, oni mají vohozy v kůži, když sundá přílbu a vystrčí na mě ten přibblej čumák, tak si říkám ti naši kluci to nemají, ale zaplať pán Bůh, že alespoň většina to má tady v té krabici srovnaný, na tebe když se podívám, když se svlečeš a odložíš tu mašinu, tak tu stojí... To není zaujatost. Šla jsem tam jako člověk, který chtěl poznat další lidi. Já mám ráda všechny lidi, ať je žlutej nebo červenej, ale pokud je alespoň trošku normální. Tohle je omezení, tam není kam uhnout, tam narazíte na blbost. Maximálně se začne bavit o Bayernu Mnichov nebo FC Köln. Tahle generace okolo nás je všude. Na to se podepisuje i ta starší generace.

- Ale u nás v hospodě to asi není lepší ...

Jejich národ je celý takový. Jejich významní lidi, kteří něco znali, řekli o svém národu přesně totéž, co já - trošku šetrněji, už dávno přede mnou. My nemáme žádné šance vůči nim, protože oni o nás nemají zájem, ale nám záleží na tom, aby my jsme se usadili do společnosti, do jaké chceme abychom tam zůstali. Hrdost budu mít do smrti, nezajímá mě, jestli tu hrdost ztratili ti nahoře. Musí mi to být jedno, ti hrají od zdi ke zdi... Lidi se začnou starat o ty věci, až když se jim jde po krku a dneska se to tím novým systémem roztříštilo, každý si jde po svým, protože

musí, protože musí a nezbyvá mu sil, aby se s nima zabýval, a čili tohle pole působnosti přebírá ten, komu to šlape a okamžitě nás natáčí na mantinel. U nás se o tohle přestali lidi starat, to se hodilo přes palubu, to je debata, která dneska nikoho nezajímá, tady jde čistě o to, abychom obstáli, abychom jsem se jakžtakž uživil, aby nás vzali do společenství, kde byste chtěli být. To je alfa a omega. My se nikde neztratíme, my si umíme v každé situaci pomoci, ale oni to postrádají, ale oni to oželej, to je vyrovnávání plusů a mínusů. Jich je daleko více, je jich moc a oni si tu nepružnost můžou dovolit. Ale protože my odjakživa, protože jsme malinký, tak nám bylo dáno, že jsme pružnější a chytřejší a dovedeme se trošičku, i když si naděláme do vlastního hnízda, tak se dovedeme, pokud je to nutný, tak rychle zašaltujeme a dovedeme se trošičku ubránit. To oni nedovedou, oni to nepotřebují, za ně to někdo vyřeší, protože oni jsou někdo, oni tady sedí jako pecka, rozlohou, počtem obyvatel, ekonomikou – oni prostě jsou. Oni k tomu mají předpoklady, oni jako hospodářský stát sedí, my jsme proti nim jako malý kuřátko, které zde pobíhá a pípá, a čeká na to, že ho ta velká slepice přichýlí, aby nezmoklo.

Respondent č. 7 (doplněk manžela respondentky)

K té situaci u nás.... Tady u nás je dnes všechno jiný. Bývala tu hospůdka, kde se scházeli praví šumavský zálesáci, kde se hrál mariáš, v pohodě, pokecali, popili a šli. Mezilidský vztahy se změnily, lidi se neumějí bavit, baví se, jestli mají sociální podporu, nebo nemají. Nemají se o čem bavit, pomlouvají se mezi sebou. Dříve to nebylo. Byla tu parta. Kluci mezi sebou vycházeli. Pak nadávali komunistům, že to všechno ... Dnes už zase říkají zlatí komunisti... Je to všechno špatně, dříve vše nalevo k Rusákům, napravo se nesmělo, teď jsme v pravém pangejtu a my se neumíme podržet v prostředku a dělat si svoje. Ale to musí jít.

My dnes nejsme naprosto suverenní stát..... Jsme závislí, všichni se nám smějou, my se dostaneme do Evropy, ale budou nám vždy diktovat. Jako ti vedle, už nám diktují. Jak v obchodě, ekonomicky, mají prstíčky všude a čekají, až ten Smolíček ten barák otevře.

Spousta lidí, i když je to protizákonný, nakoupili domy, za kterými stojí skopčák, zatím stojí Němec, který mu to zaplatil. Konkrétně to nikdo nedá na papír. Koupí to Čech a dnes tam vidíte jen německá auta, sponzoroval to Němec. Konkrétní příklad, prodej domu. Vyvolávací cena je 40 tis. byla to kůča, a místní měli přednost v aukci, aukce je aukce. Jeden kočí dal 50 tis. a přišel Pražák a dal 100 tis. a bylo to jeho.

- Jak vidíte budoucnost regionu?

Osud tohoto regionu – Němci si dělají na nás zuby. Spousta věcí se nelíbí. Oni si počkají nějakou dobu, až tato generace odejde. Počkají si na naše děti, ti toho spoustu neví, tam mladý očkují. U nás se dělá politika zapomnění, politika porozumění a v ní je hlavním činitelem zapomnění a nevidění toho, co je správný a není správný Oni by do toho pojmu odpustit a zapomenout chtěli zahrnout současný dění, který obsahuje spoustu prků, který odporuje tomu, aby to proběhlo takovým způsobem, aby naše lidi u nás na to nedoplátili. Budoucnost je taková, že opravdu, strašně mám za zlý, že mluví o Evropě jako o Unii, která bude jedna. Jeden bude mluvit francouzsky, druhý španělsky – je to jedno. Je to proti zákonu společenskému, který nám byl daný. Protože jestliže se někdo narodil v Rusku a někdo v Čechách, někdo ve Španělsku, každý je jiný. Potlačení identity – rozplynutí nepovede k ničemu dobrému, jestliže já jsem

zvyklý a celý rod, s tím budou vystupovat a budou jednat, a tam bude jen právo silnějšího a finančně silnějšího.

Tam bude existovat jen právo silnějšího je to nabíledni. My jako lidi jsme se nezměnili, je jen jiná situace. Lidi se nezměnili, a já nemůžu mít rád Němce, který mi zabili tátu v koncentrátu. A dneška jsme poslední stát v Evropě, který nedostal od Němců odškodnění. Zeman bude jednat o odškodnění, ale kolik jich zůstalo.

Respondent č. 8

- Odkud pocházíte, odkud jsou vaši rodiče?

Jsem slovenské národnosti, rodiče se sem nastěhovali v roce 1947, já se narodil v Kraslicích, vystudoval základní školu, 5 let dálkově zemědělskou technickou v Chebu, do revoluce jsem pracoval v profesích údržbář, potom jsem dělal zootechnika, vedoucího provozu apod. na statcích. Po revoluci jsem odešel pracovat do Německa do Waldsasenu, přes Cheb asi 46 km, z Kraslic 56 km dělal jsem šoféra z povolání, nebo v dílně zámečnické práce, co se rozbilo, jsem udělal. Tam, kde jsem dělal, byla dobrá parta, i vedení, šéfové, mistři. Byl jsem tam 6 a půl roku na pracovní povolení. Skončil jsem, protože jsem si myslel, že zde otevřeme občerstvení, nechtěli jsme vzít cizího člověka. Pracovní povolení mi skončilo a už jsem nežádal. Měl jsem 20 marek na hodinu. Jiní měli tak 14 marek. Měl jsem se krásně, výhody jsem měl jako Němci. Bylo to v kamenolomu akciová společnost. Když jsem nastoupil, byl jsem první měsíce sociální případ, měl jsem zadarmo obědy, musel jsem chodit na obědy pravidelně, dělalo se na směny, museli jsme chodit na obědy, platilo se 4,5 marky. Po třech měsících jsem platil. Německy jsem se naučil z knih, a pak v Německu.

- Jaké byly pracovní poměr, vztahy ...

Když jsem tam pracoval, dostal jsem tam v bance půjčku, tady to trvalo dlouho. Tam to šlo raz dva... Přišli jsme tam v pátek ve čtvrt na šest, nechtěli žádné papíry a v pondělí mi připsali peníze na účet. Šlo to rychle, šéf mi papíry podepsal, hodnocení jsem na něm nechal. Parta byla dobrá, nemohl jsem si stěžovat, chodil jsem k šéfovi do rodiny, chovali se, jako bych k nim patřil. Šéf byl i u nás, byli to originál Němci. Jezdí sem stále k nám. Teď mají moc práce, ale občas si zavoláme.

...Oni pracují pomalu, dělají důkladně. Já jsem jezdil do práce v 6 hodin, ve 12 na oběd. nikdo mě nehonil, měl jsem práci zadanou, a tu jsem musel udělat. Nestalo se mi, že mě honil šéf, u zedníků mistři je honili. Na rozdíl od nás má tam mistr slovo, tomu se neodporuje – je to pán. Já když jsem nastupoval, byl tam starý ředitel, dělal letecké motory v Chebu, na prvním pohovoru mi říkal, já neumím česky a vy německy, učte se a za tři měsíce uvidíme. Platil jsem si učitele 250,-Kč /hod. a vyšlo to. Mám tam kamarády, i šéfa, jsou to lidi jako včeličky, dělají pomalu a precizně.

Původně jsem chtěl jít k plastům do fabriky. Tam mi říkali, když jsem řekl, že jsem středoškolák, tak řekli ne, že pracují hlavou a ne rukama, takže když jsem šel jinam, tak jsem říkal že jsem zámečnick. V Německu dělají pořádk, oni si práci šetří, aby vydržela 8,5 hod. Svačina 15 min. a někdy se protáhla.

- A jací jsou Němci kolegové...

Byl jsem nadmíru spokojen. Říká se, že Němci jsou arogantní národ, tam nebyli v práci. Za tu dobu, co zde máme penzion, jsem poznal, že někteří jsou, ale při té práci tam nebyli. Negativní vlastnosti – zdálo se mi tam, že moc pijou. Na pracovišti bylo stále v lednici pivo, asi že v lomu bylo prašno. Dávali si pivo, já v horku a v autě ne, tam se může pít do 0,8. Po šichtě si sedli a pili. Než něco udělali, tak se radili, a to mi taky vadilo, že se radili, než zašroubovali 4 šrouby, koumali, jak na to. Lidí mi říkali, že je chválím, ale já si opravdu nemůžu stěžovat. Jiní lidé mají jiné zkušenosti. Dnes tam dělají jen krátkou dobu. V tom lomu mi říkal šéf, když byla sněhová kalamita ... že nemusím jezdit, sedl si za volant sám, nebo když byly kalamity, tak říkal, že nemusím jezdit, ale já jezdil. Jezdil jsem denně, jen když byly vánoční svátky, tak jsem nejedil. Taky jsem spal kolikrát u šéfa, když byla práce. Ale nerad jsem tam spal ... Nechtěl jsem otravovat.

Rozdíl mezi Bavoráky a Sasy jsem poznal jen zde v penzionu. Sasové jsou takoví, myslí si, že jsme 100 let za opicemi, že jsme rozvojový stát, ti z bývalého NDR mají marku a myslí si, že jsou něco jiného... Já s nimi dělám krátký proces. Byl zde delší dobu ubytovaný Němec – montér, spal zde tři neděle, napil se a trošku začal vyskakovat. A tak jsem šel nahoru na pokoj za ním a řekl jsem mu, ať zaplatí a odejde. Musí se na ně zhurta. Ráno přišel na snídani a omluvil se. A to jen proto, že mu paní nevyndala koš, kde měl dvě krabičky od cigaret. Paní byla na vyšetření v nemocnici a on přišel dříve než ona, tak si stěžoval.

- Objevuje se tam nebo tady nějak problém odsunutých Němců?

Sudetoněmecká problematika – nikdy jsme se o tom nebavili. Tam se říkalo, v Německu jsou banditi a u nás. Tam se to bralo takto. Zde jsme se s touto otázkou nesetkali.

Tam v Německu se dělalo třeba o vánocích sezení na ředitelství, udělalo vedení večeri, brali mě jako bych byl stoletý kamarád. Cítil jsem se dobře. .. Nikdy se mi nestalo ...

Jak vidím budoucnost rozvoj? Celkově vztahy se budou ještě upevňovat mezi lidmi, je zde v Kraslicích velká nezaměstnanost, sklárny mají 50% Němci, lidé remcaj, jaký jsou Němci, to se ale nemůžeme divit, ale on si sem dal levnější mašiny, a má zisky, i když lidé byli propouštěni asi 50%. Němci si postavili fabriku, ... zemědělství zde nejede. ..

... neseká se, jsou zde pastviny... pole, když se neobdělávají a prší, tak to po louce zteče a je moc vody...

- Kolik lidí pracuje odtud v Německu?

Nevím, kolik lidí tam pracuje, ale ti, co jsou rození Němci, tam pracují. Nemají problémy s pracovním povolením. ...

Pokud jde o moji rodinu, jedna dcera je vdaná, druhá pracuje ve zdravotnictví, máme ještě syna. Rodiče byli přesídleni ze Slovenska... Slováci se zde nescházejí. Já jsem se narodil tady, mám kamarády z místa. Máme zde sousedku 76 let. Vycházíme s ní dobře, pomáháme na zahrádce, ona je majitelka domu, a pronajímá a lidi na ni nadávají. Jinak nemám zkušenosti z Němcema u nás. Po mé zkušenosti nemám problémy. Měl jsem štěstí jak na peníze, tak na lidi.

....Já jsem si vydělal a hned jsem investoval. Někdo kupoval kožichy a auta a já jsem investoval do nemovitosti.

Respondent č. 9

- Jak se díváte na česko - německé vztahy , jaká je vaše spolupráce?

Kdybych měl promluvit o česko-německých vztazích, tak bych začal tak, že v současné době vlastně vztahy mezi českou stranou a německou stranou v našem pohraničí, mezi Kraslicemi a Klingentálem, se v podstatě zatím koncentrují nebo skládají jenom z osobních vztahů a ze vztahů, řekl bych, osobně komerčních. To znamená z nákupů buď našich v Německu, nebo Němců v Kraslicích. Co se týká nějakých hlubších vztahů, kontaktů, kulturních, třeba podnikatelských, tak aspoň co já mohu mluvit za sebe a za úzký kruh mých známých a za firmu, tak žádné velké kontakty na straně Německa nemáme, ani obchodní. A musím říct, že je to dáno také tím, že jestliže se budeme chvilku bavit o naší obchodní aktivitě, výrobní aktivitě, to znamená o hospodářství, tak máme trochu jinak orientovanou výrobu, nebo výrobu a odbyt, protože děláme hudební nástroje. To znamená, je to velice specifická výroba, která vlastně se dotýká, nebo to používání těch nástrojů, se dotýká jenom úzkého okruhu lidí, muzikantů a tam samozřejmě to není vázáno na Kraslice, Klingentál nebo Česko a Německo.

Takže my v podstatě neočekáváme ani, že bychom v naší branži mohli nějak výrazněji spolupracovat na německé straně, co se týká odbytu. Bohužel, ty vztahy mezi tou českou a německou stranou a naším podnikem se nás dotýkají dost silně a to musím říct - celkem v negativním smyslu. A to v tom, že my se nacházíme v tak zvané "muzikeke" Kraslicema, Kirchen a Klingentál, to znamená v místě, kde se vyrábějí hudební nástroje už léta, nebo určité staletí a na obou stranách jsou výrobci hudebních nástrojů podobné branže, dechových nástrojů a nám, vzhledem ke struktuře jak cen, tak i životní úrovně na obou stranách hranic, to přináší spíš negativní důsledky. Zjednodušeně řečeno, lidé odcházejí pracovat ke konkurenci, pokud je jim to umožněno, buď legálně, nebo i ilegálně s tím, že tam samozřejmě si vydělávají daleko více než v našem podniku. Je to dáno celorepublikovým poměrem mezd u nás a v Německu. To jsou problémy, které nás tíží, protože samozřejmě vyučit schopného nebo zaučit schopného hudebního nástrojaře trvá několik let a investice také jsou nemalé, a jestliže potom takový člověk odejde, a těch lidí odchází spousta, tak se nás to dotýká jak finančně, tak i potom se to dotýká kapacity naší výroby. Takže to je spíš negativní stránka té spolupráce a otevření hranic, ale to samozřejmě se nedá nic dělat. Tomu se není možno bránit a ani my nechceme. Co se týká kontaktu na oficiální úrovni, tak prostě je jeden jediný kontakt, který zatím, já jsem se ho osobně zúčastnil, tak to bylo z podnětu města, myslím že taky těch organizací, které se toho zúčastnily. Jinak jsem nezaznamenal nějaké větší kontakty mezi oběma stranami. A možná je to také tím, že tahle část pohraničí dřív nebyla od sebe oddělena. Na druhé straně nebyla žádná železná opona, takže ti lidé se mohli stýkat i dřív, ještě před revolucí, sice v jiném poměru, ale Kraslice znaly Klingentál a Klingentál znal Kraslice v dřívějším východním Německu, takže i to možná přispívá k tomu, že ty kontakty se nijak zvlášť neoživují, protože na nějaké úrovni byly, nějak se udržují a nerozvíjí se určitě kvůli tomu, že východní Německo zaniklo a stalo se součástí Německa.

- Na rozdíl od toho, že se daří dělat společné koncerty, hudební akce a tak dále, kde spíš se dá mluvit o spolupráci, vy jste zatím, jak jste říkal, s těmi podniky nebo místy, Markenkirchen nebo

Klingentál, spíš jako rivalové nebo jako konkurence. Nepokusili jste se najít nějaký společný koncept?

Ano, my jsme v podstatě konkurenti. Ne v tom Klingentálu, kde ta výroba vlastně zaniká, ale v Markenkirchenu, což není daleko od Klingentálu, je v podstatě výrobce dechových hudebních nástrojů, který na zahraničních trzích, to znamená v Evropě i dál ve světě, je naším konkurentem, ale my tam samozřejmě máme kontakty, známe se velice dobře, jenom s tím teda, že se každý snažíme prodat své zboží, což je normální. Ale my jsme se i dřív stýkali, různě jsme si pomáhali i třeba materiálově a ta spolupráce dál přetrvává. My známe dneska šéfy té firmy, oni jezdí sem, my jsme byli občas taky u nich, setkáváme se na veletrzích, takže ta rivalita sice je, ale jenom na tom obchodním poli, ne osobní, osobně určitě ne.

-... Dá se říct, že trhy máte rozdělené a snažíte se udržet svoje a není moc šance proniknout ani z jejich strany ani z vaší strany do jejich?

Samozřejmě každý ten podnik, každý výrobce se snaží zvýšit svůj podíl na trhu, ale pro nás, Amáti, my v podstatě vyvážíme do 55, 60 zemí světa a Německo je jednou z nich. Není úplně nejdůležitější, není nezanedbatelné, je to náš velký odběratel, jeden z největších, ale přesto jenom jeden z vícero. Naše politika, obchodní politika je taková, že v podstatě v každé zemi máme jednoho, maximálně dva velkoodběratele, kteří potom sami zajišťují distribuci našeho zboží v té zemi. Ty firmy jsou většinou vždy z té země, kam dovážíme, dodáváme, to znamená v Německu máme německou firmu, a ta si potom dělá sama propagaci, sama prodává, sama se snaží konkurovat, takže naše fabrika do toho tak nějak přímo zatažená není, je to záležitostí potom schopnosti prodejců v té zemi.

-... mohl byste tu spolupráci přímo s Německem nějak ještě specifikovat, kde třeba jsou ty dva vaši partneři a jaký ten podíl z výroby, nebo z exportu jde do Německa?

Já jsem říkal, že máme jednoho nebo někde dva, v Německu máme jenom jednoho, vlastně dva také, protože dodáváme dalším výrobcům, kteří shodou okolností pochází z Kraslic a byli ve válce odsunuti na dvě místa v Německu a to je Geretried u Mnichova a Neuheim u Frankfurtu a s těmito výrobci, kteří zůstali a fungují dál i po válce až do dnešní doby, tak máme kontakty a dokonce spolupracujeme, dokonce jsou to i jedni z našich největších odběratelů. A co se týká objemu dodávek do Německa, tak pro nás v dnešní době se to může pohybovat přibližně asi tak ve výši 10 % našeho exportu. Asi 10 % našeho exportu jde do Německa na tyto dvě firmy, nebudu je tady jmenovat. A je to pro nás důležitý partner.

- Shodou okolností ten Gehettritt, já jsem tam byl, to je u Mnichova, ... mluvil jsem se zástupci sudetských Němců, takže vím, že tam byla část lidí odsunuta z Kraslic nebo ze Sokolovska vůbec, ...chtěli bychom vědět i o té druhé straně, jak se dívá na ten vývoj, možné jejich spolupráce a vůbec perspektivy v pohraničí. To je zajímavé, že i takhle z druhé strany se to dozvídám, což zase svědčí o tom, že ty vazby tady pořád přetrvávají.

Možná, že to pro vás bude ještě zajímavější zajet se podívat do Neuheimu, nedaleko Frankfurtu, to je to první městečko, co jsem jmenoval. Tam je daleko více ještě Krasličáků, kteří odešli po válce. Je tam dokonce Kraslice strasse a vlastně většina těch výrobců, kteří tam ještě dneska fungují, tak to jsou vlastně lidé, kteří odešli tady z Kraslic. Na kterých se samozřejmě ještě taky, v kronikách jsou záznamy a dokonce i baráky tady ještě stojí po těch, kteří odešli a

tam mají dokonce Heimatz muzeum o Kraslicích, takže tam získáte daleko víc informací. I o té spolupráci samozřejmě, protože tam ty firmy jako Schreiber nebo ..., tak to jsou firmy, s kterými spolupracujeme.

- Zeptám se ještě na to označení vaší firmy. Kapitál je český nebo nějaký zahraniční kapitál?

Ne, to je česká firma.

- Takže ta změna souvisí jenom s novými vlastnickými vztahy?

No v podstatě to Denák znamená dechové nástroje Kraslice, je to zkratka a my, když jsme privatizovali firmu, tak se musela založit nějaká firma, která by privatizovala Amati a my jsme založili Denák s.r.o., která privatizovala Amati a potom po převzetí, nebo to byl v podstatě konkurs, protože tam bylo zájemců více, tak než se všechno přepsalo na soudu a tak dále, tak se nějaký čas musel užívat název Denák a protože zákazníci už znali Denák a tak dále, abychom nemátli naše partnery, tak jsme to udělali tak, že jsme vzali Amati a k tomu jsme dali ještě ten Denák, který vlastně fungoval hlavně kvůli privatizaci toho podniku.

- Kdybyste se měl zmínit o vaší spolupráci s městem, okresem, případně podporou nějakých dalších míst, nebo vyšších resortů. Podnikání vůbec nebo podnikání v pohraničí, v Kraslicích. Jak byste to charakterizoval?

Tak zaprvé, my máme v podstatě, jako společníci, máme rozdělenou jak pravomoc, tak jednotlivé úseky toho podnikového života, bych řekl. Takže co se týká styku s městem, co se týká reprezentace, tak tou byl pověřen generální ředitel, takže ten je ten, který vlastně jedná na město, který prosazuje naše zájmy v městě, kde bydlíme a kde vlastně máme hlavní sídlo, ale i na ostatních závodech. Protože my nemáme závody jenom tady v Kraslicích, ale ještě ve Stříbře a v Hradci Králové. Takže i tam. A co se týká té spolupráce, těžko říct. Stejně jako v podnikání nám nikdo nic nedá, je to dost zvláštně charakterizováno z našich míst, i z dřívějšíka, že se má každý starat o sebe. Zatím to město asi zřejmě nemá finanční sílu, tak možná ani personální na to, aby rozvíjelo nějaké styky s těmi firmami, které tady působí. I když zase samozřejmě je to takové zvláštní, protože z daní mají takový nějaký podíl. Ale podnikání v Kraslicích není jednoduché a ta situace vůbec, která je v republice, myslím, že tady je ještě daleko tvrdší na tom kraji té republiky, v tom pohraničí. Nejenom z toho důvodu, že těch firem je tady málo, které zaměstnávají lidi. Jak víte určitě, tak to je v Kraslicích jenom pár firem, které ještě nějakým způsobem fungují a prosperují. Lidi, prostě i při tom jaká je situace jinde, tak seženou lépe práci někde mimo Kraslice, mimo okres Sokolov, ve vnitrozemí. A na nás to doléhá v tom smyslu, že v podstatě ti kvalitní lidi, vyučení, se školou, odcházejí jinam a my v podstatě si musíme vystačit sami. Týká se to potom i toho učňovského školství, jak víte. Zavřené je tady učňovské středisko, které tady fungovalo 100 let, nebo nevím jak dlouho, pro výchovu lidí, kteří by potom chtěli pracovat ve výrobě hudebních nástrojů, průmyslovka, taky asi nemá lehký život. To znamená, že my jsme odkázáni na další školení vlastních lidí a tak dál. Což tedy zrovna nám nikdo neulehčuje. A co se týká potom podpory ze strany města, já myslím, že určitě dělají co můžou, protože je to vázané hlavně na finance.

... nedotkli jsme se ještě té oblasti osobních vztahů, mezilidských. Vy jste říkal, že jste měl matku, která byla Němka. Jak vidíte problematiku osobních vztahů? Je to vše v pořádku? Jsou nějaké problémy, konflikty?

...Já hodně jezdím do světa, samozřejmě do Německa, protože je to nejbližší a máme tam, jak jsem říkal, dost hodně aktivit na velká procenta. Takže jezdím jak do starých německých zemí, tak i do nových. A musím říct, že ty kontakty mezi asi naším městem, nebo lidmi našeho města a tou východní částí, to znamená bývalou východní částí Německa, jsou myslím trošku horší než s tou západní. Je to možná taky dáno i ze strany národní povahy Čechů, že závidí, i to se může stát. Taky v tom něco je. ... co my známe, tak dneska jsou v jiné pozici, než byli před 10 lety, i třeba aniž by se na tom nějak podíleli. A co se týká toho obchodního styku, tak my, nám se tedy daleko lépe obchoduje se západní částí Německa než s východní. Je to serióznější. Musím říct otevřeně, že co jsme takhle zkoušeli, zkoušeli jsme to ... a bohužel jsme se dvakrát spálili, takže už to nezkoušíme. Ty firmy nám zůstaly dlužny, nedodržely, bohužel špatně uzavřený obchod. A takže máme s tím špatné zkušenosti, radši když už se snažíme s někým rozvíjet obchod, tak to děláme v té staré části.

- A co se týká osobní roviny. Nějací přátelé, známí, příbuzní, nebo jen tak zkušenost na ulici z Kraslic a Klingentálu, pokud máte.

Co se mě týká, tak já mám všechny příbuzné v Německu, ale ne v té východní části, ale v západní části, ve Frankfurtu, v Norimberku. Samozřejmě se navštěvujeme, ty kontakty stále fungují.

Co se týká přátel, tak v podstatě je to naše obchodní spojení, které funguje s firmou v Bamberku, mezi Bamberkem a Erlangen, tak to už je dlouholeté a stalo se z toho už takové určité přátelství. Oni jezdí k nám, my jezdíme k nim. Je to určitě víc než jenom obchodní zastoupení naší firmy v Německu a máme tady ještě další podnik, který jsme otevřeli společně s firmou v Beiroythu. Tam ty vztahy jsou taky prostě, tam když se vybuduje solidní obchodní vztah, obě dvě strany jednají na rovinu a nesnaží se nikoho podvést, tak si myslím, že není problém a je to, nemůžu říct, že bych rozlišoval mezi Čechem a Němcem, buď je to dobrý člověk, nebo špatný, buď se s ním dá vyjít, nebo nedá, nemůžu říct, že Němci jsou takoví nebo Češi jsou lepší. V žádném případě ne. Je škoda, že bohužel u velké části lidí tady v Kraslicích si tu image trochu pošramotili, vedle sousedi, třeba teď už ne, protože se jim to dalo najevo, ale dřív byly takové výstřelky, opíjeli se po hospodách, pak chodili na hranice a hajlovali. Přece jenom to bylo trošku, i když to byli mladí lidé, ale ne každý to pochopí, jako že se někdo opil a nemyslí tím nic úplně zlého. Ale každopádně to neposiluje takovou tu vstřícnost.

- A na závěr, můžete říct něco do budoucna, nebo perspektivy. Ať už v té rovině obchodní nebo mezilidských vztahů, kontaktů. Myslíte, že to zůstane, nebo se to bude rozvíjet?

Myslím, že se to bude rozvíjet, ale bude se to rozvíjet až, nebo hlavně po tom až se vyrovnají ekonomické vztahy, které tady jsou v tom hospodářství. Protože ať je to jak chce, ten člověk je jenom člověk a i v tom hospodářství samozřejmě, kdybychom měli stejnou úroveň, jako mají města, sousedi, tak ten vztah by byl jinačí. Dneska musíme dělat různé ústupky, které nahrazují právě to manko, nebo to, v čem se jim nemůžeme vyrovnat a to hlavně se jedná o peníze. Takže to i výška mezd. Takže to je myslím to, co hlavně stojí mezi hlubšími vztahy, nemyslím, že by ty vztahy se radikálně změnily potom, ale každopádně to potom povede k normálnímu soužití, jako je třeba mezi holandským pohraničím a německým ... tak já myslím, že to taky jednou bude, ale tohle se asi napřed musí vyjasnit.

3.3 NOSITELÉ S PŘEVAHOU VAZEB PLYNOUCÍ ZE SPOLUPRÁCE NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ

Respondentka č.10

-- ... jak se díváte na euroregiony vůbec, na jejich funkci v současném světě a zvláště na styku bývalého socialismu a západního světa?

** Já si myslím, že ty euroregiony opravdu, co se týče do budoucna, jsou jediný, který v Evropě mají šanci, protože to vybudování národních států na konci minulého století a začátku tohoto století vůbec neodpovídá historickým podkladům euroregionů, nebo těch regionů. Když si představíte, že euroregion Egrensis v podstatě byl poprvé jmenován v 11. století, od té doby existoval jako euroregion Egrensis. Když se podíváte na ta historická spojení, třeba mezi Duryňskem a Chebem tedy do roku 1259 zpátky a potom byl v podstatě tento region rozdělen mezi v podstatě tři státy, tak je to někdy absurdní. A to rozdělení neodpovídalo historické tradici, která fungovala od 11. století až do roku 1918. ... pak do roku 45, ne. A to hlavně vidíte, když se zabýváte speciálně například v tom euroregionu Egrensis, jak třeba ty firmy, kde fungovaly a kde ti lidi pracovali a kde v podstatě pracovali ti dělníci, a jak ti chodili z jednoho místa na druhý. A teď jsou v podstatě mezi těmi místy hranice ... v tom projektu spolupráce se taky pokoušíme ukázat, speciálně v práci bavorského kolegy, pana doktora Thiesse, který ukazuje na jedné fabrice, odkud tam ty lidi chodili do práce. A v podstatě dokazuje, že tento region byl ještě v 19. století úplně funkční a že tady ti lidi chodili teď do Saska z Čech pracovat nebo z Bavorska do Čech pracovat a pro ně to bylo úplně samozřejmé. A že to rozdělení tohoto regionu v podstatě na tři státy po roce 1940 vůbec neodpovídá těm regionálním tradicím. To znamená, že člověk si musí vůbec dát tu otázku, co to jsou národy a kdy vznikly národy a proč vznikly národy a jaký měly tyto národy smysl...

-- Jak se tedy díváte na národní otázku a zejména na budoucnost českého národa?

** Já si s tím vůbec nelámu hlavu, protože to by se člověk zabýval třeba tím, co už napsal František Graus o vývoji nebo vzniku národa. Já si vůbec ten problém českého národa, třeba řekněme, to nevidím, ale třeba ti Slovani si lámou hlavu teď s problémem Slovinska, kde je 1 milión osmset tisíc obyvatel asi, přičemž ti Slovinci mají částečně trochu strach z té euroregionální spolupráce, protože mají strach, že ti takzvaní Slovinci se budou spíš orientovat na Itálii nebo spíš na Rakousko. Já si myslím, že tento strach vůbec není odůvodněný, protože to národnostní myšlení nehrálo osm set let nebo tisíce let vůbec žádnou roli. Teď hrálo osmdesát let nějakou roli a v podstatě to národnostní myšlení nevidím jako velkou nějakou překážku. Podle mě to národnostní myšlení není taky to nejdůležitější.

-- Jaká tedy bude Evropa? Bude federální ...

** Já si myslím, že to národnostní vědomí nebude hrát už takovou roli, jako třeba hrálo v roce 1918. Ukázalo se, že to rozdělení na národnostní státy je velmi těžké. Najděte stát, kde opravdu máte národ jako takový, bez velkých národnostních menšin. Když se třeba podíváte na Litvu, jako fantastický případ, tak v Litvě je vytvoření Litevského státu velmi složité. No, kdyby nevznikly národnostní státy, tak tyhle problémy nebyly.

-- Ale ony vznikly. A když vznikly, tak asi z nějakých důvodů.

** Ale to nemá co dělat s euroregionem ...

-- To je otázka. Proto se ptám na funkci těch euroregionů. A hlavně jak to bude fungovat pro masu těch lidí, kteří tam žijí? Protože zatím je to tak, že ta hranice mezi státy je zatím pořád dost ostrá. Třeba i v tom našem prostoru Euroregionu Egrensis. Asi se to těžko vrátí do toho období před 100 lety.

** To jsem přesvědčena, že se to určitě vrátí, protože 800 let společné historie váží víc než 40 let rozdělení. My jsme třeba v tom projektu zjistili, že ti Češi z tohoto euroregionu, kteří se zde narodili, mluví stejným německým dialektem jako ti lidé tady.

-- Češi?

** Češi, kteří se učili už, ty Češi, kteří se tady narodili, mluví stejný dialekt jako ti Němci, tady v tom.

-- Ale mluví česky?

** Ne, když mluví německy, tak mluví tím samým dialektem.

-- Tady právě je jeden z těch problémů euroregionů a vůbec té otevřené Evropy je právě problém toho, že ty malé národy na to doplátí.

** Co znamená malý národ?

-- No jako Češi, Lužičtí Srbové.

** Otázka je, je to možná provokativní otázka, jestli je to opravdu tak důležité, aby nějaký národ jako národ, já nevím, ta národnostní otázka nehrála nikdy žádnou roli, nebo ty lidi, že jsou nějaký národ si toho nikdy nebyli vědomi, až do roku 1880. Najednou se jim řeklo, vy jste národ takový a takový. A předtím jim to nebylo jasné. Protože když to těm lidem nebylo těch tisíce let nebo osm set let jasné, že jsou takový a takový národ, bylo jim to jedno, tak pro ně byly jiné věci důležitější. Proto, z tohoto důvodu...

-- Dobře, a jak to bude fungovat, jak se budou domlouvat, například jakým jazykem? Jaká bude komunikace?

** Na každý pád každý bude muset umět nejmíň tři, čtyři jazyky. A všude se bude, já si myslím, že ten regionální jazyk bude ten, který je, který bude převahovat a já jsem toho přesvědčení, že v příštích dvaceti letech mnohem víc lidí, nebo ty lidi taky budou nuceni se naučit česky. Já si myslím, jako to bylo dřív, že tady se bude mluvit česky i německy a že ti Němci se budou učit taky česky. Ne všichni, ale ti, kteří chtějí obchodovat tady v tom euroregionu, tady v Čechách, budou se učit česky. Já v tom opravdu nevidím problém a rozpadlosti té národnosti, to jsem si vůbec nekladla.

-- Nedělá vám to starosti.

** Byly určitý doby, český doby, kdy se říkalo, a říkal to třeba Jiří z Poděbrad, že je důležitý podporovat Němce, protože Němci jsou tak slabí. To znamená, že ten strach před tím německým elementem je různý. A obrací se. To znamená, Jiří z Poděbrad říkal těm Čechům, že musí podpořit ten německý element, protože německý element je příliš slabý. ... já jsem historik. Já to musím vidět z toho historického pohledu, protože, když to vidíte z historického pohledu, tak vidíte, že určité regiony mají určitou funkci a hrajou v tom vědomí těch lidí taky určitou roli.

-- Myslíte, že územní funkce, třeba Egrensis, ta historická, že je obnovitelná v tom rozsahu ...

** Já jsem o tom přesvědčená, jinak bych to nedělala. Protože my to vidíme na těch projektech, co děláme, že a) to ty lidi fascinuje. A v podstatě ty projekty co my děláme na těch školách, my v podstatě chceme ukázat, nebo ty děti se pokoušejí ukázat nějakou vzájemnost, nebo jak to dřív bylo.

-- Hledat ji.

** Nebo ji hledat. Hledají ji a pokoušejí se na speciálních projektech ukázat, jak to tenkrát bylo. Protože já si myslím, že každý rád ví, odkud pochází, co má někde společného s tou krajinou, nebo co mu ta krajina říká. To znamená speciálně ty lidi, který se tady narodili a který jsou už tady generace, ty to zajímá a ty se identifikují spíš tady s tou krajinou, než že si řeknou, já jsem Němec nebo to. Ty Němce tady nezajímá vůbec, že jsou Němci, ty jsou Frankové nebo jsou tady Oberfálz a že jsou Němci, to je v podstatě zajímá úplně na desátém místě.

-- No je to tam někde v pozadí.

** No dobře, já to vidím, když se někoho zeptáte, kde je doma, nebo jako co cítí, tak vám ten dotyčný asi řekne, já jsem z Karlových Varů nebo něco takového. Spíš se ty lidi orientují k tomu regionu, odkud jsou, nebo z toho místa než k té národnosti. Možná, že mám jiné zkušenosti s tím..... Problém euroregionu Egrensis je v podstatě ten, že tady máme ty 3 různé země. Ten region byl založený v roce 1990 jako první euroregion. Byl tenkrát založen a hlavní iniciátor byl nějaký doktor Hilf. Já ho znám od roku 1972 nebo 1973. Už ho znám takhle dlouho,... Suma sumárum, ten to tenkrát založil a problém byl, že ty euroregiony nebyly moc hlavně Klausem nebo tou tehdejší vládou podporované. A tenkrát třeba Duryňsko nebylo členem toho euroregionu ... v lednu 1993 byly ty dva landkraje do euroregionu Egrensis přijaty. Pak to bylo komplikované, já jsem sem začala jezdit, na tu českou stranu, a všude jsem Čechům říkala, že mají s Němci spolupracovat a za dva dny na to tam byl pan Klaus a říkal, že ty euroregiony nechce podporovat. Takže ta práce byla velmi taková ...

-- Sysifovská.

** Velmi hrozná. A potom ty lidi o tom přesvědčit, já si myslím, že ani co se týče obyvatel to problémy takové nejsou, nýbrž přesvědčit ty starosty, že to pro ně má nějaký prospěch a že to pro ně je pozitivní, když s tím Německem spolupracují, že to není jednoduchý. Pak to bylo tak, že na německé straně je vždycky celý ten landskraj členem euroregionu, ale na české straně musela každá vesnice sama přistupovat. Ty neměly tu motivaci... podařilo se pak přesvědčit celý takový spolek, ten se jmenuje "Krušné hory - západ", to je spojení asi 18 vesnic plus K. Varů a ty jsem já tenkrát přesvědčila, aby vstoupili do euroregionu Egrensis. A to bylo tenkrát

asi 150 tisíc obyvatel. A v tom okamžiku, kdy vstoupily Karlovy Vary a to Krušnohoří západ do euroregionu Egrensis, tak vstoupil do toho euroregionu Egrensis taky Cheb, takhle byl ten vývoj.

... v podstatě to záleží na lidech. My jsme nejdřív tady měli prezidenta euroregionu Egrensis, to byl starosta z Aše, toho nám zavřeli. Toho dali do vězení, potom ho propustili a potom šel zase do vězení, tak to není ideální pro spolupráci.

Potom to dělal ten starosta Mika, který to dělal, já si myslím, že pochopil tu nutnost té spolupráce v tom euroregionu Egrensis a vzhledem k tomu, já si myslím, že ten problém na té české straně je hlavně, když se podíváme na tu bavorskou stranu, tak tam všechno běží automaticky. Ta samospráva funguje. Tam se takový starosta o nic starat nemusí. Tam už je CSU u vlády 30 let, on ví, že bude starosta, všechno to funguje. .. starosta to má všechno tady zařízený, udělaný ... nemá už takové ty denní problémy, který má třeba starosta v České republice, nebo který ještě má v tom Falcku a Duryňsku. Ten na té české straně nemá ten luft, nebo možnost nebo ten čas se tak zainteresovat pro ten euroregion Egrensis, jako to třeba může tady nějaký starosta v Bavorsku starosta na český straně, který předtím dělal úplně jiný povolání ... to byl třeba pro ten vstup Chebu vždycky problém, protože on tam měl, myslím, třetinu nebo ještě víc členů městské rady byli republikáni... za těchto podmínek, si netroufal vstoupit do euroregionu Egrensis. ...

** A když v Bavorsku máte 50 % CSU a nějaký lidi, kteří říkají, no všechno běží, tak se budeme zabývat, protože nás to baví, Českou republikou. Já si myslím, že to na té české straně je daleko těžší a z mé zkušenosti, co jsem viděla, je tady ta nejistota těch starostů. Netroufají si někam jít, něco říct. Já jsem chodila jako "městský prodavač" jim vysvětlit, jaké mají kompetence, co smějí, co mají udělat, že mají vlastní samosprávu a že je to v jejich kompetenci, že smějí udělat určité věci. A to je hrozná práce těm lidem dát to vědomí, jste starosta a tím pádem máte tu možnost a vy smíte. Nejenže smíte, vy musíte. To je velmi těžké. A to je ten problém, protože těch starostů je teď v podstatě hodně nebo moc, to je jedna věc a na druhé straně ta spolupráce s tím ministerstvem v Praze...

** Já to všechno dělám oficiálně, já jsem oficiálně pověřena tou německou částí pro vývoj nebo pro vybudování euroregionu Egrensis. Od roku 1992 až do května tohoto roku jsem byla oficiálně pověřena pro vybudování s tou českou stranou.

-- To je známí, že na německé straně je to s řízením jiné na české straně byly problémy...

** Když takový Euroregion má fungovat, tak musí být jako je to třeba na francouzsko-německých hranicích: jedno prezidium, jeden manažer, který je zodpovědný za celý ten euroregion. Přeshraniční pracovní skupiny, které vypracovávají společný projekty, ty společné projekty navrhuji pro PHARE. Teď my máme bavorské projekty, sassko-duryňské projekty a české projekty. Já jsem sice prosadila, že existují oficiální přeshraniční skupiny, ale Bavorsko je proti tomu, protože Bavorsko si to chce dělat samo. Takže ty pracovní skupiny existují sice na papíru, ale nepracují, ještě nikdy nebyly svolány.

-- V Krušných horách to funguje tak, že oni mají pracovní skupiny podle územní, tam se dávají projekty, tam se projednávají, doporučují a pak se to dává na zasedání Rady euroregia, které je přeshraniční.

** No to máme taky, ale to není ideální.

-- Tenhle proces je nějak stanovený zákonem, nebo to je zvyk?

** Ne. To je zvyk.

-- Existuje něco jako status nebo Charta, pravidla chování, pravidla jednání?

** Ne. Existuje nějaký pan Gabe, který je na holandsko-německých hranicích a ten poprvé takový euroregion založil před 30 lety. Ten pan Gabe si to všechno vymyslel. A na těch francouzsko-německých hranicích v Kielu to existuje, že ti mají jedno, chápete jedno geschäftstelle, 1 prezidenta a všechno je v jedné budově.

- To je "vláda" euroregionu?

** My ani nepotřebujeme vládu, my potřebujeme jednoho prezidenta regionu. A teď máme prezidenta bavorského, prezidenta českého, prezidenta sassko-duryňského a ještě prezidenta nad tím. Takže my máme 4 prezidenty...

-- Pak tu vzniká pocit, že Německo přeshraniční euroregiony neohrozí, spíš mu to prospěje. Zatímco tu malou zemi, tu Českou, to ohrozí.

** A já z toho nemám strach...

-- To je to co v nás potom u nás funguje jako strašení Německem.

** No to je přece úplně absurdní... Já jsem přes společné pracovní skupiny, vypracování společných projektů, projekty, který jsou zajímavé pro všechny tři strany. Tady já ti dám kousek, ty mu dáš kousek. ... Chápete. Buďto ti Češi jsou jako Češi a mají to sebevědomí. Já se cítím jako Češka a jsem 33 let v Německu a je mi to fuk, kde bych žila. A myslím si, že když ti Češi jsou Češi, sebevědomí mají dost, tak jim to nebude vadit. To je jejich problém. Přece když mám strach, že mě uteče dítě, tak ho taky neudržím tím, že ho zavřu, tak si půjde oknem. Já si myslím, že to uměle držet ty Čechy v republice a nedovolit jim spolupráci v euroregionu je příliš krátkozraké.

-- Ale takto to snad není. Uměle je držet nebo nedovolovat jim spolupráci.

** Ale jo. Já si myslím, že nám ten život hodně ztěžovali. Víte, kdyby se ta Evropa rozpadla do nějakých velkých regionálních celků, víte vy, jestli tenhle nacionalismus nebo národní státy, víte vy, co to bude za 200 let, třeba to bude vypadat úplně jinak. Já si s tím vůbec nelámu hlavu. Co se týče sudetoněmecké otázky, já vůbec sudetoněmeckou otázku nevidím, to pro mě není žádná diskuse. Nevím, proč se o tom furt diskutuje.

-- To stačí, co říkají v Norimberku ...

** Ale já vám můžu říct, já jsem žila 25 let v Bavorsku a jezdila jsem pravidelně do toho Kolegia Karolina a znám tam veškeré ty diskuse. A osm hodin se tam hádali ti lidi, jestli je Aussiedlung nebo Vertreibung. To jsou teda diskuse. A onehdá jsem byla v Praze na konferenci a tam zase nějaký historikové, ohromně chytrý profesorové, byla jedna sekce, to byla ta velká konference Česko-Slovensko mezi rokem 1918-1938, byla jedna sekce a ta se jmenovala Otázka menšin. Víte kolik zástupců menšin v té sekci bylo? Ani jeden. Sedělo tam asi 50 nějakých Čechů a ti diskutovali o tom, jaký menšiny byly v roce 1918 v Československu. Chápete, když se diskutuje o té otázce, tak by tam mělo sedět aspoň 10 Němců. Potom se diskutovalo o tom,

jestli byl v roce 1918 Československý stát národní stát nebo národnostní stát. To je v podstatě momentálně úplně fuk. To nás nepřivede vůbec dál, jestli já s vámi budu filozoficky diskutovat o... Já si myslím, že to je ten problém, když se člověk zažere do nějakých takových těch věcí a diskutuje o věci, že toto slovo má tenhle význam a ono slovo onen význam. A já vám můžu říct, já znám tolik sudetáků, hodně aktivních a je tam také hodně kompromisních lidí ...

** Sudetoněmecká otázka podle mě neexistuje. Já nevím, proč si s tím lidi lámou hlavu. Já to vidím v historickém konsensu, z chyb, které se udělaly i z české strany i z německé strany. Já na tom pracuji už 20 let, a nemůžu říct otázka je ta a ta a měla by se tak a tak vyřešit, nýbrž já se musím jako historik vrátit do 19. století a musím vykládat, jak se to tady vyvinulo ... Ale ty Němci tady žili, bylo jich tady 3 milióny a nepokládám to za správné, 3 milióny že tady vyhodili z toho, kde bydleli. Samozřejmě, že to nebylo prima, že tady byl Henlein, ale já si myslím, že v podstatě jak se to teď dělá - etnické čištení se tomu dá říct - (třeba v Bosně, Hercegovině) a já si myslím, že když nějaká německá rodina tady žila třeba 600 let ...

- Ještě kdybychom se mohli vrátit k činnosti euroregionu a k těm projektům. Takže to funguje tak, že projekty se navrhuji z místa a spojují se přes hranice. Jaké projekty fungují? Jak jsou vlivné?

** Vlivný není žádný projekt.

-- Velké projekty nejsou?

** Obnovuje se třeba divadlo v Mariánských Lázních nebo se obnovovalo nádraží v Chebu.

-- To bylo z prostředků PHARE?

** A takové věci. Ale to pro mě není přeshraniční spolupráce. Ten problém je v podstatě ten, existuje pracovní skupina, kde se ty projekty shromažďují bavorsko-česká a sasko-česká. To není ani jedno společné. To znamená jeden den x si sednou ti zástupci toho ministerstva bavorského, ani ne toho euroregionu, s ministerstvem z Prahy a dohodnou se, který ty projekty se dohodnou. To je, já dám tobě a ty dáš mně. To znamená, že třeba na té bavorské straně ty zástupci toho euroregionu ani nemají hlas. Na tý saský mají.

-- Natož občané.

** Natož občané. A to podle mě, když euroregion má fungovat, tak... Kdyby teoreticky se tady udělaly nějaké volby a někdo by se musel zvolit a tam by byl nějaký pan x a ten by byl zodpovědný, že takhle to pro ty občany nemá žádnou efektivní nebo viditelnou, žádný přínos...

--Jaký je záměr vašeho projektu spolupráce základních škol?

** Náš projekt vznikl úplně jinak. To vám ještě musím říct. Ten projekt vznikl tak, že na české straně byly v roce 1990 nebo tak nějak, tenkrát nebyly žádné knížky, a tenkrát měli takovou představu, že chtějí mít nějakou knížku, ta se jmenuje Výchova k evropanství. A tak se svolala pracovní skupiny v roce 1991 nebo 1992 pod vedením Bavorska. V roce 1995 ta pracovní skupina pod vedením Bavorska vypracovala takové nějaké školní učebnice, spíš takový papíry, ne knihu, učební materiály a dali to na Západočeskou univerzitu do Plzně ke schválení. Ta Západočeská univerzita, řekli, že takhle s tím v téhle formě nesouhlasí, že jsou tam otázky na žáky a že s tím takhle nesouhlasí. A měli tenkrát fantastický nápad, jestli bych já nepřevzala tu pracovní skupinu. Mezitím byl podzim 1996 a já jsem tenkrát měla představu, že to nemá

cenu vzít nějakou pracovní skupinu a vypracovat nějakou knihu o nějakém euroregionu, nýbrž že nejdřív musím dát nějaké lidi dohromady. A v podstatě jsem já začala obtelefonovávat lidi a ptala se jich, jestli by o něco takového neměli zájem.

-- Přímo na školy?

** Přímo takhle jsem se já ptala lidí jestli, by na takové spolupráci neměli zájem. A řekla jsem, že na to vůbec nemám finanční prostředky a že vůbec nevím, co z toho bude.

-- A ohlas ?

** Ohlas byl ohromný. Ty lidi přišli a my jsme se sešli nějak v zimě 1996 v Chebu a přišlo tam pár lidí, měla jsem kliku, že tam přišla ze Saska jedna zástupkyně, z Duryňska z toho učitelského, já jsem zapojila ty další vzdělávací instituty těch zemí. Potom další nápad byl, co budeme dělat.

-- Od nás tam nebyl nikdo, z Čech?

** Byl... z Plzně tam bylo několik lidí a dokonce z ministerstva školství a nějaký pán z Pedagogického institutu v Praze. Z Prahy tam bylo nejvíc lidí. V podstatě mi šlo o to, že to bylo přání české strany a já jsem nechtěla, aby ten projekt ztroskotal z nějakých důvodů. A potom jsem náhodou našla telefonem nějakého ředitele v Karlových Varech a řekla jsem mu, že jsem příští den v Chebu a že chci dělat takový a takový projekt, jestli by nemohl přijet. A pan ředitel přijel. A potom jsme panu řediteli řekli, protože jsme neměli peníze, my jsme řekli, že přijedeme do Mariánských Lázní, protože tam je to nejlevnější. Udělali jsme takový dvoudenní seminář. Tam už přijeli i z jiných škol. My jsme byli tak nadšení, jak on to udělal a jak vše, že jsme řekli, že se budeme scházet vždycky na jednom místě, kde je taková škola. Potom jsme se rozhodli, jak to budeme dělat, a řekli jsme si, že z každé země vezmeme tři školy, a takhle vznikl projekt spolupráce základních škol v rámci euroregionu Egrensis.

Respondentka č. 11

- Jak jste již naznačila, Váš osud je zajímavý, řekněte mi něco víc ...

Byla jsem první dítě narozené v Sokolově v nemocnici, nedaleko Sokolova – Svatava byl ženský koncentrák, kde byly převážně Francouzky, ty byly také v té nemocnici po osvobození Československa. Můj začátek byl tehdy komplikovaný. Můj otec se vrátil ze zajetí v Rusku začátkem září. To už v té době v roce 1945 mé 2 tety (sestry maminky) vysídlily do Německa dobrovolně. Důvod byl ten, že oba strejdivé pracovali v chemických závodech, jako chemici - experti, a jako Němci by měli dělat dělníky, což odmítli a šli na odsun. Moji rodiče se také zabývali tou myšlenkou, nikoho tu nemáme, zůstáváme tu sami, tak půjdeme také, taky mohli dobrovolně, protože naše rodina byla samí sociální demokraté. Otec říkal, že zde bude mít špatnou pozici, „ byl jsem ve válce“. Tak potom zažádali o povolení, to nám bylo povoleno, mohli jsme si vzít s sebou nábytek, nejenom kila, jak měli sudetští Němci, vše jsme si zařídili, mám ke všemu písemné doklady.

Pak začaly problémy, které jsem si už jako malé dítě uvědomovala. Začaly vstupem do školy. Chodilo se na ruské filmy a tam Rusové bojovali a Němci prohrávali a děti věděly, že jsem z německé rodiny, a tak mi nadávaly velice ošklivými slovy a já jsem se samozřejmě

bránila a mlátila jsem je, a to mi ta agresivita zůstala dodnes, když na mě někdo zaútočí. Prostě jsem se musela sama bránit. A nejhorší bylo to, že když jsem přišla domů, tak jsem se ptala otce: Tati, ty jsi byl Němec a byl jsi v armádě, taky jsi někoho zabíjel? Měla jsem z toho trauma. Táta říkal, že ne, ať se tím nezabývám, že je takový život. Když jsem bydlela ve Svatavě, to jsem byla ještě malinká tam problémy nebyl, tam byli samí Němci, ještě dnes jsou tam. Pak jsme se odstěhovali do Sokolova do baráku, kde byli samí Češi. Když se dozvěděli, že se tam přistěhovala německá rodina, tak se psala petice proti tomu, aby tam Němci bydleli. To jsme se dozvěděli po x letech. Až když zjistili, že žijeme normálně, že nejsme zatíženi, že bychom jim ubližovali nebo se povyšovali, že žijeme jako oni, tak pak nás akceptovali.

Do 18 let jsem měla německou národnost. Když se vyplňovaly dotazníky, tak mi učitelka říkala, proč si nedáš českou národnost, máš akorát problémy. Já říkám, že ne, protože já jsem po tátovi Němka, tak nevím, proč bych to měla měnit, já se nemám za co stydět.

Jenže pak nastala ta situace, když jsem se seznámila se svým mužem, byl voják, a tam nám bylo doporučeno, abych si jako vdaná paní dala do občanky národnost českou, kvůli mému muži, což jsem udělala, no a pak samozřejmě ti příbuzní v Německu, kterým jsem nemohla říci, že k nám nesmí do bytu, protože můj muž je u vojska, tak jsme to tak nějak nahrávali, jako jednou, že jsme pryč a samozřejmě se o tom vědělo, protože ten velký aparát v armádě, kontrarozvědka, tak nám potom dokázali, že jsem styk s Němci měla... Tento problém byl asi ve spojení s armádou, protože jako děti, když mi nadávaly do Němek, tak táta říkal, že je to asi jako zrzavý, říkají, že je rezavá, to nesmíš takhle brát, ale mně to vadilo. Protože, když jsem viděla, že je to jinačí, než kdyby nadávaly, že jsem pihatá či rezatá. To už jsem cítila, že jsou na mě zlí. A když jsem byla dospělá, tak když mi říkali, že jsem Němka, tak mi to nevadilo. A potom ten problém s mužem, ten šel potom do civilu. Samozřejmě těžko si hledal práci, protože byl nevyhovující, a taky jsme to přežili. Teď po revoluci byl rehabilitovaný, což se mi líbilo, ten přístup od vlády. Sama Praha ho oslovila a navíc dostal (v republice byli asi tři), kdy exministr Výborný povolil muži sloužit rok navíc jako z morálního hlediska.

A život jde dál. A po revoluci (1989) byl inzerát, kdo se hlásí k Němcům, ať se přihlásí na telefonní číslo, což jsem udělala a to byl právě ten náš současný předseda organizace německý menšiny. Říkal, podívejte se, uděláme si takovou skupinku, budeme se scházet, dnes se na nás nebudou dívat skrz prsty, můžeme si tu německou menšinu utvořit, já si myslím, že by to bylo dobrý, pěstovat tu svou řeč, tu kulturu, prostě něco pro to udělat.

Tak jsme to udělali. Ze začátku jsme měli spoustu mladých členů, což nás hrozně potěšilo, byli jsme rádi, že s nimi můžeme něco udělat. Ono to ale bylo úplně jinak, protože ti mladí lidé čekali od nás práci v Německu, což jsme jim nemohli pomoci, tak se to pomalu vytrácelo, taky že jo, to mi jim nemůžeme nabídnout nějakou kulturu jako diskárny nebo to, to neexistuje. Prostě šlo o to, že se sejdeme, zazpíváme si písničku, povíme si básničky jako děti, co povídaly ve škole, no prostě se to oživuje to chebský a egrlandský nářečí, což je velice špatný a málo lidí to umí, jenom ti starší lidé. To bychom chtěli uchovat v každém případě. Je to velice zvláštní a specifický nářečí, a když s tím začneme, tak nám Němec nerozumí ...

Teď co jsem začala pracovat v této společnosti Baltazara Neumanna, kde je svaz Němců, tak se tady scházíme s x lidmi a co člověk, to názor. Chodí sem hodně těch sudetských Němců a hodně Chebanů a převážná část z nich vzpomíná, tady jsem měla baráček, tady bydlela tamta,

tam byl pekař. Prostě vzpomínají. Bez zášti, s troškou lítosti, protože to byl jejich domov a prožili tady mládí. Když se jich ptám, kdyby měli tu možnost se vrátit, tak říkají, že ne. Těm starším stačí, že se mohou sem vrátit, oni přijedou sem na týden, pobudou tady, projdou si všechno, navštíví všechny známý a jedou zase zpět, protože i tam mají svůj domov samozřejmě. Ti mladí ani náhodou, ti bych viděla, že to podnikání by bylo pro ně zajímavé, ale musí mít již kapitál, aby zde mohl investovat a drobní řemeslníci jako třeba pokrývačská firma, která se na mě obrátila, to nešlo, jsou zde již český firmy zaběhnutý a neměli by šanci. Takže ani v tom nevidím žádný problém.

Historicky je doloženo, kolik tady bylo Němců, oni tady skutečně byli, to se musí brát v potaz. To nevymaže nikdo, jestli ty Benešovy dekrety nebo historici ... oni tady skutečně byli. Na to nesmí zapomenout.

-- *A váš názor na odsun...*

Ten odsun, když se vezme s odstupem 53 let, tak to byl důsledek té války, kdy si český národ, jako jsem předeslala, strašně zkusil v té válce, v každý druhý rodině někoho ztratili, rozbombardovaný města, o koncentracích ví se co se tam dělo, a to se dělo, a dělali to Němci samozřejmě, tak se nemůžeme dnes divit těm Čechům, kteří ztratili někoho v tom koncentráku za takových podmínek, když se podíváte na ty filmy, a skutečnost musela být ještě horší, tak se těm Čechům nedivím, že ty Němce nenáviděli, prostě řekli, pryč s nimi a vyčistíme si od nich republiku. Ale odneslo to spoustu obyčejných lidí, kteří se dřeli na těch polích, protože ten kraj nebyl tak bohatý, dřeli se na těch polích, postavili si nějaký baráček, obhospodařovali to a teď najednou museli přes noc všechno opustit. Opustit, nanosit čerstvou vodu, povléci peřiny a jít. Třeba ti lidé věděli, že válka byla, ale nemohli za to a museli jít. Čili ten přístup musí člověk omluvit tím, že to bylo emotivní, dá se to pochopit, protože já, když se na někoho naštvu a budu mít tu možnost se mu pomstít za to všechno, tak to udělám a odstupem času řeknu, nemělas to tak řešit. Ale jak říkám, to je důsledek války.

Teď se dostáváme ke spornému bodu, Češi to udělali emotivně jako pod tím vědomím, co jsme všechno zkusili, očistit se od nich, abychom je neviděli, ale to je kolektivní vinou, jak pořád říkáme, že museli všichni, ale všichni ne také jich tady dost zůstalo, z různých důvodů. Ale dalo by se to dnes napravit, abychom si rozuměli, ale myslím si, že toho nedosáhneme, že pořád ještě ta zášť proti Němců a obavy jsou stále.

Jsou dvě skupiny, co nemají rádi Němce. Ti první jsou, co mají tady po nich něco, nějaký majetek, nebo ve válce někoho ztratili v té válce, ublížili jim přímo a druhá skupina je prostě že nemají Němce rádi z ekonomického hlediska. Němec sem přijede, vymění si marky 1: 18, žije tady jako král a to je právě u těch našich mladých, starší mají zakódovanou válku, a mladý řekne, parchant jeden, já se džu zrovna jako on a dá si večeři a jídlo za můj měsíční plat, já si to nemohu dovolit a jsem tady doma. Ten Němec za to nemůže, protože oni tu válku prohráli jako zbraněmi, ale ekonomicky to vyhráli.

Dalším bodem je velká nezaměstnanost v Německu, který nám bude dělat velký problémy. Propouští se tam lidi, a ty firmy jsou tady Polsko, Maďarsko, Česko, ty firmy se otvírají tady, lidé jsou tam relativně dobře placení na naše poměry a tam v Německu jsou nezaměstnaní. Zase začne ta třenice. Oni říkají, to se všechno dává tam k vám, my sami nemáme práci, vy práci máte v našich firmách. Já říkám, nám to nevyčítejte, to říkejte vašim lidem, vašim

podnikatelům, že to takhle vyřešili. Když jsem ty podnikatele oslovila, a řekla, proč to takhle děláte, proč nezaměstnáváte vaše lidi, vždyť je to vaše morální povinnost vůči státu tam nechat ten kapitál. Tak mi řekne, že si to nemůže dovolit, že ta konkurence je tak veliká, že já musím, jinak bych zkrachoval.

Těch, kteří mají Němce rádi, je málo. Jsou takoví, že tam jezdí na návštěvu, můžou tam spát atd. a nebo jsou takoví na věci, že jim ta národnost prostě nevadí, myslí už evropsky, jsou Evropané, jsou velkorysí. Je mezi nimi část inteligence, hlavně mladí, kterým je to jedno.

Stále je averze proti Němcům. Například: Před našim barákem stojí auto – popelnice, Ta paní neustále stojí před našim barákem a blokuje nám vjezd, cedule není pořádně vidět. Tak jsem ji slušně oslovila, kdyby byla tak laskavá a parkovala dál, aby ta cedule byla vidět, že sem chodí na to náměstí, jelikož je to staré náměstí, staré památky, je tu od ... barokní kostel, ze všech koutů naší země, z ciziny, Francouzi atd. sem chodí na to náměstí a my před tím našim barákem, mají radost, že my tu konečně můžeme mít ten nadpis –Svaz Němců, region Chebsko, těší je to. No a teď nám před barákem stojí to auto a tak jsem jí řekla, jestli by byla tak hodná a parkovala o 2 metry dále a já ji říkám, že je tady ... jezdí sem spoustu lidí – ten svaz Němců, doslova mi řekla: "... mi může a vy Němci nám Chebanům vadíte už hodně dlouho. "

- Takže vztahy nejsou nejlepší?

Vztah Němec a Čech. Němci nám oficiálně vztah k Němcům tady u nás neřeknou. Je pravda, že sem jezdí hodně sudetští Němci jako zájezdy a přijdou k nám, tak si kladou otázky, které také někdy vyzní jako, ti Češi nás nemají rádi, vždyť jsme tady bydleli, my máme také právo tady bydlet. Těžko se jim na to povídá. Mají a nemají. Je to sporný. To nevyřeším já, nikdo, asi to nevyřeší ta sudetoněmecká jednání v Norinberku, trnu vždy, co tam zase budou povídat. Co to zase znovu rozbouří, ono se to uklidní a znovu to začne a nedělá to dobře. A já vždy říkám, že oni, když tam říkají svůj názor, tak je to v pohodě, ale odráží se to tady u nás. My, co jsme tady, co jsme opravdu nikomu nic neudělali, celých 50 let jsme žili zde vedle Čechů, ale i s Čechami, a žili jsme dobře, máme spoustu přátel.

-ale bylo to tak.....co třeba konference v Jihlavě o zatajené národnosti?

Zatajená národnost – obavy hlásit se k národu. Když se člověk úplně hlásil k Němcům, tak to mělo důsledky, třeba já chtěla do dvouleté školy v Karlových Varech a učitelka mi řekla, prosím tě nedělej to, ty se tam nedostaneš, já řekla, vždyť já nemám špatné známky, ale ona že nemám opravdu šanci. Tak jsem se nehlásila. Mělo to odraz i na mých dětech, že já jsem Němka a mám příbuzný v Německu. A těžko jsem jim vysvětlovala, že já za to nemůžu ani moji příbuzní... Můj starší syn se učil na automechanika v Plzni na Lochotíně a učil se na vyznamenání a dokončil učiliště a tam mu nabídli, že by mohl děla pilota na těch vrtulnicích a tak byl samozřejmě nadšený a vyplnil dotazník. Řekla jsem, ... napiš, že máme příbuzný v Německu, nemá to cenu zatloukat, oni na to stejně přijdou. On říkal, to jsou tvoje tety, ne moje. Ale jsou v rodině. Samozřejmě to bylo smeteno ze stolu. Už tenkrát si mohl něco vydělat – ale nemohl, zůstal tím automechanikem. Vysvětluje těm dětem, že když to nejsou jeho příbuzní, ano ale ...Tak už i on měl v sobě to, no jo já jsem ze smíšeného manželství – kvůli mámě ... co si budeme povídat. Mladší se učil na elektrikáře a taky jsme zjistili, když chtěl jít dál, že má v papírech – příbuzní v cizině. To bylo v 80. letech.

Němci nedělají tolik starostí a dělat nebudou. Až ty starý lidi vymřou, tak je všemu konec. Není třeba to dnes nafukovat. Je hezké, že se tím český stát zabývá, nebo vy konkrétně, ale co si budeme povídat, ví to každý. Věk těch Němců tady je tak vysoký, že nebude za chvíli co řešit, a těch sudetských Němců taky, to je otázka krátkého času. A není vůbec co řešit. Ta bych řekla, aby to nechali být, ať si říkají ty své názory, teď to nejde, protože zase útočí na ty Benešovy dekrety, a prostě to tak nějak spíše tlumit a nerozlišovat, protože skutečně po lidské stránce tu nebude co řešit. Pak zde bude převaha Čechů.

-.... a činnost vaší organizace se zaměřuje na co?

Zde je nyní registrovaných Němců 1200. Po vstupu do EU se to promíchá, z dnešních Němců nezbude nic, zde bude spousta národností, budou zde třeba i Holanďané. Již dnes zde skupují Němci majetek, ale na někoho. A já říkám proč ne, když jim to Češi umožní, tak proč ne. A umožní jim tu koupit baráku, chaty. Pak se to vyčítá. Kdyby to lidi neumožnili, tak by neměli tu možnost.

Je nutné nerozdělovat lidi na národnosti. Při dobré vůli obou stran by se to dalo řešit. Při dobré vůli obou stran. Řešit se to dá dialogem - mluvit o všem. Říkat si co si o sobě myslí navzájem. Je to ve výchově dětí. Němci mají v sobě, aniž by si to uvědomovali takovou ... oni jsou sebevědomí. Ale to už je ve výchově dětí. V Německu, když dítě v obchodě rozmlátit půl oddělení, Němec řekne - to nesmíš udělat. Naši rodiče ho zatáhnou za regál a tam mu nabouchají prdelku, to je velký rozdíl. Naše děti si malinko nedůvěřují. Nejsou vychováni k takové velké benevolenci, rodiče jsou přísní, slušně vychovaní, že je pak venku malý grázlík, to je věc další. Záleží na dobré vůli nás všech a pocity stranou.

- Spolupracují s Vámi i Češi?

Jsou lidé, ano, kteří z naší strany vycházejí vstříc. Je to člověk inteligentní, který má svoji sebedůvěru, tak proč by nemluvit s těmi Němci. Je zde však jazyková bariéra. Pokud si budou povídat Čech z Němcem, tak si řeknou, že nejsou tak špatní, zjistí, že mají stejné problémy. Trvám na tom, že by se Němci měli učit česky a Češi německy, někdo bude mluvit hůř, někdo lépe, ale to je jedno, ale řeknou si to z očí do očí, a ne přes politiky, to se vždycky zkrusí, ale ty lidi dole se domluví daleko víc problémů by se odbouralo. Jsou takové případy. Vzniklo to tím, že naši lidé, když tam pracovali, byli nuceni tam s nimi komunikovat, zjistili, že tam jsou dobří lidé, ale taky oškliví lidé, protože tam je pracovní nasazení strašlivé, byli zvyklí - děláš - neděláš má furt stejný peníz, kdežto tam to se musí skutečně dělat. Ale ti naši lidi byli donuceni se s nimi domluvit a tam se navázalo spoustu kvalitních přátelství. Už se i tak malinko domluví, navštěvují se navzájem, stýkají se. A tam už potom začíná - říkají, to už není takový Němec, vždyť žije jako já normálně. Česká hospodyňka řekne, ona má takovou vymoženost, vždyť já si to dnes mohu také koupit, vyměňují si recepty. Nebo - ona má takto upravený byt. To jsou takové maličkosti. Je toho dnes již hodně - jde přes to gasteirbeitry. Styky jsou tady a je to dobře. Česká strana řekne - to není nepřítel, to je člověk jako já. I ten Němec řekne, ten Čech žije kulturně, je inteligentní, má hezký rodinný zázemí a není to žádný dráteník. Ale to chce čas, je zatím krátká doba, abychom z toho vyvodili nějaké důsledky, ale je to tady v každém případě.

Musím se pochlubit - společnost Baltazara Neumanna dosáhla toho, že školky tady v Chebu - jsou dvě, jedna v Lubech - začínají už s těmi malými dětičkami mluvit německy. Je to česká školka s výukou němčiny. Ty malé dětičky začínají žvatlat málo, ale žvatlají, ale už mají v uších

tu němčinu. Když rodiče ho dají do školy, kde mají návaznost výuky intenzivní v základní škole, a vyjde tu školu, to dítě se už domluví. A to je ten dobrý začátek. U těch malinkých dětí, ty se daleko rychleji učí, než když tady vidím, máme tady kursy němčiny, jak se trápí. To malý dítě to pochopí bez problému. Tady si myslím, že je začátek. Až ty děti za 10 let vychodí školu, tak se svým vrstevníkem bez problému domluví a to je dobře. Všem mým známým vyčítám, že se nedomluví česky, staří sudetští Němci znají trochu česky a snaží se. Neblokuji se tomu a snaží se. A já jim říkám, když vyžadují němčinu, jako jeden pán mi říká, tady se vůbec nedomluví, on se mnou nikdo nemluví, ale já říkám - tady jste v Česku, u vás se s námi taky nikdo nebaví česky. My když přijdeme do obchodu, tak taky mi řekne, když na ni spustím ... Tak jim říkám musíte taky začít - my už máme ty školky, teď jste na řadě vy. Oni to samozřejmě potřebují taky, když sem budou chtít jezdit nebo podnikat tak se musí naučit česky ne anglicky. Nebo se Čech, který u firmy dělá, musí domluvit - ano, ale já si myslím, že ti, co podnikají tady, by měli znát česky. Protože tady jsou. Oni se vymlouvají na to, že je čeština velice těžká, kterou zvládá jen silný jedinec. Pořádáme letní akademie, kterou vede prof. Bolt, z Evropského Komenia, kde mají intenzivní výuku českého jazyka a můžu vám říci, že je hodně těch Němců, kteří umí velmi dobře česky, umí písničky, mají snahu, ale je to velmi mizivé procento. To jim opravdu vyčítám, že oni by měli, ne jenom jednostranně. Pro Čechy je tedy čeština také těžká, také s tím bojují. Záleží na obou stranách, jak se to bude vyvíjet. Já to vidím spíše černě to soužití.

- A co soudíte o Češích a Evropě?

Češi zatím nejsou připraveni do EU, tím myšlením. Když přijde český řemeslník do Německa, tak umí všechno, to je ještě pořád, že český řemeslník je na úrovni německého inženýra. Ale to myšlení máme v sobě, alespoň větší část, a to tím, že nesnáší různé národnosti, jako třeba Němce, ale bude, musejí se s tím smířit, že tady budou, tak jako Češi můžou tam k nim.

Respondent č. 12

- Jaká je spolupráce vaší školy se sousedními německými školami za hranicí?

Spolupráce s Němci nebo s německými školami se podařilo navázat již v té době, když se otevíraly hranice, to bylo 2. února 1991 a v ten den jsme hned navázali spolupráci jako první škola v okrese se základní školou v Bavorské Rudě, kde byla ředitelkou paní....., je pravdou, že ta iniciativa vycházela z jejich strany, protože já byl v den, kdy se otevíraly hranice druhý den ředitelem, zkušenosti žádné a od té doby jsme rozjeli spolupráce s touto školou, kde je pouze 1. stupeň, což je problém, protože naše předpisy trochu omezují pohyb, respektive výjezdy našich dětí do zahraničí, děti z 1. nebo 2. třídy správně do zahraničí jezdit nesmějí, ale přesto tam jezdíme s dětmi s 3. a 4. tříd s tím, že se nám podařilo navázat kontakty s panem starostou Gabrielem v Německé Rudě a díky tomu máme například plavecký výcvik v bavorském, díky tomu, že ty obce jsou spojeny, tak máme plavecký výcvik zdarma. Pro nás to jinak znamenalo jezdit denně do Klatov, takhle je to pro nás 3 kilometry.

Takže je tady taková další věc. Každý rok děláme s dětmi společný výlet. Například loni na konci března jsme dělali výlet k pramenům v Řezné, to je na naší straně, pod Pancířem, to

znamená, že nejen, že tam jsou společně ty dětičky, ale vyměňují si názory ty kantoři. Je pravda, že by spolupráce mohla být ještě větší, ale bohužel dodnes existují na obou stranách určité zábrany a předsudky. Já jsem třeba nabízel německé straně, po dohodě s našimi vlekaři, že by měli takové permanentky, jako mají třeba naše děti na lyžování, které jsou cenově velice výhodné, takže by je mohli dostat tady u nás, ale zájem byl nulový. Mají tam svoje a naše jsou výhodnější a lepší i z hlediska orientace svahu. Je to trochu škoda. Je to podle slov pana ředitele Marka je to zakořeněným myšlením, hranice padla, ale myšlení tu je. Já jsem třeba ze začátku, když jsem začal rozvíjet ty vztahy...

... ale já tvrdím že nejsem ... pro mě ta Šumava je na český a německý straně, takže pro mě ty hranice nejsou důležité – identita je Šumava a pak teprve Čech. K češtví jsem se vždycky hlásil, i když ze strany maminky jsou příbuzní z Rakouska, ale prostě je to region, kde žiji, jsem tak často na druhé straně, že pro mě Velký Javor nebo ... jezero je totéž jako Pancíř. Německy umím celkem solidně, a dnes je problém třeba s televizí ČT jedna a dvojka tu nejde a úroveň našich televizních pořadů je zoufalá, co si budeme povídat, 2 kde jsou dokumenty, nám tu nejde, takže chytám hodně německé stanice.

No ale dovolím si říci, že daleko užší spolupráci máme se školou ve Zwieslu, to je 2. stupeň, ... a tam právě s ředitelem Sternem, kdy v podstatě každoročně děláme x společných akcí, v oblasti životního prostředí, kdy například loni v květnu to bylo čištění Řezné, to byla společná česko-německá akce, my jsme to dělali tady ze začátku od nás od té obce až po vlastně po Horskou Řezná, která teče v podstatě až do Černého moře, a nebo děláme společně měření kyselosti Ph znečištění z naší strany ... vlastně není žádné. Příčina je jasná, máme zde špičkovou čistíčku, takže o nic nejde, oni musí přiznat, že zdroj znečištění je na jejich straně... takže to bychom chtěli letos udělat, protože oni mají již představu, odkud to znečištění jde.

Další čtyřdenní akci jsme dělali v jihočeské části Šumavy, tam se to týkalo oblasti ... Byli jsme na Plešném jezeře, na Kleti společně s německými dětmi. Takže to byla další aktivita. Dělali jsme to například proti poškození kůrovcem, vlastně v oblasti Černého jezera. Například letos chceme dělat na poškozování krajiny, respektive národního parku zimní turistikou, na podzim poškozování krajiny letní turistikou. Takže takovéto aktivity děláme společně, a pak děláme vyhodnocení těchto společných akcí a plán na další rok.

Další věc děláme, že se setkáváme jako ředitelé, mě už automaticky zvou. My jsme se domluvili, že máme společnou problematiku – drog. To jsme probírali, že u nich je stejná situace jako u nás. Značná část obyvatelstva Železné Rudy je zaměstnána v gastronomii a vlastně z toho vyplývá, že rodiče jsou často zaměstnáni po večerech eventuálně po nocích, sobotách a nedělích a obdobná situace je v Německu. Dnes není výjimka, že děti mají kapesné i dva tisíce korun. Právě třeba ředitel Stencl pozval poradou ředitelů z okolí i z Bavorska. Nebo jsme tam řešili problematiku matematiky na 2. stupni. Problémy u nás a v Německu jsou dost podobné.

Naše škola je výrazně náročnější. Např. několik našich dětí šlo třeba do Německa nebo do Rakouska studovat a naše děcka jsou bez problémů, ale ze začátku je výhoda, že mohou se učit ten jazyk.

Na druhou stranu je otázka zda je správné ty děti přetěžovat...

My máme spolupráci s další školou, ale ta je v Itálii – německy mluvící, děti tam jezdí každý rok, ale je problém s předpisy ... v podstatě ta děcka by podle předpisů neměla, hledáme takové cesty, aby se tam děcka dostala, vlastně to neodpovídá našim školským předpisům, to znamená, že pořadateli se stalo SRPŠ. Škola to v podstatě nemůže.

Od 4. třídy máme výuku německého jazyka, děti se v podstatě domluví, ještě bychom do budoucna chtěli dostat sem nějakého Němce, třeba z té Bavorské Rudy.

- Učí se také na německé straně česky?

Učili se česky ve Zwieslu ..., ale nyní přestali, je to nereálné. Pan ředitel Stern se naučil poměrně dobře česky – je to Bavorák.

-Jak spolupracuje s euroregionem Šumava?

Spolupráce s euroregionem – byly připraveny ještě nějaké akce, navrhuji věc, že když jsme tam jezdili na plavecké závody, tak se dělily děti na skupiny,... tady jsou Češi, tady jsou Němci. Navrhl jsem, aby vznikly skupiny smíšené. Chci, aby mezinárodní hranice padla. V podstatě by hranice měla padnout ...

V Železných Rudě je blok paneláku, polovina patřila KNV a pak to koupil nějaký Němec... To je z jedné strany. Je otázka kam ta Ruda pospěje. Řada žen se v Německu prodává ... Pokud vzniknou Spojené evropské státy, tak ten vliv Německa nebude.

Tradice národa je třeba zachovat, na druhé straně nacionalismus, který v nás je, je asi moc silný... Fakt je, že co je dnes v Americe ..., nepovažují ji jako vzor, ale že vedle žijí Angličané, Němci, Češi a dokáží vedle sebe žít, a řeknou, my jsme Američani, to považují za ideální. To rozdělení, které tu je – já jsem Čech, já jsem Němec, a ta hrůza, která vznikla, já jsem Moravan, to nevede k ničemu dobrému, to naopak vede k tomu, co vidíme dnes v Jugoslávii. Proto si myslím, že v USA je to lepší, a přitom si tam zachovávají ty komunity, ty své tradice dodnes.

-Jaký je tedy zájem o spolupráci z německé strany?

Při konkrétních akcích je vidět rozdíl. Oni nemají zatím tak velký zájem. Je problém vybírání dětí na akce. Měl jsem představu, že vybereme 20 dětí z Zwieslu a 20 dětí od nás. Zatím je to tak, že je větší skupina od nás a menší z Zwieslu. Děti z Zwieslu nemají zájem. Je asi 10 dětí, které jezdí pravidelně. Je to rovný vztah mezi dětmi. Já si myslím, že dnes ta ekonomická otázka, vzhledem k tomu, že rodiče pracují v Německu, nakupují zde, děti jsou velice dobře oblečené.

--Máte nějakou spolupráci s euroregionem?

Spolupráce s Euroregionem. Předkládám projekty do ...Stah, tam je dnes centrum regionálního rozvoje... My, jako obec, jsme třeba přispěli na čističku, takže naše obec je v každém případě členem. Měl jsem představu, že bude více akcí. Přihlásily se další obce, což je optimálnější, než aby pracovalo třeba jen 6-7 obcí, že je lepší dát těch peněz méně, ale aby je zapojilo obcí více. My s tím pochopitelně souhlasíme... Snažím se, pokud to lze, aby ty akce byly hrazeny kompletně, ale někdy si děcka přispívají třeba na občerstvení. Z naší strany je zájem, ale i ze strany z Zwieslu. Když děláme akce s Zwieslem, tak jednu akci platíme my a další onil... Začátkem června se bude konat fotbalový turnaj, a ten třeba platí ...

Problematika Železné rudy - struktura obyvatelstva. Největším problémem je to, že obyvatelstvo, včetně středoškoláků a vysokoškoláků, není ustálené... Chybí zde jakákoliv tradice. ...To je jedna z příčin, proč nedokážeme tahnout za jeden provaz. ...

- Jaké jsou místní aktivity a případně organizace spolupracující přes hranici?

Je zde Železnobrodský klub, vede ho pan Kalina, který umí velice dobře německy, je to velice inteligentní člověk, takže má naději to někam směřovat, tím nemám na mysli jenom k Němcům, ale Železnou Rudu někam orientovat. Myslím, že velice rozumný je i starosta, který má skutečně snahu spolupracovat se starostou Gabrielem, to znamená spolupracovat přes problémy, který tam mají. Třeba znečištění toků, ovzduší. Jsou velice dobře jazykově vybavení. Teď je reálná šance někam to směřovat. Ze začátku jsem narážel na špatné vztahy jako např. mne kritizovali, že jsou mé vztahy s Německem velmi blízké, že to není dobrý, že jsem se poněmčil nebo já nevím co..., ale tohleto je dnes jiné, pokud chceme jít do Evropy, tak musíme jednat i s tou druhou stranou. Jsme přeci jenom lidé... snad to dnes lidé trochu chápou. Snad by se ta elita dala trochu dohromady. Specifikum Rudy je to, že mnoho lidí nemá k té obci vztah. A to je právě škoda. Je to vidět na dětech. ... Mladí lidé odsud často odcházejí do Plzně. Je zde velká migrace. ...

-Jak se projevují bývalí sudetští Němci?

Problematika sudetských Němců se zde neprojevuje. S těmi, s kterými se stýkám, není problém, to jsou lidé, kteří sice vzpomínají, dnes když padla hranice se jsou podívat, ale dnes je jejich domov Německo.

Němci, kteří vždy žili v Bavorsku, tvrdí že není důvodu, proč by měli být podruhé odškodněni, oni vlastně byli již odškodněni Německem po druhé světové válce, tím že dostali pozemky. Toto je skutečně historie. Domy zde kupují na nějakého Čecha, Němec jako fyzická osoba nemůže dům koupit, jen firma.

Je zde spousta bordelů, herna, kasina, na druhé straně nejsou. Jezdí sem hlavně z druhé strany. Zde se nabízejí i jiné služby za lepší cenu, v bezprostřední blízkosti. Majiteli nevím kdo je. I když to každého rozčiluje, tak se s tím bohužel nedá nic dělat. Projednáváme to na sociálce, na drogovém, protože je to pro děti zde specifické, Ta morálka je jiná, rodiče jsou tolerantnější.

.... Podle spisovatele Klostermanna – žil v Rakousku, psal česky, podruhé německy a dnes uznávají Češi i Němci. Dělení lidí podle národů je jedna z příčin konfliktů mezi národy. Ano, udržme si své tradice, třeba i svůj jazyk, ale nebuďme takovými vyhraněnými nacionalisty, co si myslím je typické právě pro tu Evropu. Regiony vlastně mají třeba u nás větší vztah k Zwieslu, než třeba k Ostravě. Takže skutečně není potřeba ten stát a vláda. Praha je pro mne hlavní město, nádherné město, sídlo vlády, ale dovedu si představit vládu třeba i v ..., uměl bych si to představit. Federalizace by byla skutečně jednou z cest, mě třeba začíná děsit v současné době představa toho že Velká Británie by se měla rozpadnout na Skotsko a Velkou Británii, opět další riziko konfliktů nebo Belgie Valouni – Vlámové, taky představa rozpadu. Jak se to bude rozpadat dál, to se dostaneme do středověku. Byly by zde státy, které by si zachovaly tu identitu, byli by to Skotové, Velšané, Angličané, Češi, ale byli by jsme v jednotné Evropě. To bych si uměl představit.

3.4. NOSITELÉ S PŘEVAHOU VAZEB PLYNOUCÍCH Z ÚŘEDNÍHO STYKU

Respondent č. 13

- Jaká je situace v pohraniční obci a jaká je spolupráce obce přes hranice?

Ještě nedávno byla Železná Ruda obšancována pásmem. Najednou uvolnění, liberální systém. Chybí zde společenské povědomí jako třeba na Moravě, kde se rodiny zachovaly, kde pamatují dědky a pradědky, kde zůstala původní kostra obyvatelstva, situace je trochu jiná než u nás. Neslaví se zde například Velikonoce, protože někde je spousta ateistů, ale někteří přišli z místa, kde se polévali vodou, jiní, kde se šupali pomlázkami, jinde zase větvičkami z jalovce a zkrátka každý pes jiná ves, takže nakonec se neslaví vůbec. Nestačilo se to zintegrovat. Takže to je z kulturního hlediska. Snažíme se zavést pouť – 6.9. Pany Marie.

Takže pokud bychom chtěli zavést nějaké kulturní tradice, museli bychom zavést německý, protože tady vlastně to obyvatelstvo bylo vesměs německý, před válkou zde bylo podle sčítání 4600 Němců a 336 Čechů, to byli financové, pošťáci, hoteliéři, ostatní sedláci a jiní byli Němci. To je nutné si přiznat, a nikdo to nezapírá. Projevuje se zde český patolizalství u těch, kteří čekají, co kápne z Němců. To je Ruda a okolí. Tak se dost Čechů chová.

... A co se děje v naší republice jak ve velkém, tak v malém, je takový protektorát ...bez toho gestapa, je otázka najít asi správnou míru českého zdravého patriotismu. Největší problém nás do budoucna čeká neustále informovat, mluvit s lidmi, pokud vím na obou stranách. Nezamlčovat si názory, problémy, ... tak se zvyšuje tlak. Ale jde o to, že hrozí, že když se budeme chovat tímto způsobem ještě nějakou dobu, tak vypěstujeme podhoubí takového českého nacionalismu u nás, tak jestli ten německý vliv dál poroste, tak to může skončit potom nepěkně. Proto si myslím, že jestliže chceme, aby český národ zůstal zachován, tak bysme potřebovali tlouct na tu strunku našeho vlastenectví. Jsem rozčilený na ten dnešní stav, protože jsme se jako národ vybarvili ať už politicky, nakonec jsme se ukázali jako národ ... , podvodníků a zlodějů, a že ti poctiví lidé dostávají ze všech stran na frak, ale jsou. Jde o to dát jim drobek zelenou a těm ostatním dost. Teď jste se předvedli, to nejde ale po dobrém, budeme muset toho džina dát zpátky do flašky, ale to je problém. Já si myslím, že musí přijít přísnost, ale jak to ukočírovat. Musí se jet na rovínu, musí se chránit ten právě slušnej poctivej člověk, který je vychován ve vlasteneckých tendencích. Zde v Rudě by se poctiví lidé našli.

... Televize Nova zde o nás natočila nepravdivý pořad Na vlastní oči, kde zde projeli vietnamskou problematiku, udělali z nás blbce doslova, konkrétně ze starosty a ze mě a z obyvatel Železné Rudy, obecně. Vychválili Vietnamce tak, že bysme měli být rádi, že tu ještě jsou. Lidé udělali proti tomu sami podpisovou akci, 80% se pod to podepsalo. Česká dušička ještě spí. Je třeba udělat nové české obrození. Jako třeba Nagano co udělalo, to je třeba zahrnout asi do úvah o českém národě, to jsou cenné signály. To se nikdo nedoví, jako o tom hokeji z ulice.

- A co ty kontakty s Němci přes hranice..

Kontakty s Německem jsou, co je známo nemáme problém, po té státní správě do Bavor jezdíme, velice úzké vztahy máme, dohody, snažíme se dál spolupracovat v oblasti reklamy a turistického ruchu, abychom jako prezentovali tuto oblast, společně narážíme v jednání na to, že

oni nedokáží pochopit, že něco nejde... a my už jsme jim vysvětlili proč, že u nás je taková svoboda, že úřady nemají takovou pravomoc jako u nich, že my nemůžeme zakázat Vietnamce, jako oni, a oni i když s námi jednájí na úrovni, jednájí s námi čestně, mají nás stále za blbce a bordeláře, ... oni vědí, že Rusové jsou chudí, že tam mají problémy, ale mají z nich respekt, protože dostali od nich přes držku. My si musíme získávat respekt. Můžeme být součástí Evropy, jako když slyším Klauze a jeho partu, těm bych..., to už hraničí z vlastizradou, co oni dělají, protože to tahnou jako, že národy Evropy splynou a náš národ se rozplizne a pryč. Ne já si myslím, že jsme od pána Boha něco dostali, máme historii, máme na čem stavět, máme český stát, český království, Karla IV., měli jsme Husa, Komenského, kteří byli velikáni, máme český jazyk – máme ho zapomenout? Ne! Jsme povinni pěstovat český národ, a snažit se ho vypucovat, čistit, snažit se co českému národu daný, že máme talent na leccos, jsme Češi, musíme si umět poradit. To je nám daný a je naší povinností to rozvíjet a nezapomínat na historii. Dnes když slyším o NATO, tak já si vzpomenu na Mnichov, já jim nevěřím ani celému NATO nevěřím, nemám důvod jim věřit, tam se nic nezměnilo od té doby Mnichova, přestože měli zkušenost z druhé světové války. Já osobně bych si bral příklad z Izraele. Na nikom nich nechce, dokážou makat a dělají si svůj pořádek a dokázali si z něčeho vydupat stát. V historii dostali zabrat – holocaust apod. Jsou sví a nejsou v žádném paktu a uhájí se a jsou menší než my. Na tom bych stavěl – jako je to v tý básni od Nerudy – Bude-li každý z nás z křemene, bude celý národ z kvádrů. A ta vychvalovaná západní Evropa i Amerika je podle mého názoru před krachem, protože všechno je to balamucení, protože politici nerespektují ta nepsaná pravidla, kterými se řídí lidská společnost. Já vidím jednu možnou budoucnost. Říkat lidem pravdu, i nepříjemnou, přitvrdit ale ne kvůli tomu, že je to sociální demokrat, levičák nebo pravičák, ale kdo se poctivě živí, kdo něco přináší pro společnost, budeš mít veškerou podporu státu. To, co je škodlivý, to se musí omezit. Já jsem přirovnal ten problém k Vietnamcům, to je nádor, my jsme jim na státním pozemku zakázali prodávat a oni si pronajali soukromou budovu od soukromníka, tak na ně nemáme. To je věc ekonomická. To je příklad lidem, jak se dá vydělávat na lumpárnách. Stát to podporuje, je z toho korupce, problémy zdravotní, nekontrolovatelný pohyby po republice, jako když nám zde zasévají tuberkulózu, já si myslím, že každý národ by měl být doma, a dělat si pořádek tam. To je otázka lidská, abychom dokázali, že jsme homo sapiens, protože už nemáme kam utíkat, už nebude žádný Kolumbus, už neobjeví Ameriku, musíme srovnat na tomto světě, je to že starý směry, ty systémy, které máme zavedené a my budeme muset přehodnotit otázku existence člověka z mnoha důvodů z hlediska ekologického, a jak se srovnat a vůbec, jak říkají Slováci – Dobrých lidí sa vela zmesť.

- Ještě jednou k těm vztahům s Němci....

I když zde nesmí Němci, pokud jde o nemovitosti, nic kupovat, je zde již mnoho v jejich rukou, penziony apod. To je ta krátkozrakost našich lidí, je tu v Nýrsku fabrička, kterou má Němec. My jim zde děláme spíše služby, jezdí tam naše lidi na práce podřadné, vnucují se jim, když tam dostane 1000 – 1500 marek výplatu, tak má vlastně dvojnásobný plat. Jsou tam různí šéfové, některý je přísný, vyžaduje práci a jako člověk je dobrý, ale většinou jsme tam jen jako podřadní. Musíme si udělat pořádek doma, jinak se s tím nedá nic dělat.

Je to i v historii. Třeba před 100 lety zde zakládala česká menšina na Šumavě, Národní jednotu pošumavskou. A vzešla proti tomu taková vlna odporu z německé strany, že ... že

Němci začali členy národní jednoty bojkotovat. Samozřejmě tam, kde je 10 % menšiny a je bojkotovaná, je to snadné...

...Takže tohleto už tady je. Myslím si, že je zapotřebí dávat moc pozor na to, že když jakákoliv organizace politická nebo nepolitická začne za něčím podobným a snaží se vyplavat výše, než jsou ty ostatní, to máme příklad u Hitlera, ten to udělal až tak, že německý národ byl nadlidská rasa, ale ono se to lidem líbí, když se jim začne říkat, že jsou lepší než ti druzí proto a proto, a důvody si najde vždycky. Bývalí místní Němci dávali na opravu kostela, a na kapli sv. Anny, ta byla na jejich náklady postavena. Byla podle starých fotek obnovena. Jednou za rok sem přijedou na pouť. V červenci sem jsou z Zwiezlu pěšky před hraniční přechod. Jednou jsem se toho zúčastnil. Bylo to krásný.

Je zde Železnorudský klub, kde je pár místních podnikatelů – inteligentů, výtvarník, karikaturista, kromě jiných je to zdejší elita. Sám chodím mezi věřící. Záleží nám hlavně na národě – asi nevíte, že existuje "Modlitební stráž". Každý den v měsíci má jeden křesťanský sbor v určitém městě stráž za národ.

... Je zde většina těch objektů rekreačních, hotely, penziony, bordely.

Zmizeli vlastníci těch původních hotelů a penzionů, v době železné opony se z nich staly rekreační střediska podniků nebo fabriky. Po převratu se to privatizovalo, něco je státu něco soukromníkům, různě se to přelevná, vlastníci jsou někde v Praze nebo Plzni, nebo jinde a zde je správce. Ten začne, aby ušetřil, nechce platit popelnice, odpad se vozí až za Klatovy apod. problémy. Těmto lidem nezáleží na tomto místě, chce jenom nahrabat, a když zjistí, že to není tam jednoduchý, tak zmizne a my máme taky 4 nájemníky za rok. Záleží na tom správci, pokud to bere na vlastní, tak to není problém.

... Máme zde 8 bordelů, lidem nestačí už to, že mají 100 % zisk, když tam má kurvy, tak má 200%. Němci sem stále jezdí. Je to velký problém. Proč by měla místní samospráva tento úřad podporovat, když nezařídila, aby zmizeli Vietnamci z Rudy, tak proč bychom je živili. My je nepotřebujeme. Já jsem před státem odpovědný za tento úřad, a dodržovat zákony a z druhé strany vidím oprávněné výtky občanů, kterým neumím pomoci.

Respondent č. 14

- Jaká je konkrétní přeshraniční spolupráce?

...v rámci projektů PHARE to byla úprava hraničního přechodu... Projekty jsou schváleny. Projekty, které se dělaly v Železné Rudě, tak ty se vezly roce 1994 na podzim do Prahy a letos (1998) se to zahájilo, tak to si vemte..., .. udělal se dvojnásobek a z naší strany tam stály Avie, takže pro předjetí zbýval jeden pruh, a když jela kolona vozidel z Bavorska, tak nebyla šance se hnout. Divil jsem se, že se tam nestalo žádné neštěstí, byli tam chodci, cyklisti. Konečně se to podařilo. Před Prachaticemi se dělá plynovod ... Volary – Lenora z prostředků z roku 1995. My máme na hranici mezi Bavorskem území pěti obcí – z toho třeba Horská Kvilda nebo Modrava 50 lidí, trochu ten průměr zvyšuje Železná Ruda, která jako město má řádově 1000 lidí. Takže je to obrovské území málo osídlené. Ta malá obec nemá na to, kdyby se tam dělal vodovod nebo něco jiného, neseženou tam vlastní stroje, nejsou schopni si vzít půjčku. Nebo zda by ti lidé byli schopni platit ty poplatky. To je nutno vidět do budoucna. Takže je to problém. Ty obce dneska

z čeho můžou žít? Ještě když jsou zde zákony parku. Prostě ten park nedovoluje ten rozvoj, takže my chceme do budoucna, aby tam žili z větší části z turistiky. Už je to vidět např. u Prášil – dříve to bylo za dráty, já jsem se tam dostal v roce 1991, tam se dalo koukat skrz baráky. Dneska tam lidi nejsou schopni nic udělat. Tam kdyby byl někdo, kdo třeba by opravoval kola nebo loni se tam otvíral nový turistický přechod Prášili -, otvírala se tam chata, klubu Českých turistů tam kdysi byla. Ta obec zaznamenala obrovský skok, kdo tam přijede dnes, tak to tam nepozná. Když jsem měl možnost to sledovat, jak se to rozvíjelo, tak dnes už to chce další konkurenci, třeba té restauraci. Už se tam zase něco rozjíždí, těch cyklistů tam projíždí přes léto, kdyby si tam někdo otevřel opravu běžek nebo kol, tak by to byl zlatý důl, obec si tam udělala vlastní informační středisko, to se mi líbí. Tak si představuji, že by do budoucna měla takto vypadat všechna příhraniční obce.

- Jak funguje podávání projektů pro euroregiony, jak je organizovaná práce u vás?

Pro všechny euroregiony platí stejná pravidla, euroregion si může stanovit hranici na projekty, jsou vyhlášeny výzvy třeba v MF Dnes. My jsme čerpali peníze z roku 1997, u některých obcí se to rozjelo, protože za tu dobu jsou to stovky malých projektů, jsou to miliony korun, třeba na publikaci, nebo mezilidské kontakty. Některý okresy dávají třeba koncept studie pro Šumavu, nebo větší celky, de fakto pro Plzeň, víme, že Plzeň nebude mít vztah k Šumavě, má jiné problémy než Šumava, která je geograficky specifická, protáhlé pásmo přes několik okresů, tady vlastně nastane zlom, hranice, tzn., že část bude v Budějovicích a část bude v Plzni. Jsou tam rozdíly v nákladech, minulá období jsme měli od tisíce do pěti tisíc, teď se to zvedlo na 10 tisíc ECU, ale znovu opakují, bude se to dělat tak, že někdo dá tři projekty, ale dostane na dva, nebo se eventuelně domluví, jestli má některé priority. Na druhou stranu je dobře, že ten zájem je, vždy tam musí být stanovisko – vyjádření bavorské strany při tom schvalování. U žádosti musí být kontakt na Bavorsko – konkrétní jméno a organizace. Z bavorské strany je to stejné, ale oni dostávají malou částku.

Vymysleli jsme akci – v lednu je výstava cestovního ruchu v Brně a my jsme požádali v rámci fondu malých projektů o to, abychom dostali příspěvek z Bavorské Rudy, že bychom zkusili udělat společný stánek jako Klatovy a Baierische Eisenstadt... Teď chceme udělat takové okénko nebo mikroregionek Železnorudsko,... tam budou mít společnou expozici. Ty Němce to nebude stát nic, takže s tím jejich starosta souhlasí. Velice byl překvapený tou nabídkou, protože to nevyužíváme jenom pro sebe, ale pro přeshraniční efekt, bude tam malá dechová hudba z Čech a jejich typická hudba, ty bavorské melodie, oni mají větší možnosti propagačních materiálů, takových brožur má jen Bavorská Železná Ruda x. Na tom oni šetřit nebudou. My jim zajistíme dopravu autobusu do Brna a tam to bude zaplacený.

Na žádosti je formulář – to musí každý vyplnit, aby se vědělo, co bude která strana financovat. Na mládež je toto také – ten fond malých projektů. Jsou tam školy, je tam ta akce Okno, to Železnorudsko. Pro středoškoláky je to ověřený, dostaneme přehled projektů, pak se sejdeme a rozhodneme, komu ten projekt dáme.

Gymnázium v Klatovech má pěvecký soubor v rámci školy, mohli by zpívat v Německu, tak by mohli požádat o příspěvek. Pak jsou akce sportovního typu nebo akce „Co nás spojuje“, v rámci fondu malých projektů. Byla to akce, kterou jsme chtěli s Klatováky trochu zveřejnit myšlenku ..., bylo to ve spolupráci s charitou a my jsme v rámci toho dne .kdy se to

propagovalo, přijel i Plzeňský biskup, udělali jsme výstavu z těch škol Klatovy, Sušice ... mají družby, navštívili jsme školy – pak byly školy pasivní a nakonec jsme to museli udělat my, svážen exponáty z celého okresu, byly to výtvarné práce, na které se děti z Bavorska jezdili koukat a v kostele bylo v sobotu vystoupení amatérských souborů ze škol nebo smíšený soubor z Domažlic, který diriguje jeden člověk ze školy v Domažlicích, ze Sušice, část z Bavorska, z Čech ... Část se konala v místě uvažovaného hospice, ... byla to jedna z povedených akcí, která stála hodně úsilí a času. Dělalí na tom dobrovolníci. S těmi lidmi v Německu jsem to vyřizoval já, protože mě znají, musel jsem zajisti stravování, parkování autobusů apod.

... příště to spojíme se sportovními akcemi. Většinou jsou tam lidé, kteří se znají z Bavorska, a rozšiřují se tím známosti.

- Jak hodnotíte podle svých zkušeností vzájemné vztahy mezi Čechy a Němci?

Hodnocení postojů Němců – já osobně jsem se nesetkal z žádnými problémy. My jsme tady na hranici – pomáháme si i v posledních věcech člověka, třeba v nemocech nebo v neštěstí po bouračce, nebo jak s dětmi, kteří zůstanou sami, kam do útulku apod. a tak i oni nám pomohou. Najdou se i nervozní lidé, že řeknou“ No to se sem Němci hrnou“. Ale to nejsou takové problémy. Byli tady problémy – přijeli sem i novináři z Bavorska – prostě Němci nám sem vozili odpadky, ještě se to děje, už se na to i na hranici připravili, mají modré pytle – ráno auto vyjíždí brzo a uklízí odpadky. Nebo jsou problémy s parkováním, u nás je pro ně pokuta 500 Kč nepatrná, parkují tak, že doma by si to nedovolovali, např. v parku. Byly případy, že Němec přijet okukoval dům a řekl: „já jsem tady bydlel“. Stačí mu jen nostalgie a pak odjede. Zatím nemáme starosti, že by chtěli Němci naše nemovitosti. To se stává spíše u Chebu. Oni spíše dávají příspěvky na obnovu hřbitova, oni si jednou za rok udělají procesí – zatím bez problémů – ale počet rok od roku ubývá, protože jsou již staří – je tam málo mladých.

.....názor na Benešovy dekrety. To je složitá otázka, protože se v té historii musí jít až někam hluboko před válku. Vlastně vždycky se něco vyvíjelo z něčeho. To že předválečný stav, válečný stav potom těžko se vrátit do role tehdejších lidí, kteří zažili ten odsun, nebo přišli o někoho v průběhu války atd. takže si těch 6 let války ... tím nechci říci „oko za oko, zub za zub“, ale musí se vrátit nejen válka, ale i předválečná doba. Oni mluví o vyhnání, ale neříkají, že naši lidi museli opustit Sudety, někdy doslova na kole. Já si myslím, že ... vyvolá to reakci, ale ... které zlo je lepší. Setkal jsem se kolikrát s bavorským předsedou ..., řekl bych, že i u něho došlo k takovému posunu, to co před několika lety, kdy prostě ... oni ti Bavoráci de fakto záštitou z jejich zákonů ty sudetský Němce, ono to potom záleží i na době, teď třeba před volbami, jak v Bavorsku – něco vytáhnou, něco se slíbí, síla těch Sudetáků není zanedbatelná, zvláště v tom Bavorsku, i když v tom Bavorsku je situace jiná než ve Spolku - takže já říkám každý zásah zpátky vyvolá něco dalšího, zase to nahraje republikánům atd. ... Kluby českého pohraničí tady nefungují – vím, že je v Plzni, ale já jsem se s tím nesetkal, zde se to neprojevovalo, ale to se týká Klostermanna, to je záležitost kulturní, např. byla výstava o Klostermannovi v Pasově.atd.

... Němci nejsou jediní, kteří zde nakupují nemovitosti, nakupují Američané, Rusové... kdyby se udělal statistika nebyli by Němci na prvním místě. My jsme pomáhali některým firmám rozjet filiálku, takže jsme jim pomáhali pronajmout haly, je tady oční optika, ty mají

v Mnichově hlavní sídlo, tady to funguje bez problému, firma nabídla značné množství pracovních příležitostí.

... podnikatel do projektů nemůže, mohou to být jen města a obce jen neziskové organizace, firma by mohla jen přes město. Nelze soukromé firmě ... můžou vstupovat do různých akcí ... Někdy podnikatelé riskovali.

- Jak vypadá organizační struktura euroregionu?

My máme v regionu čtyři komise – jedna je pro kulturu, jedna pro dopravu, jedna pro hospodářské záležitosti, jedna pro turistiku, na druhé straně to mají jako Arbeitsgruppe. Já jsem třeba byl na zasedání komise pro turistiku, byl jsem v Linzi na zasedání komise, kde se zrodí myšlenka společný mapy, např. chceme zmapovat cyklostezky, je to moderní, dá se na tom vydělat. Komise to bere na vědomí, aby věděli, co lze v tom oboru očekávat, kolik to stojí apod.

Já dělám na půl úvazku a pak ještě na okrese a sekretářka v Prachaticích končí a tak to postupně převádím sem do Klatov, abych to zvládnul. Předsednictvo Euroregionu svolává předseda a já pošlu pozvánku a koná se to v různých městech, aby se to objelo a předsednictvo je patnáctičlenné jsou tam všichni čtyři přednostové našich úřadů a jsou tam starostové v zastoupení podle jednotlivých okresů. Tzn. zhruba po čtyřech z každého okresu. To se volí - to je rozhodující, sejde se jednou za měsíc, aby se rozhodlo, ale organizujeme to my. Třeba přišel návrh z Teplic, tam je fond z PHARE na obnovu lesů, chtěli jmenovat někoho do toho výboru, na mimořádném zasedání se předsednictvo usneslo a předseda navrhl pracovníka přes lesnictví a já jsem napsal, že za Euroregion tam je tento člověk. Potřebujeme sekretariát, aby někdo byl a vyřizoval tu administrativu. Jsem domluvený s agenturou, to je firma manažerská, která mi pomáhá s tím, že se lidé na ně obrací za mě. Oni se zavázali, že pomůžou a vyrovnají si to v projektech. Je nutné, aby to dělalo více lidí ...

Respondent č. 15

- Jak je to s organizací euroregionu u nás a v Německu?

Největší rozdíl ve struktuře euroregionu spočívá v tom, že na české straně jsou členové obce a jiné právnické osoby, kdežto na německé straně okresy. Tím je to pro ně samozřejmě jednodušší, čtyři okresy, čtyři starostové tvoří hned představenstvo, kdežto u nás je jedenáctičlenná rada, z nichž deset je zástupců samospráv a jeden je z Galerie Most, aby byl zastoupen i ten druhý sektor, a to se projevuje i v činnosti komisí, gro práce spočívá v komisích. Komisi je teď šest až sedm a teď se připravuje další... Ty jsou podle potřeby. První byly jen tři – kulturní, životní prostředí a dopravní. Dopravní v podstatě mluvila jen o přechodech, ale tím jak se začaly problémy nabalovat, vznikaly další komise např. hospodářská, zase na požadavky německé strany.

Hospodářská komise je takový typický příklad. Vznikla potřeba hospodářského dorozumění, k předávání informací vznikla hospodářská komise. Na základě požadavků německé strany, protože jejich referáty jsou zároveň referáty pro rozvoj a turistiku, tak se přidala turistika a německý senát se s nějakými impulsy o využívání společného hraničního území, a tak došlo k tomu, že vytvořilo zemědělství a takovýto kolos nemůže společně pracovat, a tak se od toho oddělily jednotlivé komise. Podobně z životního prostředí se oddělila dopravní komise, tak

potom se vytvořila komise krizového managementu, to jsou takové zásahy přes hranice jako hasiči a podobná spolupráce a z té kulturní nebyl zájem o znevýhodněnou mládež, tak vznikla sociální komise a ta má podskupiny pro ty projekty ...

Komise vždy pracují tak, že jsou bilaterálně zastoupeny. A to je další rozdíl, pro mě je to taková komplikace, na německé straně je to jednoduchý, tak jsou jednotlivé komise – vedoucí referátu – spadla klec, je to hospodářství - vedoucí referátu rozvoje, nebo životní prostředí, jsou tak všichni vedoucí referátu životního prostředí. Kdežto u nás, ze začátku s náma ty okresy spojeny nebyly, mohli jsme tam mít takového pozorovatele, ale gró držela samospráva.

Teď jak je připojili, snažím se to udělat do modelu německého, ale nemůžu nebo nechci potlačit tu samosprávnou roli, já sám jsem zastupitel tady na městě a sem už druhé volební období, takže já k té samosprávě mám větší cit než státní úředníci a zde musím říci, že oni jsou na profesionální úrovni, znají tu problematiku lépe. Ale úředníci jsou zase zbabělí a proti těm starostům na naší straně to jsou prostě zbabělci. Když se jedná třeba na dopravní komisi, tak je německá strana zastoupena samými zbabělci. Třeba jeden starosta bouchnul do stolu a řekl: “Franto – termín u ministra a jedeme mu tam zvednout mandle“. A oni „vy se odvažujete“? Jak my, my potřebujeme něco. Od čeho jsme tady? My jsme od toho, aby to možné bylo. Oni starostové jsou razantní, mají oporu v lidech a chtějí to protlačit, ale zase bez doplnění odborné stránky z toho referátu to není ono. Ale Němci jsou jednostranní, že jsou strašní úředníci. Byli jsme na jednání v tam se pořád nemůže otevřít přechod. Tak tam byl předsedou poradní komise předseda sdružení míst ... a pár okolních starostů. Při tom jednání bylo vidět ty Němce, když měli zastupovat ty jednotlivé komise měli být razantní, tak se zachovali jako úředníci, četli, jak by se zachoval ten a onen. V podstatě ani nevystoupili. Tam to stojí na okresech, tam je samospráva, oni využívají druhý stupeň samosprávy. Ty obce mají svoje představenstvo, ale s nimi se málo setkáváme. Oni aktivně v tom nepracují, a to je zásadní rozdíl. Já potřebuji dojít k tomu, aby to pracovalo všechno tak, jak pracuje třeba komise životního prostředí. Tam se to vyčistilo a v podstatě tam pracují čtyři vedoucí referátu a předseda je místostarosta z Chomutova. Samospráva, politická zodpovědnost a on ji má jako výkonný, on jako předseda komise je nositelem vůle lidu. Škoda že to takhle nemají Němci, ty nemají nikoho voleného. V jejich komisích pracují pouze úředníci, ale úředníci samosprávy.

- Jak konkrétně například pracuje taková komise?

Obsahem činnosti hospodářské komise - komise stojí na agrárních komorách, v komisi jedou tak, aniž by jim to někdo říkal, jedou tak, co by mělo být pro nás prioritní normy EU, situace na trhu EU a naše možnosti při vstupu. Na tohle udělají seminář, zaměří mezinárodní tematiku na tento problém, dělají výstavy, v Německu nebo u nás, pak dělají přímo konkrétní projekty např. zpracování lnu, možnosti jeho využití, kde by se to dalo zpracovávat apod. Mají zápisy z těchto komisí. Jsou německý zápisy a český. Dopravní komise řeší např. uzavření přechodu Sv. Sebastiáná, situaci na jiných přechodech, rekonstrukce silnic. Je to jakási konzultace a z toho to jde na předsedu euroregionu, aby někde něco projednali přímo na ministerstvu. Hledají se spíše alternativy, jak to řešit.

Ideální je kombinovaný systém. Já jsem přišel na to, že ideální je, aby v čele té komise byl někdo volený, ale ti čtyři nebo pět dalších jsou úředníci, ale to u nich není. Pro německou stranu je závazné stanovisko této komise. Kdežto u nás to máme nahrazený těmi experty. Oni ti

ministerští úředníci vycházejí z toho, že všechny obce nejsou v euroregionu, je to jeden ze subjektů, které tady jsou, kdežto na německé straně jsou všichni členy euroregionu, je to závazný a stanovisko komise je rozhodující. Oni dají na každý jednání svoje návrhy. Česká strana se k německým vyjádří. Oni potřebují stanovisko české strany, tak jako my německého partnera. Protože oni mají více fondů než my, tak je to tam běžnější, mají peníze z tzv. regionálního fondu. Vládní prezidium na podnět kancléřství ty peníze uvolňuje. Pak mají další projekt to je Interekt, to je na velký infrastrukturální projekty a pak mají sociální fond. Na německé straně berou euroregion velice vážně. My máme k dispozici jenom jeden fond a to je PHARE, který se skládá z několika částí. Dříve to bylo tak, že to PHARE byly velké projekty a prostřednictvím okresního úřadu to došlo na ministerstvo pro místní rozvoj, a euroregion k tomu podal to přeshraniční stanovisko, obstaral stanovisko německého partnera. Musí to být kompetentní orgán. Pak to přišlo do mezinárodní rozhodovací komise, kde bylo naše ministerstvo. Pro německého partnera je stanovisko komise důležité – jedinečný pro získání peněz na přeshraniční práci, u nás je to pouze jako doporučení v tom jednání, rozhoduje u nás řídicí výbor.

V roce 1995 se podařilo, že jsme mi v tom jednání ... Euroregion jako rovnoprávní partneri, tím také role euroregionu vzrostla, jsme tam my a nikdo jiný. To jsou velké projekty.

Fond PHARE byl pouze na velké projekty, ale teď je i na malé projekty, a teď zrovna v této době prochází velkou změnou. Tyto velké projekty projednávají ... budou tvořit jen 40 % a ten zbytek na ty malé projekty a budou menší než 2 miliony. A bude tam další fond pro obnovu lesů a další. Zpracované projekty budou projednány v komisích, pak se k tomu vyjádřila rada, která posoudí důležitost. Německá strana udělá podobné a na společném jednání je zjišťována otázka priorit. Teď je situace jiná, teď z těch peněz z PHARE je více do těch oblastí, který jsme podporovaný neměli, žili jsme jen z příspěvků a to nestačilo ani na známky. Tím, že jsou podporovaný malé projekty, tak se o ně můžeme ucházet. Tohle jsme původně chtěli organizovat. Udělat tady agendu a rozhodovat o tom i co se týče ty administrativy. Nakonec to pro tvrdý odpor ministerstva neprošlo a zaplat' Pán Bůh, my bychom se z toho zbláznili, výzvy, kontrola účetnictví a to by nešlo. Nakonec vznikl na území regionu řídicí výbor, který rozhoduje o přidělu peněz. Ten řídicí výbor by měl být další regionální zástupce. My jsme to udělali, že má euroregion 80 %, ale to je jedno, je tam i mimo euroregion, aby to bylo prostě pro všechny obyvatele příhraničí ne jenom pro ty obce, co jsou v euroregion, i když mi to připadá absurdní, protože kdo se nepřihlásil do toho euroregionu, tak dokázal, že o to nemá zájem. Jestli nám támhle nějaký Žatec vystoupil, 1990, že se nebude dávat z nějakýma Němcema dohromady, tak teď natáhne klepeto a dávejte, to je přece absurdní....

- O čem a na jakém základě rozhoduje ten řídicí výbor?

Ten řídicí výbor rozhoduje na podkladě expertů. Ti experti dostanou projekty, které my tady zpracujeme, předloží ti zájemci, my to dáme k posouzení. Dostanou od nuly do sto bodů. Vyřazují ty, které mají méně než sto ... Takto ošetřené projekty přijdou na řídicí výbor a ten se k těm, co projdou sítím expertů, vyjadřují zda ano nebo ne. A samozřejmě je vždy více projektů než peněz. Směrnice se stále vylepšují. Sedí u toho zástupce PHARE a z ministerstva, který je na to expert a ty mohou projekt zastavit. Sedí tam moje kolegyně která má poradní hlas, aby mohla reagovat okamžitě na dotazy, které jsou tam na českou stranu. My jsme v tom euroregionu jako jeden subjekt, který žádá o peníze. My tam samozřejmě směřujeme projekty

na činnost komisí, ale udělali jsme třeba kontaktní středisko. Každý máme databázi a nějaké pomocníky, ale děláme to srdcem a ne technikou. Oni mají databáze a říkají, kolik tam mají firem. Zavolají, že přijede firma a chce třeba potisky a já ji zavolám a takto to děláme jako kontakt mezi sebou. Mnoho firem si nepřeje dávat inzeráty, nechtějí se prezentovat. My jsme udělali spoustu kontaktů, bylo z toho spoustu kšeftů, ale nikdo to nechce. Byla zde firma, která rozjela dřevařskou výrobu, nechtěli, abychom se o tom zmínili. Německá firma proto, aby se neřeklo, že berou Čechům práci, že vezou výrobu do Čech, ale to není tam. Oni převezou jen část výroby, ale díky tomu se mohou rozšířit. V Německu by to neobhájili, že dávají Čechům práci, když je u nich nezaměstnanost. Je to hra na obě strany ... Kdybychom byli v EU, co se změní ? Asi bysme dostali více peněz. Pro nás je teď prioritou – vstup do EU – vysvětlování, neprošel projekt – přijímání norem sem z Německa. Nelíbili se jim. Je to škoda.

...Náš euroregion nevytvořil žádnou strukturu na vyhledávání a monitorování na přípravu velikých projektů, spoléhá se na agentury. Když ty projekty budou mít 10-15 milionů, tak to si každý v podstatě umíme udělat, a my jsme jich měli hodně a ty jsme všechny prosadili. A teď uprostřed toho projednávání, toho pětiletého plánu se změnila pravidla a ty velké projekty jsou od 2 milionů nahoru a patří tam 40 % veškerých peněz. Další budeme dělat regionální fondy, na to je ustavený výbor, to už nám asi bude fungovat dobře, protože ty malé taky fungují dobře. A ty velký 45 %, tam náš euroregion nemá ani jeden projekt. A to je na pováženu, na posledním jednání v Berlíně mi říkali, jak to že vy nemáte nějaký projekt, abychom se mohli na něm podílet, my vám dáme peníze. Oni to potřebují dokladovat třeba, že přidali na odsíření elektráren. Asi investoři nechtějí investovat do PHARE. Je to moc peněz. Přestože by mohli investovat 25 % místo 100 %. Žádné město nemůže projektovat za 100 milionů. To může udělat jen stát.

Němci mají mnoho projektů např. vytváření pracovních míst, rekvalifikace apod. V jedné škole dostali již 15 milionů, ale to jsou jen Němci. ...Navrhli jsme jeden projekt s názvem Monitoring a příprava velkých projektů Phare. Velká agentura to nedělá a my bysme to dělali sami a rychle kompenzovali. Jeden by to obíhal. Peníze jsou, ale oni se nedomluví a nevědí o tom problému. Tak tam bude jeden člověk, který to bude obíhat. Bude informován o termínech. ... Takže peníze se ztratí. V každém případě to bude zajímavý. Německá strana by toho inženýra platila. Pak máme regionální, a tam jsme se snažili, aby ten poměr zvrátili abychom na regionální měli více. My tady nemáme ten sociální fond jako je v Německu.

- Vaše osobní účast...

Já jezdím na všechny komise. ...Spolupráce s Německem je dobrá. Jen na některých srazech se mě někdo zeptá třeba na můj názor na Benešovy dekrety. Nemůžu říci, že by byli nacionalistické problémy. Němci mají materiály lépe připravené, jsou zodpovědnější, naši jsou preciznější. Podbízení u české strany se při jednání nestává. Jen někdy v soukromí, třeba v hospodě, pro Němce by udělal více než pro Čechy za peníze. Podbízení je spíše z německé strany, mají více peněz, aby získali partnera, je to jen v tom kšeftu – je to sice debilní, ale mají peníze. Je to spíše neomalenost, oni stále volají, jak je to vyřízené – atd. V komisích jsme si zachovali zdravé české sebevědomí.

- A co veřejnost ví o euroregionu?

Ohlas na euroregion je převážně kladný. Píší o něm do novin, hodně o tom mluvím.

Ti co tam nejsou, si říkají, my z toho nic nemáme a co s tím. My z toho také moc nemáme, jsme placení obcí 2 koruny z obyvatele.

Respondent č. 16.

-- Jaké jsou vaše přeshraniční vztahy?

Takže, co se týče těch současných česko-německých vztahů v našem městě nebo regionu, jsou myslím ty vztahy velice dobré. V podstatě se tady nesetkáváme s nějakými střety. Nejsou možná ty vztahy až tak vřelé, protože ty lidi tady jsou zvyklí na drsnější životní podmínky, takže nejsou to ty vztahy úplně, řekl bych, na té vynikající úrovni, ale prostě setkávají se zde Češi s Němci, chodí zde němečtí občané na zábavy, na kulturní programy. Nikdy zatím nedošlo k nějakým výtržnostem nebo k nějakým, řekl bych, protiněmeckým náladám. Myslím si, že ty vztahy jsou dobré a že fungují tak, jak jde doba a rozvíjejí se úměrně této době, úměrně jejich trvání. To jsou přeshraniční styky v místě a jak bych hodnotil tuto spolupráci? Co to přináší pro obec? No myslím si, že hlavně v poslední době jsou ty styky velice časté, tady asi nejdelší trvání bylo na tom kulturním poli, nebo na poli té hudby. Tak to je vlastně, ta hudba spojuje dvě města. V obou městech je ten hudební průmysl a takže se dalo předpokládat, že zde ty kontakty budou nejdál, protože se běžně několikrát v každém roce uskuteční koncerty žáků hudební školy tady naši v Klingentálu a zase naopak z Klingentálu sem jezdí ta hudební tělesa, které to město má. Jsou styky i na poli sportovním. Myslím si, že docela solidně se rozjíždějí styky mezi různými mládežnickými organizacemi i například mezi školkami. Existuje zde vlastně kontakt mezi 5. mateřskou školou a jakousi mateřskou školou, která je v Klingentálu. Tam se ty kontakty uskutečňují běžně několikrát do roka a jsou tam naše děti zvány při různých příležitostech a jsou jim prezentovány kulturní památky Klingentálu.

-Jaké jsou vaše současné přeshraniční styky?

Ty se odvíjejí podle situace nebo podle řešení jednotlivých problémů. Zhruba před rokem jsme byli v problému tady - zachování železniční trati. To bylo založeno na tom kontaktu, že bylo nutné řešit železniční dopravu a zrovna na německé straně se našel spolek Pro záchranu železniční dopravy, který tam funguje při místním muzeu a vlastně na této záležitosti se rozjela úplně běžná, nebo rozvinula přeshraniční spolupráce, kdy postupem doby převzala tady tu železniční trať Společnost Viamont, která ji dneska provozuje a ta sama reagovala na tyto kontakty a dneska už je ve stádiu nějakého konečného vystavění projektu na regionální železnici, která by byla mezi českou a německou stranou a bude to celý projekt vlastně regionálních železnic v česko-saském příhraničí, který bude prezentován na výstavě Expo 2000 v Hannoveru a je snaha na realizaci tohoto projektu získat prostředky z Evropské unie. Jinak také kontakty jsou například na úrovni informačních středisek. Tyto střediska zatím nejsou a jsou velice potřebná. Takže na německé straně asi před rokem začalo vznikat Středisko setkávání v Marientalu, které je sice specificky zaměřené na sport, ale mělo by plnit i tu úlohu informačního střediska té saské části na německé straně a vlastně stejně tak vzniklo Informačně kulturní středisko v Kraslicích, kde jsme už obdrželi prostředky z programu PHARE a je to ve stadiu realizace, že toto informační středisko bude fungovat i zde ve městě. Čili bude ta orientace návštěvníků města velice snadná, protože tam budou nasměrováni pomocí informačních šipek a dostanou vlastně veškeré materiály týkající se města samotného, ale i

regionů, ať už se týče ubytovacích kapacit nebo restaurací, sportovních možností, kulturních atd.

Pochopitelně, že jinak do těch kontaktů spadá i běžné kontakty na úrovni turistiky a takové, řekl bych, poznávací části těchto regionů, protože je běžné, že například v zimním období, lyžaři-běžkaři jak z české, tak z německé strany už si v podstatě vytvořili ty lyžařské stezky, které se teď ještě upravují přes letní období. Je to takový případ toho kontaktu, kdy třeba stezka, která začíná na české straně, prochází německým územím a zase se vrací zpátky. Čili lyžaři mají možnost z obou stran poznat se s lidmi nebo se zde zastavit na obědě a zase cestovat zpátky do svých domovů.

Já myslím, že iniciování těchto kontaktů je z různých skupin a z různých sfér obyvatel. Například zcela pravidelně nás kontaktují z německé strany podnikatelské sdružení, které tam pořádá předvánoční trhy. Začalo to tím, že už 2x byly tyto trhy organizovány na náměstí v Klingentálu, probíhají vždycky celý měsíc prosinec, a letos už to je tak daleko, že prostě jsou nakontaktováni podnikatelé z naší strany a představa je taková, že by ty trhy měly být i na náměstí v Kraslicích a měly by se v ty dané dny vlastně propojovat a bylo by možné zajistit dopravu, aby lidé mohli nakupovat tady, byli dopraveni zpátky na hranice a mohli nakupovat zase v Klingentálu. Taky s veškerým občerstvením i s programem jak kulturním, tak sportovním, který by měl na těch náměstích probíhat. V Klingentálu to bylo vlastně v loňském roce uděláno tak, že tam bylo po hodinách kulturní vystoupení v takovém altánku, který je na tom náměstí instalován jako jeviště, a tam se střídaly naše soubory, ať už to byly hudební nebo pěvecké a pak ještě na závěr tam byla udělána lyžařská stopa, která šla kolem náměstí a byl tam celodenní závod, kde se mohli zúčastnit od dětí až po dospělé, nebo vlastně seniory, všechno to tam vlastně běhalo, každý dostal cenu a sepisovaly se jejich časy a pak se z toho vyhodnotil vítěz. Takže je snaha, aby takováto vánoční a kulturně sportovní akce probíhala tady. My máme v myšlence, abychom úplně nekopírovali to, co je na německé straně, aby ti lidi měli větší možnosti, tak my máme takovou ideu, že bychom v rámci těchto trhů udělali takovou nějakou přehlídku souborů, které se zajímají, hrají vánoční hudbu. To znamená, že už jsme v kontaktu s plzeňskou a pražskou konzervatoří, aby nám nakontaktovali ty soubory, které hrají vánoční hudbu a že bychom udělali takovou přehlídku tady v našem městě.

-Jaká je perspektiva česko-německých vztahů do budoucna?

No tak, já si myslím, že se tyto česko-německé vztahy budou pořád rozvíjet, protože pořád se nacházejí nová a nová sdružení, která vznikají a mají o tyto kontakty zájem, ať je to na české nebo německé straně. Mě zrovna nedávno kontaktoval nějaký sdružení restauračních a hotelových podniků z německé strany, že mají zájem o kontakty tady na české straně. Takže ty nabídky těch kontaktů sem chodí. Vlastně dneska jsem měl být právě v Graitzu, kde vznikl tým, automobilový tým euroregia Egrensis. Mají zájem o to, abychom je také prezentovali tady na české straně, aby se mohli zúčastnit závodů, které se pořádají tady na české straně. My zas tady máme třeba motokrosový tým, který pořádá jeden ze závodů mládeže mistrovství Evropy, takže zase snaha je, abychom získali závodníky z německé strany. Takže teď v podstatě pracuji na tom, abych tyto dvě nabídky dal dohromady, aby se to nějak propojilo a zas bude další kontakt, který má velice velkou perspektivu, si myslím, a bude zajímavý pro obě strany.

-Neobáváte se německého tlaku s ohledem na pohraniční území?

My jsme se tady s tím vůbec neseťkali. To dokonce mně připadá, že jsou to takový až národní záležitosti, týkající se odsunu Němců, nebo prostě nějakých nároků na pohraniční území. Tady je řada domů, pozemků, toho co bylo v německém držení a nikdy nedošlo tady k žádnému, prostě tomu, že by německý občan vymáhal nebo chtěl tyto nemovitosti vrátet zpátky. Spíš už jsou to jenom děti po těchto rodičích, tak se sem jedou spíš jenom podívat. Je tady snad jeden případ, řekl bych, úplně absurdní. Je tady vila, kde je dneska mateřská školka a jezdí sem jeden občan z Německa, jehož rodiče v této vile bydleli a pochopitelně on by mohl uplatnit restituční nároky a všechno, ale nechce to. Jenom říká, kdyby náhodou se někdy vyskytla ta situace, že by se ta školka rušila a město to chtělo prodávat, tak že by si to koupil zpátky. Ale jinak vůbec nenárokuje to, že by to chtěl a už vůbec ne formou restituce nebo nějakého vrácení. Takže tady tyhle ty tlak, s tím my se tady v té česko-německé části prostě neseťkáváme.

-Co byste doporučil pro rozvoj vztahů?

No pochopitelně ještě užší spolupráci všech těch sdružení, protože pochopitelně tak jak vznikají různé ty spolky, nebo už tady existují řadu let - to jsou chovatelé drobného zvířectva, zahrádkáři - tak tahle ta snaha z německé strany je, tak ty kontakty rozvinout a upevnit. Pochopitelně ideální by bylo, kdyby tyto vztahy nebo to setkávání těchto spolků nebo sdružení se dala podpořit i finančně. Jenomže tady spíš je na těch vlastních spolicích, aby se zajímaly o ten fond malých projektů PHARE, protože tam peníze na rozvoj těchto kontaktů jsou a je to Evropskou unií podporováno. Těžko lze předpokládat, že by se našly finanční prostředky na komunální úrovni, těch je minimálně.

- Kdybyste mohl trochu rozvést problematiku mateřské školy. Jak to asi vypadá? Jak to funguje?

No tak, tady naše mateřská škola zhruba 2x do roka navštěvuje tu školku v Klingentálu a naopak ta školka z Klingentálu jezdí sem. Vždycky je tam připraven pro ty děti celodenní program, takže ty děti se seznámí s těma historickýma památkama, který v tom městě jsou. Jsou vlastně v té školce celý den, takže mají možnost zjistit, jak vlastně ta výuka v té školce probíhá. A dneska už jsou i ojedinělé případy, že rodiče tady z naší strany vodí své dítě na celotýdenní pobyt ve školce a stejně už se tato praxe objevuje i z německé strany, kde dokonce je zájem o to, aby děti německé navštěvovaly tady naši základní školu.

- Další dotaz ještě směřuje k té problematice informačního střediska. Kdybyste to mohl rozvést. Jak je to daleko? Jaké problémy byly při zřizování nebo zajištění záměru?

Takže na té německé straně je to děláno, řekl bych, dost velkoryse, protože tam se buduje, nebo předělává se celý ten areál, který sloužil kdysi jenom zimním sportům v Klingentálu. Tak ten se předělává a je snaha, aby sloužil po celý rok. To znamená, aby sloužil i pro míčové sporty a pro soustředění v letních sportech, aby tam bylo veškeré vybavení pro zimní i letní sporty. Současně má toto středisko působit jako - ono to má i v názvu - Středisko setkávání, čili se předpokládá, že se tam budou z německé i české strany koordinovat soustředění třeba sportů míčových, aby se tam ta mládež setkávala, aby došlo k těm bližším kontaktům a v podstatě se tím řeší i ta výkonnostní úroveň. To znamená, v některém sportu je lepší česká strana, v některém německá strana, tak aby i ty výkonnostní parametry se tam dorovnávaly. Současně toto středisko bude plnit funkci informační, to znamená pro rekreanty, kteří přijedou do této

oblasti, tam budou podávat veškeré informace o ubytovacích, stravovacích kapacitách a podobně.

- A pokud se týká české strany, jak to tam je zajišťováno?

Takže to středisko, to informační středisko, které vznikne tady v Kraslicích, tak by zhruba mělo fungovat od července letošního roku. Je to závislé na provedení určitých stavebních úprav, ale to bude tady ve středu města, v budově kina, bude to označené tím "íčkem". Bude plnit funkci ryze informační, kde budou veškeré informace přes počítačovou síť o momentálních ubytovacích kapacitách v tom kterém hotelu zde v regionu. To znamená v regionu okresu Sokolov, Karlovy Vary, Cheb. Takže už tady třeba bude možné zjistit, jaké je spojení dopravními prostředky, kdy jsou odjezdy vlaků, jak to na sebe navazuje, autobusy, taxíky, a s tím, které kapacity volné jsou v kterých hotelech a nebo stejně tak i v restauračních kapacitách.

- A pokud se týká spolupráce mateřské školy, a kdybychom dál pokročili, základní školství, případně střední školství, může tam být něco obdobného? Nebo je tam něco obdobného?

Naše školy tady v Kraslicích zatím mají ty kontakty jenom občasné, ale je snaha, aby se vytvořily trvalé kontakty. Z té německé strany je to tak jako ve všech oblastech, trochu vepředu. Ty třeba si nasmlouvaly zde učitele němčiny, kteří docházejí do Klingentálu pravidelně třeba 2x nebo 3x týdně a vyučují tam češtinu na středních školách. Pokud se týče té otázky těch vyšších škol, to znamená gymnázia nebo středních škol, tak největší zájem zatím je o gymnázium, ale to je v Sokolově, to my tady nemáme. Pokud by byl zájem o třeba tady průmyslovou školu, tak to v podstatě není problémem. Protože ta průmyslová škola výroby hudebních nástrojů a učiliště existuje víceméně na takové bázi soukromých škol, není to zařazené v síti středních škol, to je specializované střední školství, a není vůbec problémem, pokud by někdo z dětí z německé strany měl zájem, aby sem na tu školu šel. My jsme to tam také tak prezentovali, protože dá se říct, že o školu a o tu muzeální místnost, nebo nějakou místnost, která slouží jako muzeum tady v té střední průmyslové škole, je velký zájem z té německé strany.

- ... a o stycích mezi mládeží, jsou třeba případy, kdy mládež navštěvuje kulturní pořady, třeba diskotéky, na druhé straně hranice?

No právě v diskotékách nebo v rockových koncertech je to velice běžné, protože na německé straně je zaprvé kulturní sál, který je na tyto diskotéky nebo koncerty uzpůsoben a jsou tam tyto koncerty pořádány pravidelně. Čili tam je určitá pravidelnost, že se jí, že každou sobotu je diskotéka, každý pátek je rockový koncert, takže to je běžné, že ta mládež tady od nás chodí do těchto klubů a navštěvuje je. U nás je to trochu horší. My pravidelné pořady kulturní, na bázi pravidelnosti nemáme, jsou zde jenom běžné ty malé diskotéky, které jsou po městě asi dvě nebo tři, ale i tam je určitá část německé mládeže, která sem asi chodí na tyto programy pravidelně.

- Ještě k problematice euroregionu. ... je obec členem, jaké má zkušenosti s funkcí, s činností euroregionu, případně jaké konkrétní projekty jsou realizovány?

Obec je členem, město Kraslice je členem euroregionu. My jsme tam začleněni v rámci Sdružení obcí a měst Kraslicka. Takže zahrnujeme i celý region Kraslicka. Zatím mohu říct, že ty zkušenosti jsou velmi dobré, protože se, nebo v letošním roce se začne realizovat projekt PHARE na úseku dopravy a to je řešení dopravní situace tady na středu města. Takže tento

projekt je hrazen plně z prostředků PHARE a mimo to jsme předcházející dva roky měli vypracováno několik projektů do fondu malých projektů PHARE, ať už to byla soutěž mažoretek a dechových orchestrů nebo sportovní, to byly volejbalové dny mládeže a tyto projekty byly přijaty do PHARE, byl u nich oceněn ten přeshraniční dosah a že to byly typické projekty pro sblížení měst na české a saské straně. Takže to byly další prostředky, které sem přišly. A v letošním roce, zatím v tom prvním kole, byly schváleny prostředky na informační centrum a předpokládáme, že i v tom druhém kole, které bude ještě v letošním roce probíhat, mělo by být v nejbližších měsících, v dubnu nebo začátkem května vyhlášeno, takže tam půjdeme s těmi projekty, co jsem říkal, těch hudebních souborů a věříme, že některé se tam uplatní.

- a jaká je spolupráce mezi obcí a euroregionem? Pracovní skupiny, činnost. Funguje všechno podle vašich představ, nebo dá se tam něco zlepšit nebo udělat? Jaká je zpětná vazba?

Myslím si, že rozhodně by se dalo ještě něco zlepšit. Ono právě v některých těch úsecích činnosti se to nemůže rozjet tam, jak by si to ten euroregion představoval, ale vzhledem k tomu, že máme zastoupení v řídicím výboru, máme ty informace vlastně hned, když se to v tom řídicím výboru rozhodne, tak určitě ta úloha obce není nějak stagnující. Pochopitelně, že práce v těch jednotlivých skupinách by se zlepšit dala, to Euroregio má skupinu dopravy, trhu práce a toho právě zrovna třeba na tom trhu práce, přestože jsou do toho začleněny hospodářské komory v Sokolově a v Plavně, tak tam se to pořád nemůže rozjet tak, jak by to asi mělo být. Ted'ko bylo, minulý pátek v Karlových Varech, právě pořádáno podnikatelské setkání, které organizovaly právě hospodářská komora Plavno a tady hospodářská komora v Sokolově a účast těch podnikatelů a těch výrobců, které chtějí oslovit, tam nebyla tak velká, jak se předpokládalo.

- Co myslíte, že především brání spolupráci v hospodářské oblasti?

No kdybych to měl aplikovat tady na naše podmínky, tak určitě je to ta neexistence hraničního přechodu pro vozidla. Protože spolupráce těch podnikatelů, drobných podnikatelů se předpokládá s tím, že se budou vlastně denně navštěvovat, že budou řešit určité problémy nebo ty podnikatelské záležitosti, v kterých se jejich činnost odvíjí a tím, že tady není možné přejíždět vozidlem na jednu nebo druhou stranu, tak se to vlastně omezuje na to, že by musely být ty kontakty jenom vlastně mezi podnikateli přímo v těch městech Kraslicích a Klingentálu, protože je nepředstavitelné, že by některý podnikatel měl chodit pěšky deset kilometrů za Klingentál, i když i to se řeší nějakým způsobem, protože dneska tam v tom Klingentálu stojí český auta hned za hranicema, takže je vidět, že jsou podnikatelé, kteří si pořídí dvě vozidla, jedno si nechají za hranicí a pokračují dál. Prostě i v tom převozu zboží, nebo náradí, které potřebují k té podnikatelské činnosti, to je zatím v současných podmínkách hraničních nemožné.

- A kdybyste měl charakterizovat současnou přeshraniční spolupráci podniků, naznačil jste, že nějaká existuje, dá se říct, kolik asi podniků spolupracuje, případně jak velké nebo v jakých oblastech?

Jsou to spíše menší podniky a jsou to podniky převážně s textilní výrobou. Nerozjela se zatím vůbec spolupráce, která je německou stranou iniciována, například jako kooperační výroba na úseku hudebních nástrojů. Nevím, jestli je to tím, že ta výroba hudebních nástrojů je diametrálně odlišná, protože tady se dělají dechové hudební nástroje a v Klingentálu jsou to

převážně harmoniky, takže ta výroba je odlišná. A z německé strany je neustále naráženo na určitých druzích kooperační výroby, která by se dala dělat na jedné i druhé straně a tam se to zatím ještě nerozjelo.

-... Má z toho obec nějaký prospěch, tedy z toho, že existuje přeshraniční ekonomická spolupráce, nebo se to nijak neprojevuje.

No ten prospěch jistě jo, protože ty projekty PHARE předpokládají přímo spolupráci těch sousedních měst. Ty projekty předkládané na jedné i na druhé straně předpokládají, že ten partner s tím bude vždycky souhlasit a taky se jeho souhlas při těch projektech vyžaduje. Teď tady zrovna máme asi 10 projektů z německé strany, které jsou zase v programu Interekt 2 a v podstatě, kdybychom nespolupracovali, nebo nebylo naše vyjádření k tomu a nepředpokládala se u některých i naše spoluúčast, tak ty projekty by nebyly.

- ... Jaké jsou to projekty? Alespoň některý.

Některý je třeba, zrovna tam na německé straně je splavovací kanál, kde se splavovalo dřevo z lesů splavovacím kanálem, který šel až do Plavna. Teďko tento projekt předpokládá, že tento kanál, že se obnoví ne v tom, že by se tam znovu splavovalo dřevo, ale v tom historickém slova smyslu a kolem té části toho kanálu, který bude tady na straně Klingentalu, vznikne taková naučná stezka, kde se přímo, prostě budou tam domy, které tam byly a kde se odvíjela výroba počátku vzniku hudebních nástrojů, ta domácí výroba. Takže to bude na této naučné stezce vybudováno a já jsem se tam zatím byl podívat, protože mi to ukazovali, když ten projekt vznikl a je to velice pěkné. Oni zatím zase jsou tam vepředu, že když to ještě neprošlo schvalováním toho Integeru, takže už se tam na tom dělá. I kdyby tam došlo k nějakému pozdržení, nebo ty prostředky nedostali, tak přesto už se tam dělá a peníze se hledají a vznikne to tam.

- Zatím jsme se ještě nedotkli příliš spolupráce mezi radnicemi. Tedy samosprávou Kraslic a Klingentalu.

Spolupráce je velice dobrá. Scházíme se pravidelně nejen jako starostové, ale i děláme nejméně 2x do roka setkání rad obou měst, kde se projednávají jednotlivé problémy obou měst a zase, bohužel jenom musím konstatovat, že na německé straně jsou vepředu, protože poslední jednání se odvíjelo, iniciovala ho německá strana a je zájem o součinnost složek při integrovaném záchranném systému, protože se množí zaprvé v zimních měsících se množí úrazy, které zde vzniknou na sjezdovkách, protože sem jezdí němečtí občané lyžovat. No a tím že je hranice otevřená, se může stát, že se ztratí třeba dítě nebo nějaká takováhle záležitost. A ty možnosti na německé straně jsou daleko větší, protože tam například na popud starosty města lze začlenit do tohoto i armádu. A na naší straně je to tak složité, že vůbec ta legislativa není. Například při úrazu, kdy zasáhne doktor a sanitka naloží zraněného a odvezla by ho do Klingentalu na hranice, tak je to čistě na libovůli toho pacienta, jestli tam dojde k úhradě. Nemáme legislativní nástroje s tím, že by to těm lékařům bylo zapláceno nebo dopravní službě a že by se tam ten pacient dal předat. Přitom vznikl tady ten problém z toho důvodu, že oni tam mají nově vybudovanou lékařskou záchrannou službu na špičkové úrovni s jedním vozem, vybaveným tím operačním sálem, který vlastně bude přímo v tom vozidle.

- *Ještě bych se vrátil ke kontaktům mezi lidmi. Říkal jste, že někteří pracují nebo dojíždějí do Německa, mají tam dobré dopravní spojení, existují i takové vztahy jako například smíšená manželství, nebo práce pendlerů v Německu nebo naopak Němci tady?*

Smíšená manželství to ještě až tak asi zatím není. Ale práce pendlerů, ta je velice častá. Je dost občanů našich, kteří dojíždějí právě do Klingentalu za prací a stejně tak tedy z německé strany už jsou lidé, kteří pracují, nebo zastoupení, která má ta německá strana tady. Napadá mě třeba společnost Cukrspol, která vlastně je německá, pracuje s našim Koospolem, který je v Praze a zastoupení mají tady a tam jsou zaměstnaní pracovníci z německé strany. Má tady sídlo Komerční banka, ale takovýchto zastoupení už tady vzniká víc.

- *V jakých oborech?*

Většinou to bývají obchodní záležitosti. To znamená, že jsou to záležitosti týkající se importu potravin nebo zase z naší strany je to export textilní výroby.

- *Jaká je spolupráce s Okresním úřadem ...*

Myslím si, že i to se začíná rozjíždět. Není to na takové úrovni, jako je ta úroveň komunální, ale okresní úřady do toho zasahují, mají snahu, aby se ty kontakty rozšířily a ta záležitost spolupráce okresního úřadu v Sokolově a okresního úřadu v Plavně si myslím, že je dobrá. No a k těm velkým projektům PHARE, kde jsou velké prostředky, které jsou placeny z Evropské unie, tam ta spolupráce prostě musí být. Kdyby nebyla, tak tady nemáme třeba ani ten průtah městem.

- *Takže i ze strany ústředních orgánů, ministerstev, cítíte nějakou podporu?*

Myslím, že rozhodně jo. Ministerstva, konkrétně Ministerstvo pro místní rozvoj právě v těchto rozvojových programech a dneska v přípravě strukturálních fondů hraje, si myslím, rozhodující roli. Kdy právě koordinuje veškerou činnost na zpracování nebo přípravě těchto projektů.

- *A jste nějakým způsobem zapojeni i v přípravě vyšších územně samosprávných celků, nebo v nějakém kontaktu?*

Jsme zastoupeni v koordinačních skupinách. Já jako starosta jsem zapojen v jedné koordinační skupině, která právě má na starosti otázky dopravy a trhu práce, ale i tady ředitel Lidové školy umění, ten je zapojen zase v té skupině kulturní spolupráce právě v tvorbě vyšších územně správních celků.

- ... *Ještě o hraničním přechodu a vůbec o problematice kolem něj, co jsme ještě nezminili a je dost zásadní věcí pro budoucnost přeshraničních vztahů.*

Ta otázka hraničního přechodu mezi Kraslicemi a Klingentálem vlastně se řeší od roku 1990, kdy byl otevřen ten hraniční přechod v té podobě, jak je dneska, pro pěší a motocykly do 50 kubických cm. Myslím si, že nejvíc této záležitosti uškodila snaha hned v první fázi, kdy se o přechodu začalo mluvit, nebo o jeho rozšíření, že byla snaha, aby zde jezdila velká vozidla a autobusy. To vybudilo v občanech na obou stranách určité protiakce a tím se celá tato záležitost zbrzdila. Dneska si myslím, že na obou stranách je jasné, že tento přechod bude v dimenzích pro motorová vozidla M a N1, to znamená osobní vozidla a nákladní vozidla do tří a půl tuny celkové hmotnosti. Bylo to zastupitelstvími jak na německé straně, tak tady u nás v Kraslicích odsouhlaseno, a myslím si, že ten ekonomický dopad, ten je prostě jasný. Jestliže se tady má zvednout ekonomická úroveň i ekonomická síla obyvatelstva, tak ten přechod tady být musí.

.....myslím si, že teď už optimismus do budoucna jo, i když zdaleka není ještě všechno hotovo. Ale tím, že jsme se měli možnost přesvědčit, nebo nám bylo sděleno, že výstavba celnice je ve státním plánu na letošní rok, že je i stanovený objem 23 milionů korun, který se v letošním roce má postavit a v příštím roce je to dalších 25 milionů korun a že v podstatě už je připravována veřejná obchodní soutěž ministerstvem financí na dodavatele této akce, takže to už snad dává předpoklady k tomu, že ten přechod opravdu bude a že ty nejisté debaty o tom, jestli přechod jo, nebo ne se tímto eliminují.

- *A snad ještě úplně na závěr otázka politického rozložení názoru obyvatel ve vazbě na regionální rozvoj, lokální rozvoj obce a přeshraniční spolupráce.*

Tak ty názory občanů. Já si myslím, že každý si přeje, kdo tady v tom městě žije, aby to město nějaký rozvoj mělo a pochopitelně aby se tím zvyšovala ekonomická síla lidí, kteří tu žijí. Pochopitelně zase na druhé straně dopad do životního prostředí způsobuje to, že je ještě dost značná část občanů na obou stranách, kteří ten přechod nechtějí, ale jestliže opravdu chceme zabezpečit právě ten regionální rozvoj a chceme, aby se to město vyvíjelo, tak ten hraniční přechod být musí.

- ... *k rozložení stran pravice, levice, střed. Jsou tam nějaké rozdíly?*

-- Myslím si, že tady v Kraslicích je i podle zastupitelstva vedení spíše pravicové, nebo jsou zde ... dá se říct, to zastupitelstvo je pravicově orientované. Levice je zde spíše v opozici a myslím si, že i to signalizuje ten vývoj města. Že vývoj města je spíše pravicového ražení.

DÍLČÍ SHRNU TÍ POZNATKŮ – POKUS O INTERPRETACI KVALITATIVNÍCH EMPIRICKÝCH PRAMENŮ

Rozhovory s respondenty byly prováděny na základě určité osnovy otázek. Jejich sled však nebyl striktně dodržován a rozhovory byly podřízeny většinou spíše spontánnosti výpovědi respondenta. Uvedené texty výpovědi respondentů tak nemají zcela standardní povahu, nelze je tedy jakýmkoliv jednoduchým způsobem srovnávat, či dokonce kvantifikovat. Představují empirický materiál narativní povahy, jehož sociologická analýza předpokládá užití některých kvalitativních sociologických metod. Potíž aplikace těchto metod, jak známo spočívá v tom, že nemají standardní povahu, nepředstavují algoritmizované metodické postupy, ale jde o postupy, které jsou založeny na metodologických principech porozumění, interpretaci, případně komparace a hodnocení.

Podrobnější zdůvodnění zvoleného přístupu analýzy uvedených výpovědí by si vyžádal poměrně širokou diskusi předností a nedostatků metod kvalitativní sociologie (etnometodologie, fenomenologická pozice, každodennost, běžné vědomí, interpretace, porozumění, empatie atp).⁹ Zde jen stručně uvedeme zvolenou metodickou pozici a postup, který byl použit pro získání dílčích sociologicky relevantních závěrů.

A) METODA POROZUMĚNÍ A INTERPRETACE

Abstrahujeme samozřejmě od etnometodologické absolutizace těchto přístupů a porozumění chápeme jako postup, který umožňuje pochopit a vysvětlit motivy jednání lidí a ve spojení s interpretací pak vysvětlit i kontexty, pravidla tohoto jednání a jeho důsledky. Přičemž toto pochopení a interpretace nemá „konečný charakter“ definitivní pravdy, ale je jen určitým stupněm pochopení sociálních souvislostí, stavu a procesu. Konkrétně zde tedy usilujeme o pochopení motivů, pravidel, souvislostí a důsledků aktivit nositelů přeshraniční spolupráce na základě jejich narativních výpovědí.

Respektujeme fakt, že sama metoda porozumění je universální v tom smyslu, že ji lidé používají fakticky neustále v každodenním životě. Specifika porozumění na úrovni vědy spočívá v tom, že jde o aplikaci vycházející ze širších, pojmově specifikovaných interpretačních základů. Podle toho, co je předmětem porozumění, případně kdo se o ně snaží, je pak možno zavést určitou typologii. Např. Petrusek uvádí: 1. Participační porozumění, jímž se rozumí interpretace, již provádějí jednotliví účastníci sociálního života a na základě této interpretace pak prakticky jednají. 2. Interakční porozumění, jímž se rozumí způsoby, formy a obsah vzájemných interpretací dvou nebo více partnerů a 3. Metaporozumění, což je interpretace předchozích typů, kterou provádí někdo další (třetí) pro potřeby vědeckého, nebo jiného než pragmatického užití.¹⁰

⁹ Srovnej přehledný rozbor kvalitativních postupů např. v práci Petrusek, M.: *Teorie a metoda v moderní sociologii*, Karolinum, Praha, 1993, nebo Hendl, J.: *Úvod do kvalitativního výzkumu*, Karolinum, Praha, 1997.

¹⁰ Petrusek, M., citované dílo, s. 150

V souladu s tím bychom pak mohli chápat narativní výpovědi respondentů jako svého druhu metaporozumění. Neslouží bezprostředně k návodu, korekci apod. praktického jednání, ale je určitou vyprovokovanou interpretací vlastní pozice, jednání v oblasti přeshraničních aktivit, jejich určitým vysvětlením zahrnujícím i porozumění motivace k těmto aktivitám, případně i podobným aktivitám jiných lidí. Dá se říci, že tyto výpovědi jsou jakousi „sociologií všedního dne“ aktéra (sociologa amatéra).¹¹

Znamená to tedy, že výpovědi respondentů, tak jak jsou uvedeny výše, představují samy o sobě určitý amatérský sociologický artefakt.

Výpovědi respondentů, kteří reprezentují různé typy nositelů¹² přeshraniční spolupráce, poskytují nejen bohatý informační zdroj o česko – německých občanských vztazích, ale také určité vlastní porozumění a interpretaci situací a aktivit přeshraniční spolupráce. Ve výpovědích se významně projevují interpretační schémata vyjadřující vlastní sociální a životní pozici respondentů. Obsahují osobní prožitky a osudy respondentů, které v té či oné míře formovaly vztah k sousednímu národu a jsou často i zdrojem motivace spolupráce. Sama četba těchto výpovědí je tak svého druhu vysvětlením pozice respondentů a poskytuje dosti inspirací o uvažování o nositelích a procesech utváření přeshraničního společenství na česko- německé hranici. Dá se říci, že texty výpovědí představují „sociologickou práci“, kterou za nás udělali aktéři přeshraniční spolupráce jako „amatérští sociologové“.

Na nás je ovšem pokročit do vyšší roviny sociologického porozumění. Zatímco respondenti se snažili o metaporozumění, a tedy interpretovat vlastní porozumění (vyprovokované dotazy) přeshraničních aktivit a porozumět těmto aktivitám ještě u dalších osob, musí sociolog teoretik provést jakési „superporozumění“. To znamená snažit se proniknout k motivům, kontextům a důsledkům, jež prezentují „amatérští sociologové“ ve svých výpovědích. Přitom, každý, kdo si tyto výpovědi bude číst, bude evidentně v souladu s vlastní potřebou porozumění dané věci provádět vlastní interpretaci. Bude přitom vycházet z vlastního „interpretačního základu“ (zkušenosti, hodnotové orientace, praktické orientace, atd.), bude klást rozdílný důraz na ty či ony skutečnosti ve výpovědích apod. Tyto interpretace čtenářů se budou samozřejmě od sebe lišit, a bude-li dost čtenářů, může vzniknout jakási pluralita interpretací. Smyslem vědeckého porozumění je zřejmě dosažení určité standardizace, srovnatelnosti a zobecnění. Na rozdíl od „amatérského sociologa“, případně čtenářů (další amatérští

¹¹ Činnosti člověka jako „praktického sociologa“ obsahují např. kategorizaci a srovnávání, posuzování omylů, hledání prostředků, alternativ, vytváření strategií, časového postupu, snaží se předvídat, vybírá, používá určitá pravidla, srovnej Velký sociologický slovník str. 283 (G. E. Swanson). K tomu navíc sociolog profesionál usiluje o sémantickou jednoznačnost, posuzuje přiměřenost prostředků a cílů, usiluje kompatibilitu s dosavadním vědeckým poznáním.

¹² Je třeba poznamenat, že uvedení respondenti nevyčerpávají celou reálnou typologii i nositelů přeshraniční spolupráce, ani pokud jde o obsah, ani pokud jde o motivaci k této spolupráci. Bylo by možné tuto skupinu doplnit o různé lidi a profese, zejména o úředníky (celníci, policie), zaměstnance německých firem u nás a v neposlední řadě i reprezentanty poměrně široce rozvinuté „šedé ekonomiky“ pohybující se často na hranicích organizovaného zločinu. V zásadě však uvedené výpovědi a rozhovory postihují základní typy přeshraniční spolupráce a v tomto ohledu poskytují potřebný přehled o různých názorech, pocitech a situacích.

sociologové) musí takový postup interpretace zahrnovat metody systemizace pomocí standardních sociologických pojmů, posoudit nakolik lze danou interpretaci zobecňovat.

Pokus o interpretaci (porozumění respondentům) z těchto pozic následuje.

Motivace ke spolupráci přes hranice je u těchto nositelů rozdílná, ale převažuje zájem o další rozvoj kontaktů, vztahů a spolupráci. To je považováno za samozřejmé pokračování současného stavu vzájemných vztahů, existující problémy jsou z části výsledkem předcházejícího vývoje a z části důsledkem dosavadní malé vzájemné znalosti. Svoji roli zde hraje samozřejmě i skutečnost, že v běžném každodenním životě lidí převažují normální občanské vazby na nejbližší okolí, stejně jako všední starosti o běžné věci. Pro většinu obyvatel pohraničí, a to na obou stranách hranice jsou právě touto každodenností vymezovány oblasti zájmu a aktivit. Přeshraniční aktivity, styky a vazby mezi lidmi (většinou i příbuzenské) patří dosud do této každodennosti jen z malé části.

Podle motivace k přeshraničním aktivitám lze rozlišit následující typy:

- *Altruistická motivace* k přeshraničním aktivitám. Je možno rozlišit typ vycházející z příbuzenských vazeb (smíšená manželství) a typ zájmový. Motivace plynoucí z příbuzenských vztahů sleduje většinou jen prohloubení těchto vztahů. Současně však zaznamenáváme využití příbuzenských vazeb pro získání zaměstnání, prostředků, nákupu majetku apod.
- *Zájmový motiv* sleduje dosažení uspokojení z poznání něčeho nového, z navázání nových styků, vytvoření podmínek pro spolupráci (například dětí a mládeže). Případný ekonomický efekt je druhořadý a většinou zanedbatelný.
- *Pragmatická motivace* (založená hlavně na ekonomickém zájmu), konkrétně jde o zaměstnání, podnikání, služby apod. Hlavním efektem je ekonomický zisk. Vytvoření mezilidského vztahu je většinou vedlejší produkt tohoto ekonomického záměru.
- *Motivace plynoucí z úředního postavení.* Je dána nezbytností spolupráce místních samosprávních a správních orgánů, případně sekretariátu euroregionů. Volba konkrétní osoby uskutečňující přeshraniční aktivity zpravidla souvisí s tím, zda umí německy a má o uvedenou práci zájem. Výsledným efektem je komunikace mezi institucemi a řešení příslušných problémů, projektů apod. Následně zpravidla vznik osobních přátelských vazeb.

Vědomí rozdílů mezi Čechy a Němci prokazují ve svých výpovědích všichni respondenti. Registrovány jsou hlavně ekonomické rozdíly, v kterých respondenti spatřují příčinu většiny nesrovnalostí mezi Čechy a Němci a hlavní brzdu rozvoje normálních vztahů mezi sebou. Respondenti - nositelé ovšem také většinou velmi dobře chápou existenci i dalších rozdílů. Je to například rozdílná výstavba politických a místních struktur, kde se konstatuje, že například v Bavorsku je většinou zachována kontinuita místních politických struktur, kdy mohou na rozdíl od českých místních politických elit pracovat s dlouhodobou perspektivou. V této souvislosti je ovšem evidován, i když poněkud jinak, rozdíl mezi Saskem a Bavorskem.

Respondenti si uvědomují i kulturní rozdíly a rozdíly v životním stylu. Pohled na český životní styl je, zejména u nositelů německé národnosti, kritičtější. Češi se jeví jako nepořádnější, ale i jako méně toleratní až xenofobní. Přičemž je to chápáno jako záležitost, která bude postupně překonávána. Na druhé straně však Češi vyslovují výhrady k německé povaze, těžkopádnosti, přílišnému sebevědomí apod. Je registrován i rozdílný humor Němců, který je pro Čecha nezábavný a nic neříkající. Rozdíly jsou registrovány, i pokud jde o hodnocení minulosti, zejména odsunu Němců z pohraničí.

Je významné, že přesto, že aktéři přeshraniční spolupráce si nejen tyto rozdíly uvědomují, ale výrazně je i pociťují ve vlastním styku se sousedy přes hranice, existuje vůle tyto rozdíly nezveličovat a naopak systematickou prací, zejména hlubšími a širšími kontakty je postupně překonávat. Dá se tedy říci, že pro nositele spolupráce přes hranice nejsou evidentní kulturní, sociální, ekonomické, případně další překážky pro spolupráci. Pro altruisticky motivované jsou naopak tyto rozdíly pobídkou ke spolupráci a cílem překonávání.

Národní identita. Téměř všichni dotazovaní respondenti pociťují silnou národní sounáležitost, a to jak pokud jde o nositele německé, tak české národnosti. Ve dvou případech se setkáváme s tím, že národní příslušnost jakoby byla odsunuta na druhé místo a je zdůrazňována identita s regionem. Znovu obnovovaná identita s českým národem je pociťována v případě dcery českých rodičů, kteří emigrovali po roce 1968 a své děti vychovávali jako Němce. Zdá se tedy, že národní identita bude hrát i u nositelů přeshraniční spolupráce nadále významnou roli. Je zde reflektována i existence předsudků Němců o Česích a poměrech v Čechách. Zejména Němci ze západní části o Česku vědí údajně málo a pokládají Čechy za zaostalé.

Vnímání sociální pozice. Nositelé aktivit spolupráce přes hranice jsou vystaveni lokální sociální kontrole a jejich činnost je předmětem zájmu širší veřejnosti v místě bydliště. Ve svém sociálním prostředí se někdy setkávají někdy s nepochopením. Někteří pociťují nevraživost lokálního sociálního prostředí vůči svým přeshraničním aktivitám. To naznačuje přítomnost jisté ostražitosti až xenofobie v českém, ale i německém prostředí. V této souvislosti se zde objevují poznámky o určitém nezájmu jak na české, tak na německé straně o vzájemné kontakty (např. malý zájem bavorských dětí o spolupráci s dětmi v Železné Rudě, nebo nezájem českých úředníků z oblasti sociální práce o společné akce v rámci euroregionu NISA.). Vedle jiných pozitivních příkladů spolupráce je v této souvislosti rovněž zmiňován pocit z prezírávého pohledu z německé strany nebo nedostatečná sebedůvěra na české straně. Celkově je tedy možno konstatovat, že zde existuje stále dostatek různých překážek k plné občanské spolupráci. Čeští nositelé přeshraniční spolupráce vykazují většinou pozitivní až vstřícné postoje vůči Němcům a Německu.

Významnou roli hraje realizace přeshraničních projektů. Nositelé přeshraniční spolupráce oceňují význam programů PHARE a dalších fondů, které soustřeďují podněty a zajišťují realizaci projektů řešících různé ekonomické a ekologické problémy. Iniciují tím zájem o spolupráci, která následně vede k navazování personálních vztahů.

V tomto ohledu hrají nejdůležitější roli euroregiony. Spolupráce na projektech (včetně jejich přípravy, schvalování atd.) představuje nejméně třetinu intenzivních přeshraničních kontaktů. V činnosti euroregionů, a tím i v rozvoji přeshraniční spolupráce je komplikující jejich rozdílná organizační struktura na české a německé straně.

Uvedené zobecnění se soustřeďuje na některé aspekty výpovědí respondentů a pokouší se pochopit motivaci a podmínky za nichž je tato přeshraniční spolupráce realizována. Shrnutí má hypotetický charakter a uvedené závěry budou dále ověřovány a rozšiřovány.

B) NĚKTERÉ DALŠÍ INFORMACE O STAVU PŘESHHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE

Z výpovědí je možné vyvodit některé další obecnější závěry o procesech přeshraniční spolupráce a vytváření přeshraničního společenství.

Ve výpovědích především vyniká fakt existence nových přeshraničních vztahů mezi Německem a Českem a jistá otevřenost obou národních společností ke vzájemné interakci. Tato situace, která samozřejmě plyne z celkových evropských změn po roce 1989, vyvolala jak u lidí, kteří žili v zahraničí, tak v celé České republice, změnu jejich způsobu života. Většina z nich se začala intenzivně zajímat o přeshraniční spolupráci, navázala na staré, nebo vybudovala nové kontakty a sociální vztahy. Tito nositelé objevují nové možnosti, ale také omezení, problémy a překážky v navazování vzájemných vztahů mezi Čechy a Němci.

Věcně pak texty výpovědí respondentů informují o iniciativách a procesech přijímání projektů v rámci činnosti euroregionů, o společných akcích obcí, setkávání místních představitelů apod. V této souvislosti byl zmíněn i nedostatek tak zvaných velkých projektů a jejich návrhů z české strany.

Významná je informace o široké spolupráci škol, zejména základních škol v příhraničních obcích a společný projekt v rámci euroregionu Egrensis.

V ekonomické oblasti stojí za pozornost hodnocení možností zaměstnávání v Německu a přenosu některých provozů do Čech. Byly vysloveny obavy, že to může vést k nevraživosti z německé strany s ohledem na nedostatek pracovních příležitostí v Německu. Vedle spolupráce je v ekonomické oblasti zmiňována i konkurence českých a německých podniků pracujících v pohraničí.

Pro procesy přeshraniční spolupráce a vytváření přeshraničního společenství jsou významné zmínky a hodnocení aktivit romského a hlavně vietnamského etnika. Tyto menšiny hrají a zřejmě budou hrát i nadále významnou roli ve společenském soužití a vytváření přeshraničního sociálního systému.

Z výpovědí respondentů rovněž vyplývá, že i když je historie soužití obou národů reflektována, nehraje problematika odsunu Němců u nositelů přeshraniční spolupráce významnější roli.

Z výpovědí vyplývá mimořádný význam interakce přes hranice jako předpokladu poznání a navazování normálních lidských vztahů. Méně je v této souvislosti zmiňována možnost vedlejších dopadů např. na posilování subalterního vědomí českých obyvatel apod.

4. ZÁVĚREČNÁ POZNÁMKA

Již pouhé zkušenosti pozorovatele a zjištění předcházejících výzkumů ukázaly, že otevření hranic a posílení jejich průchodnosti je pouze jednou z nutných, nikoliv však dostačujících podmínek existence přeshraničního společenství. Totéž je možno říci o státních politických i lokálních dohodách. Ani ekonomická spolupráce, byť významně přispívá k vytváření pevnějších přeshraničních vazeb, nepostačí v současné době k tomu, aby se po desetiletí zpřetrhané občanské vazby změnily alespoň v základ přeshraniční pospolitosti. Konec konců na česko-německé národní hranici, tak jak je v současné době vymezena hranicí mezi státy, fakticky česko-německé společenství většinou nefungovalo ani v předválečném období. To se vytvářelo spíše na tzv. vnitřní hranici (vnitřní pohraničí –viz Q. Kastner, 1996), kde docházelo k mnohem intenzivnějším kontaktům mezi Čechy a Němci v rámci každodenního života.

Současný stav se dá spíše charakterizovat jako paralelní spolužití dvou významně se lišících národních specifíků (lišících se ekonomicky, sociálně, způsobem života, vlastní kulturou apod.). Obě společnosti mají většinu stejných lokálních procesů a problémů, pouze některé jsou propojeny tak, že spolu souvisí a vzájemně se ovlivňují. Nejsilněji se to patrně týká problémů životního prostředí, komunikace, ale již mnohem méně otázek práce a zaměstnanosti apod. V podstatě svébytně, přes různé snahy ovlivnit a změnit tyto procesy, probíhá například výchova, vzdělávání, příprava na zaměstnání apod. Významným nástrojem, který překonává tuto autonomii, jsou různé přeshraniční projekty a činnost euroregionů. Všechny tyto aktivity současně vytváří předpoklady pro navazování personálních vztahů a zakládají postupně podmínky pro občanskou přeshraniční integraci.

Z kvantitativního hlediska se vzájemná interakce odehrává spíše v neosobní rovině, tj. převažují kontakty, které mají jen krátkodobý, zcela pragmatický charakter (nákup, dotaz) a nevytvářejí předpoklady pro pevnější a opakované vztahy. Povaha přeshraniční kooperace má v rozhodující míře organizační charakter. Místo pospolitosti (Gemeinschaft) zde fungují spíše různé organizace, tedy to, co není spojováno vnitřní vůlí, zájmem, ale arbitrální vůlí vycházející z kalkulace a vnější úvahy (Gesellschaft).

Teprve na základě vytvoření dostatečného množství každodenních občanských kontaktů a mezilidských vazeb vznikne společenství, v němž se sblíží interpretace hodnot zejména souvisejících s národní specifikou a tradicí, překonají se rozdíly ve způsoby života obou národů a apriorní vnímání národních odlišností.

Významnou roli v těchto procesech hrají právě ti lidé na obou stranách hranice, které označujeme jako nositele vytváření přeshraničního společenství.

Tito nositelé (aktéři) vytváření přeshraničního společenství se na české straně, alespoň podle dosavadních poznatků, rekrutují především z lidí s vyšším vzděláním a středního věku. Profesně jde spíše o zaměstnance a jejich příležitost ke spolupráci přes hranice je dána právě jejich funkční pracovní náplní. Jejich motivace k navazování spolupráce je převážně altruistická. Další silná skupina je ke spolupráci motivována ekonomicky. Obě skupiny se vyznačují pochopením významu evropské integrace, respektují občanský princip soužití a vnímají možnosti, které spolupráce přes hranice poskytuje. Jsou vstřícní, nejsou však „odnárodnění“, projevují jen více zájmu o spolupráci. Jejich pocity národní příslušnosti jsou silné. V situaci, kdy v Evropě i ve světě stále ještě přetrvává význam národních států a národního zájmu, byť z části je překryt federativními prvky, není překvapivé, že zde existuje i dosti silný etnocentrismus a do jisté míry i nacionalismus. Nikoliv však nacionalismus v krajní, xenofobní podobě jako bezpodmínečná oddanost národu, ale spíše jako vědomí rozdílu a uvědomění si rozdílnosti kultur, nerovnosti vztahu a významu hodnot vlastního národa. Na této bázi je respektován a praktikován občanský princip soužití přes hranice.

Spolupráci s Němci chápou čeští nositelé přeshraniční spolupráce převážně jako součást procesu uskutečňování myšlenky evropanství. Vůči Německu jsou vstřícní a dostatečně tolerantní. Do značné míry zastávají pozici mírného etnocentrismu a připouštějí potřebu jisté ostražitosti. Jejich pohled na příští vývoj v Evropě a postavení vlastního národa je s převahou optimistický.

Tato shrnující závěrečná úvaha je, jak již bylo řečeno, opřena o dosud získané empirické zdroje kvantitativního i kvalitativního charakteru. Tyto empirické poznatky nemusí být dostatečně komplexní a nejsou plně reprezentativní s ohledem na všechny typy nositelů přeshraniční spolupráce. Proto je třeba uvedené poznatky i nastíněné závěry chápat spíše jako shrnující hypotetickou úvahu, která musí být v dalším šetření precizována a rozšířena o další souvislosti.

SHRNUTÍ

Procesy evropské integrace zahrnují rovněž občanskou spolupráci přes hranice. Důsledky rozdělené Evropy v období „studené války“ se projevují nedostatečně rozvinutými kontakty a vztahy zejména mezi obyvateli na česko - německé hranici. V současné době nelze hovořit o existenci přeshraničního společenství v těchto regionech. Podle empirických šetření kvantitativně přibývá přeshraničních kontaktů, ale jen částečně se mění v trvalejší vazby. Bylo zjištěno, že přibližně jen 5 % obyvatel česko - německého pohraničí má trvalejší, opakované vztahy s někým v Německu. Tito lidé tvoří aktivní část populace a jsou *nositeli* vytváření přeshraničního společenství. Na poznání jejich sociální povahy a motivace ke spolupráci přes hranice byl zaměřen empirický výzkum v roce 1998. Bylo použito jak dotazníkové šetření (n = 432), tak kvalitativních hloubkových rozhovorů.

Podle obsahu kontaktů a udržovaných vztahů je možné rozlišit vztahy příbuzenské a přátelské, ty však tvoří menší (asi 20 %) část všech přeshraničních vztahů. Většinou se jedná o obnovení, zintenzivnění dřívějších příbuzenských vztahů, ale dosti významnou část tvoří i vztahy, které jsou nové a které vznikly původně na základě jiné motivace (pracovní, zájmová apod.). Druhou, poměrně početnou, skupinu tvoří vztahy založené na pracovní – ekonomické spolupráci. Jde jak o práci v Německu, tak spolupráci v rámci firem a programů realizovaných v ČR. Tyto vztahy často přerůstají v přátelské známosti, přetrvávající i po skončení pracovního vztahu. Významnou a kvantitativně silnou skupinu tvoří nositelé jejichž spolupráce vyplývá z činnosti různých organizací (zájmová sdružení, školy apod.). Motivace k této spolupráci je vesměs altruistická, zaměřená na organizační a zprostředkovatelské aktivity. Zahrnuje často i spolupráci dětí, mládeže, členů různých organizací apod. Čtvrtá ve výzkumu identifikovaná skupina nositelů je tvořena úředníky a představiteli různých místních správních a samosprávních orgánů.

Nositelé vytváření přeshraniční spolupráce na česko-německé hranici vysoko oceňují význam přeshraničních aktivit pro vzájemné sblížení Čechů a Němců a pro evropské integrační procesy. Nositelé vnímají dosti silně rozdíly, které existují v ekonomické a kulturní oblasti obou zemí. Z nich plynou hlavní problémy intenzivnějšího rozvoje občanských styků a vazeb. Pro aktéry přeshraniční spolupráce jsou však tyto rozdíly jen komplikací, která musí být v zájmu integrace ČR do západoevropských struktur překonána. Naprostá většina těchto nositelů, přitom nepociťuje jakékoliv obavy, které by mohly plynout ze spolupráce s Němci, ani z důsledků rozdílných ekonomických a kulturně politických podmínek v obou zemích a historických souvislostí. Současně se podle sociologického zjištění vyznačují silným národním cítěním. Nositelé přeshraničních vazeb doceňují smysl a sílu vlastního národa, vnímají kulturní i další rozdíly na obou stranách hranice a svoji otevřenost a vstřícnost ke spolupráci přes hranice s Němci i dalšími evropskými národy spojují s národním státem, jako základem vlastní identity.

Nositelé přeshraniční spolupráce jsou častěji lidé s vyšším a vysokoškolským vzděláním a středního věku. Profesně převažují zaměstnanci různých institucí, jejichž spolupráce přes hranice je z části, nebo zcela vyvolána posláním těchto institucí.

SUMMARY

European integration processes also encompass civic over-frontier cooperation. Impacts of divided Europe during the “cold war” can be seen in poorly developed contacts and relations, particularly between inhabitants at the Czech – German borderland. At present we can hardly speak about any over-frontier communities in these regions. It follows from empiric investigations that over-frontier contacts become more numerous but they change into somewhat longer-lasting relations only partly. It was found out that about as few as 5% inhabitants of the Czech-German borderland have more stable, repeated relations with somebody in Germany. These people form an active part of population and they are *actors* of over-frontier community development. The 1998 empiric research was focused on the investigation into their social character and motivation to cooperation over frontiers. Both questionnaire survey (n=432) and qualitative depth interviews were used.

The relations can be classified according to the contents of contacts and maintained relations into relations of relatives and friends, however they form a smaller part (about 20%) of all over-frontier relations. They mostly include restored, intensified former kinships, but a quite important part is formed by relations, which are new and which originally developed on a basis of some different motivation (work, interest etc.). The second, comparatively numerous, group is constituted by relations based on business-economic cooperation. This includes both work in Germany and collaboration within the firms and programmes realized in the Czech Republic. Such relations often change into friendships, outliving the end of business relationships. A significant and quantitatively strong group includes actors, whose cooperation follows from activities of various organizations (interest associations, schools etc.). Motivation to such cooperation is mostly altruistic, aimed at organization and intermediate activities. It often encompasses cooperation of children, youth, members of various organizations etc. The fourth identified group of actors is formed by civil servants and representatives of various local administrative and municipal bodies.

Actors of over-frontier cooperation in Czech-German borderland highly appreciate the significance of over-frontier activities for mutual rapprochement of Czechs and Germans and for European integration processes. The actors perceive very intensively the differences existing in the economic and cultural areas of both the countries. They cause the main problems of more intensive development of civic relations and bonds. The actors of over-frontier cooperation view these differences only as a complication, which must be overcome in the interest of the Czech Republic integration into the west-European structures. The overwhelming majority of actors do not feel any fear, which could follow from cooperation with Germans. They neither feel any fear of impacts of different economic and cultural and political conditions in both countries as well as historical connections. At the same time they have strong national feelings, according to the survey. The actors of over-frontier relations prize the sense and strength of their own nation highly, they feel cultural and other differences on both sides of the border, and they connect their openness and straightness towards the

cooperation over frontiers with Germans and other European nations with the national state as a basis of their own identity.

The actors of over-frontier cooperation are more frequently people with higher or university education and middle-aged. As to profession, there prevail employees of various institutions, whose cooperation over frontiers is partly or fully induced by the mission or role of such institutions.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Prozesse der europäischen Integration schließen auch die Zusammenarbeit von Staatsbürgern verschiedener Staaten über die Grenzen hinweg in sich ein. Die Auswirkungen der Teilung Europas während der Epoche des „Kalten Krieges“ äußern sich u.a. in den heute unzureichend entwickelten Kontakten und Beziehungen insbesondere zwischen den Anwohnern an der tschechisch – deutschen Grenze. Zum gegenwärtigen Zeitpunkt kann man nicht davon sprechen, dass in diesen Regionen eine grenzübergreifende Gemeinschaft bestünde. Empirischen Erhebungen zufolge nehmen die grenzübergreifenden Kontakte zwar quantitativ zu, aber nur ein Teil von ihnen mündet in dauerhafte Beziehungen. Die Untersuchungen ergaben, dass nur etwa 5% der Bewohner des tschechisch – deutschen Grenzgebiets dauerhaftere, wiederholte Beziehungen zu jemandem in Deutschland unterhalten. Diese Menschen bilden den aktiven Teil der Population und sind *Träger* des Prozesses der Herausbildung einer grenzübergreifenden Gemeinschaft. Ihren sozialen Charakter sowie ihre Motivation zur Zusammenarbeit über die Grenze hinweg versucht eine empirische Erhebung aus dem Jahre 1998 festzustellen. Dabei kamen sowohl Fragebogenuntersuchungen (n=432), als auch auf die Erfassung der Qualität der Beziehungen ausgerichtete tiefergehende Gespräche zur Anwendung.

Dem Inhalt der Kontakte und dauerhaften Beziehungen nach lassen sich die verwandtschaftlichen von den freundschaftlichen Beziehungen unterscheiden. Letztere bilden allerdings den weitaus geringeren Teil (etwa 20%) aller grenzüberschreitenden Beziehungen. Zumeist handelt es sich um die Erneuerung bzw. Intensivierung früherer verwandtschaftlicher Beziehungen, einen recht bedeutsamen Teil bilden jedoch auch Beziehungen, die neu sind und die ursprünglich auf der Grundlage einer anderen Motivation (Arbeit, Freizeitbeschäftigung u.ä.) entstanden. Eine zweite, relativ umfangreiche, Gruppe bilden die auf professionell –ökonomischer Zusammenarbeit gegründeten Beziehungen. Hierbei handelt es sich sowohl um gewerbliche Tätigkeit in Deutschland, als auch um die Zusammenarbeit im Rahmen von Firmen sowie von Programmen, die in der Tschechischen Republik realisiert werden. Diese Beziehungen wachsen oft in freundschaftliche Bekanntschaften hinüber, die auch nach Beendigung der Arbeitsbeziehung bestehen bleiben. Eine bedeutende und quantitativ starke Gruppe bilden diejenigen Träger des Prozesses der Herausbildung einer grenzübergreifenden Gemeinschaft, deren Zusammenarbeit der Tätigkeit in verschiedenen Organisationen (Interessengemeinschaften, Schulen usw.) entspringt. Die Motivation zu dieser Zusammenarbeit ist durchgehend altruistisch. Sie zielt auf organisatorische und

vermittelnde Aktivitäten. Häufig schließt sie auch die Zusammenarbeit von Kindern, Jugendlichen, Mitgliedern verschiedener Organisationen u.ä. in sich ein. Eine vierte, durch die Erhebung identifizierbare Gruppe von Trägern des Prozesses der Herausbildung einer grenzübergreifenden Gemeinschaft bilden die Beamten und Repräsentanten verschiedener lokaler Verwaltungs- und Selbstverwaltungsorgane.

Die Träger des Prozesses der Herausbildung einer grenzübergreifenden Zusammenarbeit an der tschechisch – deutschen Grenze schätzen die Bedeutung der grenzüberschreitenden Aktivitäten für die wechselseitige Annäherung der Tschechen und Deutschen sowie für die europäischen Integrationsprozesse hoch ein. Sie empfinden die Unterschiede, die auf ökonomischem und kulturellem Gebiet zwischen beiden Ländern existieren relativ stark. Aus diesen Unterschieden erwachsen auch die hauptsächlichsten Probleme hinsichtlich einer intensiveren Entwicklung der Kontakte und Beziehungen der Bürger beider Staaten zueinander. Für die Akteure der grenzübergreifenden Zusammenarbeit stellen die Unterschiede, die auf ökonomischem und kulturellem Gebiet existieren, jedoch lediglich Komplikationen dar, die im Interesse der Integration der Tschechischen Republik in die westeuropäischen Strukturen überwunden werden müssen. Die deutliche Mehrheit der Träger des Prozesses der Herausbildung einer grenzübergreifenden Gemeinschaft hegen keinerlei Befürchtungen, die in der Zusammenarbeit mit Deutschen ihre Ursache haben könnten. Gleiches gilt für die Auswirkungen der unterschiedlichen ökonomischen und kulturell – politischen Bedingungen in beiden Ländern sowie für die historischen Zusammenhänge. Zugleich zeichnen sich die Träger des Prozesses der Herausbildung einer grenzübergreifenden Gemeinschaft den soziologischen Feststellungen zufolge durch ein starkes Nationalgefühl aus. Die Träger der grenzübergreifenden Beziehungen wissen den Sinn und die Stärke des eigenen Volkes zu schätzen. Sie nehmen die kulturellen und weiteren Unterschiede auf beiden Seiten der Grenze wahr und verknüpfen ihre Offenheit und ihr Entgegenkommen gegenüber einer grenzüberschreitenden Zusammenarbeit mit den Deutschen sowie mit weiteren europäischen Völkern mit ihrem Nationalstaat als der Basis ihrer eigenen Identität.

Die Träger der grenzübergreifenden Zusammenarbeit sind häufiger Personen in mittlerem Alter und mit höherer Schulbildung oder Hochschulabschluß. Professionell überwiegen die Angestellten verschiedener Institutionen, deren Zusammenarbeit über die Grenze hinweg zum Teil oder ganz aus dem Auftrag dieser Institutionen folgt.

LITERATURA

- Regionalismus in Europa, 1981, Band II. Bayerische Landeszentrale für politische Bildungsarbeit, München
- Češi a Němci – doba podeklarační, sborník 1997. Praha, Nadace Bernarda Bolzana
- Bauman, Z. 1996. Myslet sociologicky. Praha: Slon.
- Gellner, A. 1993. Národy a nacionalismus. Praha: Hříbal.
- Hendl, J. 1997. Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha: Karolinum.
- Houžvička, V. 1996. Sudetoněmecká otázka v názorech a postojích obyvatel českého pohraničí. Praha: Working Papers, Sociologický ústav AV ČR.
- Jeřábek, M. 1996. Individuální kontakty obyvatel na česko-německé hranici. Praha: Working Papers, Sociologický ústav AV ČR.
- Kastner, Q.: 1996. Osídlování českého pohraničí od května 1945. Praha: Working Papers, Sociologický ústav AV ČR.
- Katzenstein, P.J. 1997. Tamed Power, Germany in Europe. New York: Sage House.
- Katzenstein, P.J. 1997. Mitteleuropa, Between Europe and Germany. New York: Sage House.
- Kunštát, M. 1998. Czech – German Relations after the Fall of the Iron Curtain. Praha: Sociological Review 2, Volume VI.
- Musil, J., Suda, Z. 1998. Czech – German Relations: A sociological View. Praha: Czech Sociological Review 2, Volume VI.
- Reich, B. Robert. 1998. Dílo národů. Praha: Prostor.
- Petrusek, M.: 1993. Teorie a metoda v moderní sociologii. Praha: Karolinum.
- Popper, K. R. 1994. Otevřená společnost a její nepřítelé II. Praha: Oikoymenh.
- Regio 98', sborník z konference, 1998. Plzeň: Západočeská universita.

Szczepanski, J. 1996. Základní sociologické pojmy. Praha: Svoboda.

Wilson, E. O. 1993. O lidské přirozenosti. Praha: NLN.

Zich, F. 1996. Národnostní a etnické vztahy v českém pohraničí – obraz Čecha, Němce, Rakušana a Róma ve vědomí obyvatel. Praha: Working Papers, Sociologický ústav AV ČR.